
KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

22. évfolyam 9. szám

2013. szeptember

Tartalom

Könyvtárpolitika

- Sennyey Pongrácz:** A könyvtár változásainak négy trendje 3
Koltay Tibor: Jóslatok a könyv és az olvasás jövőjéről 6

Műhelykérdések

- Polák István:** Könyvárak és könyvtárak 10
Tóth Andrea: Hagyomány, értékőrzés és modernizáció. Interjú Zahuczky Lászlóval és Horváth Péterrel 25

Extra Hungariam

- Benák Katalin:** Külhoni könyvtáraink Rómában 33
Németh Márton: A Digital Library Learning nemzetközi mesterképzésről – hallgatói szemmel 46

Kiállítás

- Arató Antal:** Magyar írók kisgrafikákon, ex libriseken – írók, költők ex librisei 53

Perszonália

- Szabó Judit:** Mezei György (1927–2013) 56
Vajda Kornél: Fogarassy Miklós (1939–2013) 58
Várfalvi Erzsébet: Pallagi Mária (1967–2013) 60

Könyv

- Barátné Hajdu Ágnes:** Trendek, jelenségek – pillanatkép és analízis kettőssége 62

From the contents

Pongrácz Sennyey: Four trends of changes in libraries (3);
Tibor Koltay: Predictions about the future of the book and libraries (6);
István Polák: Book prices and libraries (10);
Márton Németh: About the international master course Digital Library Learning (46)

Cikkeink szerzői

Arató Antal, a székesfehérvári Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár ny. igazgatója; *Barátné Hajdu Ágnes*, a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar tanára; *Benák Katalin*, könyvtáros, helytörténész, lapszerkesztő (Hódmezővásárhely); *Koltay Tibor*, a Szent István Egyetem jászberényi Alkalmazott Bölcsészeti és Pedagógiai Kar tanára; *Németh Márton* könyvtáros, informatikus (Sződliget); *Polák István*, ny. könyvtáros, tanár (Székesfehérvár); *Sennyey Pongrácz*, az austini (Texas) St. Edward's Egyetem könyvtárának igazgatója; *Szabó Judit*, a győri Dr. Kovács Pál Megyei Könyvtár és Közösségi Tér osztályvezetője; *Tóth Andrea*, a Könyvtári Intézet munkatársa; *Vajda Kornél*, a 3K ny. főszerkesztője; *Várfalvi Erzsébet*, a mezőberényi Orlai Petrics Soma Városi Könyvtár ny. igazgatója

Szerkesztőbizottság:

Bánkeszi Lajosné (elnök)

**Bartos Éva, Biczák Péter, Borostyániné Rákóczi Mária,
Dancs Szabolcs, Fülöp Attiláné**

Szerkesztik:

Bartók Györgyi és Mezey László Miklós

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest I., Budavári Palota F épület; Telefon: 224-3791; E-mail: 3k@oszk.hu;

Internet: www.ki.oszk.hu/3k

Közreadja: a Könyvtári Intézet

Felelős kiadó: **Bánkeszi Lajosné**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Korpásné Balczer Gabriella**

Borítóterv: **Gerő Éva**

Nyomta a NALORS Grafikai Nyomda, Vác

Felelős vezető: **Szabó Gábor**

Terjedelem: 6,0 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta az
Emberi Erőforrások Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alap

Terjeszti a Könyvtári Intézet
Előfizetési díj 1 évre 4800 Ft. Egy szám ára 400 Ft.
HU-ISSN 1216-6804

Sennyey Pongrácz

A könyvtár változásainak négy trendje*

2011-ben a texasi Saint Edward's Egyetem** megkezdte a könyvtára felújítását, és 2013 augusztusában fejeződtek be a munkálatok, ekkor indulhatott újra a könyvtár működése. Az elmúlt egy évben a könyvtár kiköltözött az épületéből, ez lehetőséget adott arra, hogy több újítást is kipróbáljunk. Az átmeneti időben a nyomtatott gyűjtemény raktárba került, így nem lehetett hozzáférni. A könyvtárosok pedig egy irodaépületbe kerültek, ahol egy folyosóból kialakított 15 irodaszobában kaptak elhelyezést, onnét látták el a szolgáltatásokat – referenz-ügyelet, közkönyvtári kölcsönzés, oktatás stb. A változások, amelyeket ez az átmeneti állapot követelt, könynyebbnek bizonyultak, mint vártuk, ugyanakkor tanulságai is bőven voltak. Úgy látom, mintha az elmúlt évben a jövőnkbe pillantottunk volna, és a sok változás közül négy trendet figyelhettünk meg. Ebben a cikkben ezeket fogom felvázolni.

I. Megváltozott a könyvtár közege: a hagyományos könyvtár régebben egy hardver (könyvek, polcok, termek és szobák, épületek) volt, olyan, mint egy üzem. Az átalakítás időszakában – a hagyományoktól eltekintve – a könyvtárból szoftverüzem kezdett kialakulni. A könyvtár hálózati honlapja legalább olyan fontossá vált, mint az épület. Sőt, azok az olvasók, akik bejöttek az épületbe, ők is kénytelenek voltak a honlapon keresztül hozzáférni és használni a könyvtár szolgáltatásait és gyűjteményeit. Talán itt az ideje elismerni, hogy a honlap fontosabb mint az épület! Ezt az átalakulást, trendet felgyorsítja az elektronikus könyvek gyűjteményének növekedése. Fontos megjegyezni hogy a felújítás egy éve alatt az elektronikus gyűjtemény használata növekedett, és az év végére több professzor amiatt aggódott, nehogy a könyvtár lemondja az elektronikus könyveket, amikor az épület újra megnyílik. Ilyesmit természetesen nem terveztünk, de ez szemléletesen mutatja, hogy még azok a professzorok is, akik eleinte panaszkodtak a könyvgyűjtemény raktározása miatt, könnyedén áttértek az e-könyvállomány használatára. Ezt azért is érdemes külön megjegyezni, mert be kell látnom, hogy az elektronikus könyv-

* A Magyar Könyvtárosok VII. Világkongresszusán, 2013. május 28-án a Parlamentben elhangzott előadás szerkesztett változata.

** Texas fővárosában, Austinban az egyetemet 1875-ben alapították a Szent Kereszt Kongregáció Testvérei (Congregatio a Sancta Cruce). Az egyetemnek ma 5500 hallgatója van. Lásd az egyetem honlapját: <http://www.stedwards.edu>, illetve a könyvtár honlapját: <http://library.stedwards.edu>

gyűjtemény használófelülete és a fileszabványok hiánya még mindig szükségtelenül nehezíti az e-könyvek használatát.

Ez az átalakulás számos következménnyel járt, de a legfontosabb közülük talán az, hogy el kell ismernünk a átcsoportosítás, illetve az átképzés szükségletét ahhoz, hogy a könyvtár humán tőkéjét megvédjük. A könyvtár munkaközösségének többsége továbbra is a hagyományos szolgáltatások nyújtását végzi, arra összpontosít, de a kereslet e szolgáltatások iránt már évek óta csökkenőben van. Amennyiben továbbra is a jelenlegi számú munkatársi stábot szeretnénk fenntartani, kikerülhetetlen lesz komoly befektetéseket elindítani, és a leendő változásokat alaposan végiggondolni.

II. Megváltozott a könyvtár szellemi környezete. A könyvtár mint intézmény egész története során az információhiány közegében működött, vagyis az információhiány centrumában állva teljesítette hivatását. Az utóbbi tíz évben ez a környezet éppenséggel információs bőségre változott. Ez sarkalatos fontosságú változás, mert ahelyett, hogy a könyvtárak elszigetelt információs központok lennének, most információs csomópontok lettek a hálózatban. Évszázadokon keresztül információs monopóliumot élveztek, elvégre vagy a könyvtárban lelték meg az olvasók a szükséges információt vagy tudatlanok maradtak. De most a világhálón keresztül korlátlan mennyiségű forráshoz fér hozzá az olvasó, gyakran könnyebben és gyorsabban, mintha elmenne a helybeli könyvtárba.

A hálózat nyújtotta információbőség miatt át kell gondolni a hagyományos, manufakturális munkavégzést, és át kell állni az „ipari termelésre”. Így például könyvtárunkban az elmúlt évben a e-könyvállomány megháromszorozódott (100 000 e-könyvből 300 000-rel fejeztük be a 2012/13-as tanévet). Megjegyzem, a könyvtárnak egyetlen katalogizáló könyvtárosa van. Ebben a helyzetben, illetve környezetben az olvasó számára fontosabb a keresés, a felderítés, mint az adattár fenntartása. Vagyis amit nehéz megtalálni a könyvtárban, az valójában nem is létezik, hiszen ha pont azt nem is, hasonlót biztosan lehet találni, és ha nem is a helybeli könyvtárban, akkor máshol. Vagy legalábbis érdemes megpróbálni máshol, mert jó esély mutatkozik a sikeres keresésre. Tehát a könyvtár már nem élvez monopolhelyzetet, sőt alkalmazkodnia kell a kemény versenyhelyzethez, amelyben a szak tudás és a tartalom értéke olyan piaci szereplők kezében van, amelyek más szabályok és elvárások szerint döntenek és működnek. Valóban hatalmas, értékes és tudományos szempontból jelentős anyag került ki a könyvtárosok kezéből, és az olvasóközönség mind gyakrabban ki tudja elégíteni információs, kulturális, tanulmányi szükségleteit a könyvtáron kívül is.

III. A harmadik változást úgy írhatnám le: a könyvtár „ki lesz csomagolva”. Hagyományosan a könyvtár gyűjteménye, a szolgáltatásai és az épület együtt kellett hogy létezzen ahhoz, hogy működőképes legyen. De a gyűjtemények immár több mint tíz éve, lassan, de biztosan, elkerülnek a „felhőbe”. A folyóirat-gyűjtemények már az 1990-es évek óta átkerültek a virtuális szférába, most már a könyvek is megkezdtek az átvándorlást. Ám az elektronikus gyűjtemények nagyon sok munkát követelnek ahhoz, hogy folyamatosan és szisztematikusan használhatóak legyenek. Új eszközökre és tudásra van szükség, viszont kevesebb emberre. A szolgáltatásainkat el lehet látni a hálózaton keresztül is. „Chat” renferenz szolgáltatást biztosított

tunk az elmúlt évben, és ez aránylag népszerűnek bizonyult (ugyanakkor érdekes, hogy Skype-szolgáltatást is ajánlottunk, de az egyáltalán nem vált be). Szóval a „kicsomagolt könyvtár” sikeres modellnek bizonyult. A sors iróniája, hogy miután ezt bebizonyítottuk, visszaköltöztünk az új épületbe, ahol részben „visszacsomagoljuk” a könyvtárat.

IV. Alapvetően megváltozott a könyvtár szerepe. A hagyományos könyvtár közvetítő szerepet játszott a szerző és az olvasó között. Mára ez a szerep elhervadt, helyette a verseny került előtérbe. Ha az olvasó ki tudja kerülni a könyvtárat és a kívánt anyaghoz közvetlenül eljuthat, akkor el kell fogadjuk a tényt, hogy a könyvtárat ezután is ki fogja kerülni. Ez végül is logikus, hiszen az olvasók zöme nem a könyvtárhoz fordul először információért, hanem a Google-hoz meg a Facebookon a barátaihoz. Ezekről indul el, és csak szükség esetén fog a könyvtárhoz fordulni. Ez a tény több szakmai feltevést von kétségbe. Így például azt, hogy amíg a könyvtárosok a pontosságot értékelik és olyan használói felületet értékelnek, amelyek pontosak, az egyetemi hallgatók zöme az egyszerűséget keresi. Miután a neten a választék bőséges, nekik gyakran mindegy, melyik cikket vagy szerzőt találja meg, a találat a fontos. És be kell látnunk, hogy a hagyományos könyvtár használata ehhez a gyorsasághoz és egyszerűséghez képest igen bonyolult eljárásokat követel. Nemcsak a beiratkozás meg a napi bejárati igazoltatás, de maga a gyűjtemények elhelyezése és rendezése – akármennyire logikusnak tűnik a könyvtárosnak – észszerűtlennek és szükségtelennek tűnik a használók többségének. E jelenségre, használói véleményre fel kell figyelnünk, és az eljárási labirintusokat le kell egyszerűsíteni, mivel veszélyeztetik a versenyképességünket.

„To change or not to change”. Nyilván változni a változás kedvéért – nem éri meg. Rossz irányban változni pedig nem kívánatos, noha a változás mindig rizikóval jár. De tény, hogy a hálózaton más szereplők diktálják a változások folyamatait és irányait, a könyvtároknak marad az alkalmazás és a követéses reakciók sokasága. Helyi körülményeink azt mutatják, hogy minden rizikó dacára az imént felsorolt változások lehetőségeket is kínálnak a könyvtáraknak. Az olvasóközönség manapság nemcsak információfogyasztó, de információtermelő is. Ez a kétségbevonhatatlan tény szolgáltatási lehetőségeket kínál, amelyeket illik felmérni és adottságaink függvényében kiaknázni.

Összességében úgy tűnik, hogy a könyvtárak többféle irányú, egymástól eltérő jövő előtt állnak. És ha ez igaz, akkor lényegében vezetési-módszertani kihívás előtt is állunk mi, könyvtárosok. Persze másokat vakon utánozni, biztosan nem nyújt sikeres megoldást, de a helybeli lehetőségek és szerepek felismerése, és az ezek alapján készítendő stratégia optimizmusra adhat okot.

Koltay Tibor

Jóslatok a könyv és az olvasás jövőjéről

A közelmúltban több figyelemreméltó írás jelent meg a könyv, valamint az írás-olvasás jövőjével kapcsolatban. Ezek között vannak olyanok is, amelyek a „jövő múltját” vizsgálják. Közös vonása ezeknek a műveknek, hogy többnyire újságcikkek és blogbejegyzések, amelyek persze az igényesebbek közül kerülnek ki. Van köztük egy nagy port felvert, a hálózaton olvasható könyv is.

A könyv halálával kapcsolatban keringő jóslatok kapcsán nem szabad megfeledkeznünk arról, sokszor megtapasztaltuk már: az új médiumok inkább kiegészítik, mintsem szükségtelenné tennék a meglévőket. Közismert, hogy a kézírás a nyomtatás elterjedésével sem halt el. A rádió megtalálta szerepét a televízió mellett, a telefon és az e-mail egymás mellett él, némileg eltérő funkcióban.¹ Leah Price idéz egy ide kíváncsozó példát. 1927-ben egy könyvtáros megfigyelése szerint „*a könyvek pesszimista védelmezői szembeállítják a mozivászon henye és passzív szemlélését, vagy a rádióhallgatást az olvasás aktív folyamatával, ezen kívül a könyv halálát jósolják*”.

Egy jóval korábbi jóslat szerint a Francia Nemzeti Könyvtár (akkor királyi) elődjének egész állománya egyetlen kötetbe lesz sűrítendő. 1961-ben Stanislaw Lem, lengyel sci-fi-író vetett papírra hasonló gondolatokat.² Ez a jóslat azért különösen érdekes, mert tulajdonképpen valóra vált abban az értelemben, hogy a rendszeresen olvasók és különösen a gyakran utazók körében az e-könyv technológia egyik legfőbb vonzerejévé vált az, hogy egy-egy könyvolvasó készüléken akár nagy könyvgyűjteményeket is magunkkal tudunk vinni könnyű, kompakt formában.³ Ez Clifford Lynch gondolata, aki ezt megelőzően 2001-ben azt írta, hogy az e-könyvvel kapcsolatos fejtegetések jó részét olyan szentimentális gondolatmenetek hatják át, mint a fürdőkádban való olvasás, a szép nyomtatású könyvek, vagy a jó könyvesboltok polcain való böngészés élvezete.⁴ Valóban nem ezek a legfontosabbak, viszont mégis érdemes arra gondolnunk, hogy a könyvek nem csak olvasásra valók. Például elajándékozhatjuk őket. Tény, hogy ezzel szemben egy letöltött fájl nehéz becsomagolni és diszcsomagolásban átadni.⁵ Az e-könyvek elajándékozásának számos akadálya van, Mindenekelőtt az, hogy a legtöbb esetben e-könyveinket nem adhatjuk el, ajándékba sem adhatjuk, mivel valójában nem vásárolhatjuk meg őket, ugyanis nem kerülnek a tulajdonunkba, hanem esetükben licenc-megállapodásokat kötünk, amelyek korlátozzák, hogy mit tehetünk velük.⁶ Apróságnak látszó ügy, ilyen körülmények között mégis joggal merül fel az a kér-

dés is, milyen lesz az az elektronikus Biblia, amelyet a Gedeon Társaságnak köszönhetően a szállodai szobánkban találunk majd a jövőben.⁷

A jóslatok kapcsán tanulságos az a fanyar humorú könyvtári vicc is, amelyet – a már többször idézett Leah Price – elevenít fel. A jövő könyvtárosai csalódottan veszik tudomásul, hogy a könyvtári repülőjárat ezúttal nem hozott könyveket. Egy öregúr elmeséli nekik, hogy fiatal korában nem a repülőre várt, hanem reggel 9-kor általában felkelt, és elsétált az utca végén található közkönyvtárba.⁸ Price szerint egy olyan év után, amikor 2600 közkönyvtárban (vagy fiókkönyvtárban) csökkentték a nyitva tartási időt, számos olvasónak messzebb kell mennie, mint az utca vége, és még mindig várunk a közkönyvtári repülőre.⁹ Közben, mint valamiféle önmagukból táplálkozó beteg organizmusok, a könyvek egyre inkább más könyvek krónikái.¹⁰

Mindez természetesen nem elsősorban az olvasás válságáról szól. Érdemes ezért egy szokatlan online könyvet és az általa kiváltott reakciókat röviden bemutatnom. A címe *Túl az írni-olvasni tudáson* (Beyond Literacy). A szerző, Michael Ridley gondolatkísérletnek minősíti könyvét, amely az írástudás eltűnéséről szól, és egyúttal azoknak a képességeknek és eszközöknek a megjelenését jósolja, amelyek hatékonyan és hasznos módon fogják az írást és az olvasást helyettesíteni. Szerinte az írástudás halálának kilátása sokakat zavarba ejt, viszont nem jelenti azt, hogy nyomában valamiféle új sötét középkor következne be. Inkább magasabb szintű emberi képességek és kapcsolatok korszakának hajnala hasad majd.¹¹

Walt Crawford szerint ez a könyv valójában nem gondolatkísérlet, hiszen nem úgy van megírva, hogy gondolkodhassunk róla, különösen azért, mert abszolutizált megállapításokat tartalmaz. Ha egy könyvben azt a kijelentést olvassuk, hogy az írás és az olvasás halálra van ítélve, azzal aligha érthetünk egyet, főleg akkor nem, ha egy ilyen kijelentés nincsen megfelelően megalapozva.¹²

Ridleynek természetesen vannak érvei. Azt írja például, hogy az írástudás, más néven a „látható nyelv” mélyen gyökerező képesség, amely alapvetően megváltoztatja, miként gondolkodunk és cselekszünk. Azt is belátja, hogy az olvasás és írás ereje tagadhatatlan. Vannak azonban olyan feladatok, amelyek nem oldhatók meg ezek segítségével. Mivel pedig az emberiség jeleskedik eszközök készítésében, ésszerűnek látszik, hogy fel fogunk találni egy olyan eszközt, amely jobban működik, mint az abc.¹³

Lane Wilkinson igényes, részletes elméleti háttérrel és hivatkozásokat felvonultató blogbejegyzésében több problémára is felhívja a figyelmünket. Mindenekelőtt arra, hogy Ridley könyvének érvelését a technológiai determinizmus hatja át. Ez nyilvánvalóan nem önmagában probléma, hanem inkább arról van szó, hogy el kell döntenünk, mit gondoljunk arról, hogy a technológia-e az a hajtóerő, amelyik pszichológiai és társadalmi állapotunkat alakítja, vagy ellenkezőleg, társadalmi állapotunk formálja a technológiákat. Kérdés az is, hogy mit is értsünk írástudáson. Az ugyanis nem azonos a könyvek olvasásának képességével.¹⁴ Érdemes ezt a kérdést egy kicsit alaposabban körüljárnunk.

Tudjuk, hogy az írástudás fogalmának korai meghatározásai magukba foglalták az esztétikai értékkel bíró irodalmi művek ismeretét, majd egyre inkább azokat, a tömegek számára is elérhető készségeket kezdték jelenteni, amelyek a szövegek kezeléséhez az esztétikumtól függetlenül szükségesek.¹⁵

Az írástudás tehát az írott anyagokból nyert információ hasznosításának képessége. Az olvasás és írás alapképességein kívül a megértés és a sikeres tevékenység

általános képességét is érthetjük rajta, sőt magába foglalhatja a társadalmi boldoguláshoz szükséges információk megszerzéséhez kapcsolódó készségeket. Jelentheti betűkombinációk reprodukálásának a képességét, de kiterjedhet a logikus gondolkodásra, a magasrendű logikai készségekre, az érvelésre és az okfejtésre. Magába foglalhatja a figyelmes hallgatás, a beszélés, az olvasás, az írás és a kritikus gondolkodás, valamint a számolás készségeit, továbbá azt a kulturális ismeretet, amely ahhoz szükséges, hogy a nyelvet megfelelő módon ismerjük fel és használjuk különböző társadalmi helyzetekben.¹⁶ Ebben a kontextusban beszélhetünk tehát az írástudás jövőjéről.

Wilkinson azt a kérdést is felteszi, hogy ha az írástudást meghaladó korba lép-nénk, vajon megszűnne-e annak szükségessége, hogy gondolatainkat szimbolikus formában reprezentáljuk. Ha ugyanis az emberi megismerés ebben az irányban fejlődne, egyrészt maga a szemantikai információ válna szükségtelenné, másrészt az ilyen környezetben fejlődő emberi agy képtelenné válna arra, hogy bármit, amit az írástudó agy alkotott, kezelni tudja. Ez természetesen jelentős mértékben érintené például a könyvtárakban őrzött könyveket.¹⁷ Hozzáteszem, hogy ez természetesen az e-könyvekre is vonatkozna.

Bár megint egy kicsit más dimenziót mutat meg, ide kívánczik az, amiről David Bawden ír blogjában. Szerinte – paradox módon – éppen a digitális világhoz legjobban értő szakemberek között kezd az a benyomás kialakulni, hogy a jövőben nem minden válik digitálissá, hanem az analóg és a digitális világ valamiféle egyensúlya jön létre.¹⁸ Erre rímel, hogy a JWT Intelligence, a világ egyik leghíresebb reklámügynöksége megbízásából készült tanulmány arról tudósít, hogy – bár az emberek lelkesednek a digitális dolgokért – az élet számos területén keresik és értékelik analóg (fizikai) megfelelőiket. Igaz, hogy a gyorsaság, a kényelem és az alacsony ár erős érvet jelentenek a digitális anyagok mellett, a fizikai tárgyak érzelmeinkre hatnak, hitelesek, kellemesen tökéletesek. Ez abba az irányba hat, hogy egyre többen vásárolnak nyomtatott könyveket, képeket, analóg lemezeket vagy éppen hagyományos karórákat.¹⁹

Nehéz megmondani, hogy ez mit jelent az információs szakemberek számára. Azt bizonyosan nem, hogy visszatérnek a nyomtatott könyvekkel és folyóiratokkal teli könyvtári raktárak vagy a cédulakatalógusok. Nem gondolhatjuk viszont, hogy az információs világ kikerülhetetlenül csak digitális lesz.²⁰

Összegzésül elmondható, hogy naponta szembesülünk azzal a jelentős változással, amelyet az információtechnológia fejlődése és széles körű elterjedése okoz. Tudva, hogy – ebből a szempontból legalábbis – átmeneti korban élünk, nehéz megmondani, hogy mit hoz a jövő. Mindazonáltal érdemes a jövőn töprengenünk, viszont a legtöbbször felelőtlenség „megdönthetetlen” jóslatokba bocsátkoznunk, ami igaz a könyvek és az olvasás jövőjét illetően is. Ettől függetlenül, sokan foglalkoznak jóslással, ha jóslataik anyagi vagy másfajta nyereséget hozhatnak. A jósök egy része mindent egy lapra tesz fel abban az értelemben, hogy úgy gondolja, ami bejön, az sikert hozhat, ami pedig nem válik be, az úgymint a feledés homályába vész.

* * *

JEGYZETEK

- 1 Feather, J. P.: Theoretical perspectives on the information society. In: Challenge and change in the information society. Ed. by Susan Hornby and Zoë Clarke. London, Facet, 2003. 3–17. p.
- 2 Idézi: Price L.: Dead Again. = The New York Times Sunday Book Review, 2012 augusztus 10. http://www.nytimes.com/2012/08/12/books/review/the-death-of-the-book-through-the-ages.html?pagewanted=all&_r=0
- 3 Lynch, Clifford: Ebooks in 2013: Promises broken, promises kept, and Faustian bargains. American Libraries. E-Content Supplement (June 2013): 12–16. p. <http://www.americanlibrariesmagazine.org/article/ebooks-2013>
- 4 Lynch, C. The Battle to Define the Future of the Book in the Digital World. = First Monday. Vol. 6, No. 6, 2001 http://131.193.153.231/www/issues/issue6_6/lynch/
- 5 Price, L.: Books on Books. PublicBooks. 2013. június 15. <http://www.publicbooks.org/fiction/books-on-books>
- 6 Lynch Ebooks
- 7 Price Books on Books
- 8 Coutts, H. T.: Library Jokes and Jottings: A Collection of Stories Partly Wise but Mostly Otherwise. London, Grafton & Co, 1914.
- 9 Price Dead Again
- 10 Price Books on Books
- 11 Ridley, M.: Beyond Literacy. 2012. <http://www.beyondliteracy.com/>
- 12 Crawford, W.: Rude language and the heat death of venting steam. Walt at Random 2012. október <http://walt.lishost.org/2012/10/rude-language-and-the-heat-death-of-venting-steam/>
- 13 Ridley i. m.
- 14 Wilkinson, L.: Beyond 'Beyond Literacy'. Blogbejegyzés a „Sense and Reference” blogon. 2012. november 2. <http://senseandreference.wordpress.com/2012/11/02/beyond-beyond-literacy/>
- 15 Livingstone, S.–Van Couvering, E.–Thumin, N.: Converging traditions of research on media and information literacies: Disciplinary and methodological issues, In: Leu Donald. (Ed.): Handbook of Research on New Literacies. Lawrence Erlbaum Associates. Hillsdale, NJ. 2008, 103–132. p.
- 16 Bawden, D.: Information and digital literacies: a review of concepts. = Journal of Documentation, Vol. 57, No. 2, 218–259. p.
- 17 Wilkinson i. m.
- 18 Bawden, D. Physical plus digital, but more physical than you might think. Blogbejegyzés a „The Occasional Informationist” blogon, 2013. március 27. <http://theoccasionalinformationist.com/2013/03/17/physical-plus-digital-but-more-physical-than-you-might-think/>
- 19 Rose, F.: Embracing Analog: Why physical is hot? JWT, 2013. http://www.jwtintelligence.com/wp-content/uploads/2013/03/F_JWT_Embracing-Analog_03.06.13.pdf
- 20 Bawden i. m.

Könyvárak és könyvtárak

Ahogy a választott cím sugallja, ez a cikk – legalábbis a szerző szándéka szerint – folytatása szeretne lenni a lap idei 3. számában megjelentnek (*Az olvasás ára*, 51–54. p.). Ugyanúgy mint abban, az elmúlt fél évszázad folyamatait, változásait próbálom tetten érni, azonban most a nagy vidéki közművelődési könyvtárak („lánykori nevükön”: megyei könyvtárak) beszerzési, állománygyarapítási tevékenységét, lehetőségeit hasonlítva össze a könyvek árának változásával. Ez azonban sokkal nehezebb és komplexebb feladat, sokkal magasabban van a képzeletbeli lécz, ezért távolabbról kell kezdenem. Rossz hasonlattal vagy párhuzammal élve, próbálom a témát úgy megközelíteni, ahogy a Google Earth ráfókuszál a kijelölt célpontra.

A FELADAT NEHÉZSÉGE, ÉRTELMEZÉSI TARTOMÁNYA

Az előző cikk gondolatsorát a kultúra árának felvetésével indítottam. Legyünk szerényebbek, ezért inkább a művelődés lehetőségét, ennek a lehetőségnek a megyeszékhelyek könyvtáraiban való megjelenését vizsgálom az aktuális állománygyarapítás keretein belül. Nyugdíjas pedagógus-könyvtárosként – és tisztelve a jelen írás valamennyi olvasóját – nem szeretnék közhelyeket halmozni a könyvtárak feladatait sorolva. Mégis szóba kell hoznom a presztízs fogalmát. Tíz évvel ezelőtt jelent meg Kertész Károlynak, a tapolcai Városi Könyvtár igazgatójának a tanulmánya (*Presztízs vagy buksza avagy mérhető-e a mérhetetlen?*) a veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár 2004-ben kiadott évkönyvében (185–201. p.). Módszere, mondanivalója nagyon hasonlít az általam tervezetthez. Mert evidens, hogy leginkább a mindenkori állomány (könyvek, időszaki kiadványok és egyéb dokumentumok lehető leggazdagabb választéka) és a mindenkori szolgáltatások színvonala határozza meg egyik oldalról az olvasók táborának nagyságát és aktivitását. Ezt a színvonalat pedig, megint csak elsősorban, a mindenkori fenntartó(k) által rendelkezésre bocsátott eszközök, személyi, tárgyi és anyagi feltételek, vagyis legfőképpen az évenkénti költségvetés.

A téma fontosságát több érvvel próbálom körülbástyázni. Először is: fehér foltnak látom. Még a *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros*, illetve a *Könyvtári Figyelő* digitális archívumában sem találtam sem az **állománygyarapítás**, sem a **beszerzés, könyvbeszerzés** tárgyszót. Talán ebből is következően: az elmúlt évtizedek számaint átnézve, publikációt, elemzést sem. Enélkül pedig a mindennapi tapasztalatok, pusztá benyomások maradnak, nem válhatnak belőlük hatékony érvek a kulturális költségvetés tervezésének, a források elosztásának bármelyik szintjén. Pedig szerintem még hosszú ideig fontos szerepe lesz a könyvtáros szakma és – szűkebben véve – az egyes intézmények érdekérvényesítő képességének akár az adott nívó tartásában. Járulékos haszna is lehet az áttekintésnek. Hiszen ha elemzés valóban nam jelent meg eddig a témáról, adatok azért elérhetők. A Könyvtári Intézet honlapján

megtalálható a közművelődési és nagyobb szakkönyvtárak táblázatos adatsora 1999-től 2012-ig, a különböző statisztikai kiadványokban és könyvtári évkönyvekben is vannak információk, de ezek eddig nem kerültek egymás mellé, nem voltak könnyen összehasonlíthatók. Pedig azt gondolom, hogy az érintett könyvtárosok sem bánják, ha viszonyítani tudják magukat, könyvtárukat a hasonló szerepkörűekhez. (A bekezdés elején megfogalmazott sommás elmarasztalás korrekcióra szorul. A tatabányai József Attila Megyei Könyvtárnak van a leggazdagabb és legteljesebb évkönyv-sorozata. Ezekben – ahogy majd látható lesz – található adatok és értékelések az állománygyarapításról, a könyvárakról. Néhány könyvtár az interneten is elérhetővé tette az utóbbi évek jelentéseit, amelyek szintén forrásként használhatók.)

Ezután a munkamódszerem ismertetése következik. Először az alaphipotézis. Az előző cikkem adataival, megállapításaival bizonyítottnak tekintem az egyéni könyvvásárlás lehetőségeinek felére csökkenését. Azt a sajnálatos tényt, hogy a korábbi szint tartásához kétszer annyit kell áldozni, kétszer annyi munka jövedelmét. Ezért alapvető (lenne), hogy a könyvtárak, ezt ellensúlyozva, képesek legyenek lépést tartani a növekvő kínálattal, és minden szükséges dokumentumot beszerezni. Azonban azt feltételezem, hogy ez a könyvtáraknak sem sikerül. A bizonyítás vagy a cáfolat abból az adatsorból lenne kibontható, amely egyrészt árnyaltan és reprezentatívan tartalmazná évenként az elmúlt ötven év beszerzési adatait (összeg, kötettség, folyóiratcím, átlagár), másrészt összehasonlítaná az adott évben kiadott dokumentumok mennyiségével és árával, valamint a jövedelmek és az infláció alakulásával. Ezért különböző források felhasználásával (statisztikai és könyvtári évkönyvek, leltárkönyvek, adatbázisok) – amennyire az lehetséges volt – összegyűjtöttem és táblázatokba foglaltam a szükséges adatokat. (A gyűjtés végeredménye eléggé hiányos lett.) Ezek elemzésével a tendenciák, a mennyiségi változások kimutathatók. A változások mögé azonban nem tudtam betekinteni, hiszen ahhoz mindkét oldalon, a kiadás és a beszerzés oldalán is konkrét mintavételekre, tartalmi értékelésre lett volna szükség.

Már az adatok gyűjtése közben láttam, hogy előre nem tervezett kérdések is felvetődnek. Nézzem-e önmagában egy-egy könyvtár beszerzési „életútját”? Hiszen Kertész Károly is azt írta, hogy a legjobb viszonyítási alap a saját múlt. Vizsgálható-e a különbség a városi könyvtárral is rendelkező és a csak megyei könyvtárat működtető városok között? Ez utóbbi kérdés most már esemény utáni, hiszen épp az idej országos átrendeződés kényszeríti ki az intézményi összevonásokat. De talán semmilyen átalakítás nem tekinthető véglegesnek. Viszonyítsak-e a megyeszékhelyek lakosságának és a beiratkozott olvasóknak a számához? Van-e kölcsönhatás a két adat (beszerzett kötetek és beiratkozott olvasók) között? Belefér-e a tanulmány kereteibe ennek vizsgálata? Lehetne a megjelent, illetve beszerzett könyvek árát a tartalmukhoz is viszonyítani, pl. szépirodalom, ezen belül a gyerekkönyvek, ismeretterjesztő, tudományos, képzőművészeti, kézikönyv stb. Ez azonban semmiképpen sem fér bele ebbe az áttekintésbe. Vizsgálendő-e az állománygyarapítás aránya az intézményi költségvetéseken belül, akár a bérköltséghez viszonyítva? Mi a viszonya a beszerzésnek a könyvtárközi kölcsönzéshez?

Végül: melyek azok a leglátványosabb keretek, amelyekkel körülfogva az adatok közlését és értékelését, a jelen és a jövő számára valamilyen módon hasznosítható megállapításokat lehet megkockáztatni?

ADATSOROK, TÁBLÁZATOK

Az adatok gyűjtését tíz megyeszékhely könyvtáira korlátoztam. Úgy gondoltam, hogy a mezőny fele már reprezentál. A konkrét kiválasztásban volt egy kis lokálsovinizmus, három könyvtárat egyéni kötődés miatt választottam, így egy kissé eltolódott az arány a Dunántúl javára. Mégis törekedtem arra, hogy a városok méretük és szerepük szerint is sokfélék legyenek. A tíz város: Békéscsaba (560001), Debrecen (402601), Kaposvár (740001), Pécs (762102), Szeged (672001), Székesfehérvár (800001), Szolnok (500001), Szombathely (970001), Tatabánya (280001), Veszprém (820001). (A zárójelben lévő számok a Könyvtári Intézet Excel-táblázatában lévő könyvtárkódok.) Az adatsort három részre tagolom: a) a könyvtárak önmagukban, b) összehasonlításuk konkrét adatokon keresztül, c) átlagok, viszonyítók. Természetesen a feltétlenül szükséges megjegyzéseimet mindegyik táblázathoz hozzáteszem. Négy teljes évtizedet próbálok vizsgálni, 1970 és 2012 között.

A könyvárak háttere

A jövedelmek és az infláció változása 1980–2012 között

Az ötévenként megadott órabér (országos átlag) mellé még négy számoszlopot tettem. Háromban az induló évhez viszonyított százalékos adatok láthatók, a 4. oszlop pedig a tatabányai József Attila Megyei Könyvtár (JAMK) adataiból számolt könyvenkénti átlagárát tartalmazza. Ez – különböző számításokra alapított becslés szerint – mindig kisebb, mint az adott évben kiadott könyvek átlagára. Az órabér és az infláció számait a KSH interneten elérhető oldalairól vettem át.

1. táblázat

Év	Nettó átlagórabér (Ft)	%	Infláció (%)	Átlagár (Ft)	%
1980	23	100	-	46	100
1985	34	155	38	62	135
1990	57	248	177	130	282
1995	147	640	756	615	1337
2000	318	1382	1633	1527	3320
2005	577	2508	2208	2477	5384
2010	767	3334	2903	2822	6134
2012	788	3426	3198	2634	5726

Értelmezési kísérlet következik. 32 év alatt az órabérek a 34-szeresére nőttek, az infláció a kiinduló évhez képest 32-szeres. Az infláció növekedése a nyolcvanas években alatta maradt az átlagórabérékének, vagyis nőtt a keresetek vásárlóértéke. (Kivételesen a minimálbéré, amiből a számított nettó órabér ma 355 Ft, ez csak 1543 százalék, s azért fontos, mert napjainkban az alkalmazottak 40 százalékát a minimálbéren élők teszik ki.) A kilencvenes években a trend megfordult, 2000-re a 13-szoros bérnövekedéshez 16-szoros inflációnövekedés társult. Tehát mindenért többet kellett dolgozni. 2000 és 2005 között visszabillent a mérleg (hogy pontosan mikor és miért, azt fejtsék meg a közgazdák), 2005-től állandósult a két százalékos adat közötti távolság.

A legmeglepőbb adatsort az utolsó oszlopban látom. Itt a fordulat már az első évtized végén megtörtént, hiszen a könyvek árának növekedése 1990-re 105 százalékkal haladta meg az inflációét és 35 százalékkal a bérekét. És a különbség drasztikusan nőtt, nyílt az olló, míg végül 2010-re ez az eltérés az inflációhoz képest 2564 százalékkal a bérekhez képest 2300 százalékkal, vagyis a 31-szeres inflációhoz és a 34-szeres bérnövekedéshez 57-szeres átlagár-növekedés tartozik.

2. táblázat

**A kultúrára fordított költségvetési hányad,
ezen belül a könyvtárak részesedése 2002–2010 között***

		2002	2009	2010
A kultúrára fordított összeg (ezer Ft)		148 082 000	179 224 000	196 650 000
a változás (%)		100,0	121,0	133,0
a teljes költségvetésen belül (%)		1,8	0,8	1,2
A könyvtárak részesedése (ezer Ft)		23 196 000	30 932 000	33 132 000
a változás (%)		100,0	133,0	143,0
arány a kulturális kiadásokon belül (%)		16,0	17,3	16,9
arány a teljes költségvetésen belül (%)		0,29	0,13	0,20
	2000	2008	2009	2010
A könyvkiadás adatai (cím)	8986	14 447	12 841	12 480
Időszaki kiadványok (cím)	580	895	823	854
példányszám (millió)	996	1 059	974	923

* Az adatok forrása a 2010-es statisztikai évkönyv, 149–150. oldal, a százalékokat a szerző számolta.

Ennek a szemléletnek helyi megvalósulására egyetlen példát találtam, a tapolcait, a már említett veszprémi évkönyvben. Egy táblázatban hasonlítja össze a könyvtár akkori igazgatója a város és a könyvtár költségvetésének alakulását, numerikusan és arányában is, 1967 és 2003 között. Mindegyik folyamatosan, de nem egyenletesen nőtt. A könyvtár százalékos részesedése az elején és a végén szinte azonos: 1,2 százalék körüli. Közben a két szélső érték: 1970-ben 2 százalék, 1983-ban 0,83 százalék. 1978 és 1989 között egy év kivételével 1 százalék alatti.

„Közel 20 évig a könyvtár dotációja nagyobb arányban nőtt, mint a város összköltségvetése. Amíg Tapolca város összköltségvetése 1966-tól 1995-ig 66,9-szeresére nőtt, addig ez a városi könyvtár esetében 78,5%! Ugyanez a szorzó az oktatáson kívüli egyéb közművelődési intézmények esetében csak 33,2. A városi könyvtár részesedésének növekedési üteme nagyobb volt, mint az alsó- és középfokú oktatásé, az egészségügyé, a kommunális feladatoké. A fordulópont az 1995-ös év volt, mint annyi más területen. A város költségvetése 1995–2003 között 4,4-szeresére, a könyvtáré csak 3,1-szeresére nőtt. Egyik sem tart lépést az inflációval, és sajnos a könyvtár esélyei még tovább romlanak.” (196–197. p.)

Ennek a 2004-es megállapításnak máig ható érvényét mutatja, hogy napjainkban a könyvtár a virágkorához képest fele akkora létszámmal dolgozik.

A MKKE honlapján közölt adatok alapján

Év	Könyvcím	Példányszám	Átlag-példányszám	Egységár	Átlag-órabér	Órabér/ár
1990	7 464	113 112 000	15 200	–	57	–
1995	8 749	62 984 000	7 200	–	147	–
2000	8 968	35 246 000	3 900	1096	318	0,29
A 10 év átlaga	8 702		7 889			
2005	12 898	40 974 000	3 177	1537	577	0,32
2010	12 997	34 416 000	2 648	1789	767	0,43
Az 5 év átlaga	12 675		2 317			

Szélsőértékek:

Könyvcím: 1991-ben 7210 és 2008-ban 14 447.

Példányszám: 1990-ben 113 112 000 és 2012-ben 29 700 000, az átlagpéldányszám ugyanekkor 15 200 és 2550.

ARÁNYVÁLTOZÁSOK AZ UTÓBBI MAJD' NEGYEDSZÁZADBAN (1989 ÉS 2012 KÖZÖTT)

A megjelent könyvcímekben az első évtized nem mutat jelentős ingadozást, az átlagtól való eltérést. Az induló és a záró értékek között kb. 20 százalékos emelkedés volt. Egyetlen év lóg ki a sorból, 1998, a 10 626 címmel. A címek száma a 7500 környékéről 12 000 fölé nőtt. Ez, a könyvtárak által évenként beszerzett kötetsszámmal összevetve azt mutatja, hogy egyre kevésbé sikerülhetett valamennyi művet legalább egy példányban megvásárolni.

A kiadott művek összes példányszáma fordított változást mutat. A két szélső érték között négyszeres a különbség, vagyis a kétharmaddal több cím összességében negyedannyi példányban jelent meg. Nincs pontos ismeretem arról, hogy egy mű összes kiadott példányából mennyit vesznek meg a könyvesboltok, azaz az olvasók és mennyit a könyvtárak. De ha naivan fele-fele arányt feltételezek, akkor a címek számának jelentős növekedéséből is, méginkább a példányszámok sokkal drámaibb csökkenéséből az következik, hogy a könyvtáraknak megnőtt a szerepük, a felelősségük. Hiszen, ha valaki nem tudja megvenni a könyvet, elmegy érte a könyvtárba.

Az MKKE honlapján található összeállítás nem ad lehetőséget a könyvek árváltozásának megfigyelésére. 1997-től közölnek forgalmazási, azaz bevételi adatokat. Ebben az évben a számított egységár 468 Ft, ez az akkori átlagórabérnek, a 215 Ft-nak majd' kétszerese. Az elmúlt 15 év során a számítható átlagárak és órabérek változásai egymáshoz képest nem mutatnak eltérést, szinte összhangban emelkedtek. Tehát két és fél órát kell egy átlagos könyv árértéért dolgozni. A szélső érték itt a 2001. év, amikor négy óra munka kellett egy akkori átlagos könyvárhoz. Ha az évek során követjük az átlagár változását, érdekes ugrásokat, jelentős növekedést látunk pl. 2000-ben (közel 50%) és 2001-ben (közel 30%), ugyanakkor kisebb csökkenést 2012-ben (14%) az éppen előző évhez képest. Az utóbbi öt év átlagára stabilizálódni látszik az 1800 Ft körüli értéken, de az idei eddigi árakat figyelve már jelentős növekedést feltételezek.

Az előbbi, meglehetősen megbízhatatlan következtetések pontosítását egy másik, ugyancsak kevésbé megbízható megközelítéssel kísérem meg. Az *Élet és Irodalom* – az Írók boltja közreműködésével – hétről-hétre közli az olvasói számára, a feltételezett érdeklődési körükbe tartozó, frissen kiadott címeket. Számonként átlagosan 35 körülit, ez körülbelül évente 1800 könyv. Ha a 2000-ben és a legutóbbi évben közölt listából számolok átlagárakat, s ezt akár még a könyvek terjedelméhez is viszonyítom, talán jobban értelmezhető az olvasás ára, azaz a könyvtárak változása a bérekhez és a beszerzésekhez képest.

MINTAVÉTELES SZÁMÍTÁSOK

(KÖNYVÁR ÉS OLDALÁR AZ ÉLET ÉS IRODALOM LISTÁIBÓL)

A *hét könyvei* rovatból, 2000-ből 20 számot választva 756 könyv adatait számoltam. Átlagáruk 1696 Ft, (az MKKE adataiból: 1096 Ft,), az oldalankénti átlagár 6,60 Ft. A 2012-es évből 25 számot választva 825 könyv adataival számoltam. A könyvenkénti átlagár 3043 Ft, (az MKKE adata: 2648 Ft), oldalanként 10,6 Ft. Tíz év alatt a példányonkénti átlagár 79 százalékkal nőtt, az oldalankénti átlagár 60 százalékkal.

Az előző írásomban a házikönyvtáram tízévenkénti átlagárait adtam meg. Az *Élet és Irodalom*-listákból, a két szélső értékéből számított oldalankénti átlagár 8,6 Ft, az előző cikkemben (52. p.) 8,7 Ft.

Összesítés a könyvheti könyvekről 2013-ban, az *Élet és Irodalom* listája alapján

Gyerekkönyvek:	44 cím,	4 766 oldal összterjedelem,	112 885 Ft összár.
Átlagok: terjedelem	108 oldal,		
ár	2566 Ft,		
ár/oldal	24 Ft.		
A könyvhét könyvei:	338 cím,	83 094 oldal összterjedelem,	950 624 Ft értékben.
Átlagok: terjedelem:	246 oldal		
ár:	2812 Ft		
oldalanként:	11,4 Ft		

A címek összesen a tavaly kiadott műveknek a 2,9 százalékát teszik ki. Ha az összárát valamilyen iránymutatónak, viszonyítási alapnak tekintjük, akkor a tavalyi összes kiadott műnek a feltételezett összes ára 32 780 137 Ft. Körülbelül ekkora könyvbeszerzési keret tenné lehetővé minden kiadott műnek a legalább egypéldányos beszerzését. Egy átlagos könyv megvételéért (persze, ilyen átlagos könyv kevés van) 3,6 órát kell az átlagkeresetűeknek dolgozni, az órabérért 69 oldalnyi könyvrész vehető meg. (Lásd a lap 3. számában közölt írást.)

Érdeemes lenne megvizsgálni a gyermek- és ifjúsági irodalom teljes skáláját. A példányonkénti átlagár nem ad hű képet, hiszen kisebb az egésznél, mégis az oldalankénti ár már több mint kétszeres. Találtam olyan, 40-50 oldalas könyveket, ahol az átlagár 30-40 Ft/oldal. Vagy a kiadókat és terjesztőket kellene anyagi segítségben részesíteni az árak mérséklése érdekében, vagy a könyvtárak számára kellene külön pályázati lehetőségekkel támogatni a gyermekirodalom gyarapítását.

**A könyvkiadás és a könyvtárak két fő adatának arányváltozása
ötévenként szakaszolva**
(Viszonyítási alap, azaz 100% az 1965. év)

Év	Megjelent kötet (%)	Példányszám (%)	Állomány (%)	Olasók (%)
1960	75	77	61	77
1965	100	100	100	100
1970	121	105	137	105
1980	208	211	224	105
1990	189	252	285	88
2000	227	79	242	64
2008	365	95	236	68
2010	316	75	242	73
2011	299	76	242	74
2012	295	66	?	?

Forrás: http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_hosszu/h_zkk001.html

Rövid értelmezés: Az egynemű adatsorokat, a táblázat oszlopait tekintve a címek száma előbb tizenöt év alatt megduplázódik, majd újabb húsz év múltán az 1965. évinek háromszorosa lesz, és ezt a szintet tartja napjainkig. A példányszámok is nőnek, előbb arányosan, majd a címek számánál is erősebben 1990-ig, viszont onnan akkora visszaesés következett, ami már az 1960-as évet is alulmúlta. Ez numerikusan a következő három adat: 1960: 34,7 millió, 1990: 113,1 millió, 2012: 29,7 millió.

A könyvtári állomány növekedése előbb, 1980-ig a címek növekedésével van szinkronban, majd 2000-ig a példányszámmal, azóta a kettő között félúton stabilizálódott, az 1965-ös mérték két és félszeresén. Érdekes jelenség az 1990-ben bekövetkező nagyarányú csökkenés (selejtezés, állománykivonás? tartalmi és ideológiai motivációk nyomán?); az utóbbi időben a gyarapodás és az apasztás szinte azonos mértékben jellemző, hiszen az országos állomány alig változott. Ebben a könyvtárak helyhiánya, raktározási, elhelyezési nehézségei is szerepet játszhatnak, hiszen a nem hagyományos dokumentumok elhelyezését és azok használatát is a meglévő tárgyi feltételeik között kellett megoldaniuk.

Az olvasók száma tíz éven át lassú mértékben emelkedett, de mintha a növekedését nem ösztönözte volna a megjelent és beszerzett dokumentumok jelentős növekedése. 1985-től húsz éven át csökkent, az 1965-ös év kétharmadára, s az utóbbi tíz évben innen emelkedett tíz százalékot. Ennek a meglepő folyamatnak az értelmezése az írás és a szerző kompetenciáján és figyelmén kívül esik, de nem lenne érdektelen alaposabban utánajárni.

Könyvtárak és könyvtárak

	2000	2008	2009	2010
A könyvtárak száma	8 640	7 700	7 780	7 712
A települési könyvtárak állománya	43 906 000	42 621 000	43 916 000	43 806 000

Az adatok forrása szintén a 2010-es statisztikai évkönyv, 151. oldal.

Gyarapodás az évkönyvek adatai alapján, időrendben

Az 1963-as szolnoki évkönyv a megyei közművelődési hálózat adatait együtt tartalmazza. 1960 és 1963 között 95 százalékkal nőtt az állomány és 139 százalékkal az erre fordított összeg. Az egy kötetre számított átlagár 33-ról 27 Ft-ra változott.

A Veszprém megyei hálózat 1965–1973 közötti adatait az 1974-es évkönyvből vettem át. Átlagokat is közöl, egy könyvtárra, egy lakosra és egy olvasóra számítva. Az összeg 1967-ben volt a legkisebb, 1972-ben a legnagyobb, 25 százalékkal nőtt. A megyei állomány a hét év alatt 80 százalékkal lett több. 1975-ről a következő, 1977-es évkönyv ennyit árul el: 2 866 300 forintért 87 495 kötetet vettek, az átlagár: 33 Ft.

A tatabányai József Attila Megyei Könyvtár (JAMK) 1971-ben 8068 kötetet vett, átlagosan 38 Ft-ért, 1975-ben 7884-et átlag 53-ért, 1980-ban 18 596-ot, kötetenként 50 Ft-ért.

Az 1983-as veszprémi évkönyv adatai alapján számolt átlagárak 1977 és 1981 között 35 Ft körül ingadoztak.

Az 1987-es veszprémi évkönyv nem közöl gyarapodást, csak az éves állományokat (a törléssel együtt), és a gyarapítás összegét. Ez az 1978-as 3 524 300 forintról 1986-ra 5 824 392-re nőtt. A következő kötetükből (2004-ben jelent meg és az 1987–2002-es adatokat közli) az derül ki, hogy az éves gyarapodás mértéke hasonló a közelmúlt éveihez. 1995-ben 5131, 1988-ban 8889, a többi a kettő között mozog.

A JAMK 2002-ben megjelent jubileumi évkönyve szerint az átlagár 1980-ban 46 Ft, 1989-ben 87 Ft. Takács Anna, az összeállítás szerkesztője írja: „*táblázatból kiderül, hogy az állománygyarapításra fordított összeg az évtized folyamán alig változott, miközben az átlagár megduplázódott, s ennek következtében a gyarapodás mértéke a felére csökkent. A könyvkiadás ebben az időszakban alig változott, habár a szépirodalom választéka jelentős mértékben nőtt.*” (116. p.)

A következő évtizedről nem közöl adatot (mert az egy évkönyvben már megjelent), de 1990 és 2001 között 130-ról 1729 forintra nőtt az átlagár. Ez 1980-hoz viszonyítva 3759 százalékos, vagyis kerekítve 38-szoros növekedés.

A 2006-os évkönyvből érdemes idézni a könyvtárat igazgató Monostori Imre mondatait: „*A kilencvenes évek első felében szinte reménytelenül sötét volt a gazdasági helyzetünk. Könyvtáron belül és kívül egyaránt. Ha megnézzük például az egyes évek inflációs rátáját az előző évihez képest, és mellé helyezzük a könyvtárunk (a fenntartói finanszírozást is ide számítva) összbevételének növekedési arányát, azt láthatjuk, hogy az inflációs arány 1998-ig – bár lassan csökkent – minden évben nagyobb volt, mint a megyei könyvtár finanszírozásának növekedési aránya. ...A könyvtárak irgalmatlan mértékben emelkedtek végig a kilencvenes években (majd a későbbi években is): az évtized végére a tízszeresére (2001-ben már a tizenháromszorosára) az 1990. évihez képest. Mégsem tehetünk mást: előre menekülünk.*” (16. p.)

Ezután hosszan elemzi a folyamatot, az 1996-os mélypontot, a feléledő századvéget, az 1997-es CXL. törvény hatásait. Tanulságosak a 37–38. oldal táblázatai. 1990 és 2005 között a beszerzés összege a tízszeresére nőtt, miközben a dologi költségek „csak” a 6,3-szorosára. Így a kettő aránya 19 százalékról 36 százalékra javult. A beszerzett dokumentumok száma erősen ingadozott; a két szélső érték: 1991-ben 4265 dokumentum, 2001-ben 9639. Az átlagár 2005-re 2477 Ft-ra nőtt.

A könyvtár legutóbbi évtizedéről ad képet a 2012-es évkönyv.

„A könyvtári állomány gyarapodása az utolsó évtől eltekintve kiegyensúlyozott volt. A nehézségek az előző év végén kezdődtek, de ez nem megyei sajátosság. Valamennyi megyei könyvtár küzdött a költségvetés csökkenésével, és fenntartói koncepció volt, hogy ezt milyen módon kellett megoldani. Az alább számokat lefelé módosítja, hogy a vásárlási adatokban 2007-től a kistérségi könyvtáraknak vásárolt dokumentumok száma és értéke is benne van.” (20–21. p.)

A tíz év (2002–2011) gyarapodási átlaga 8056 kötet évenként, a szélső értékek: 2007-ben 9307 és 2011-ben 6117. Az átlagár 2002-ben 1962, 2011-ben 2532 forint volt.

5. táblázat

**A változás szorzószáma tízévenként,
a különböző adatok összevetésével**

	1970	1980	1990	2001	2011
1960-hoz képest	1,1	1,5	3,9	52	76
1980-hoz viszonyítva			2,6	34	50

6. táblázat

**A tíz könyvtár összesített beszerzése
a Könyvtári Intézet honlapja alapján 2000–2012
(db/év)**

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Tatabánya	7434	8 420	8 784	8 610	7 884	8 228	7 896	10 451	9 314	7 289	9 269	5 249	4 072
Debrecen	9 355	6 868	8 604	6 636	7 371	5 786	8 109	7 732	9 331	7 333	6 160	5 841	6 924
Szolnok	9 316	8 475	7 986	8 099	9 601	8 054	9 745	9 895	6 579	5 542	4 616	5 319	3 834
Békéscsaba	7 486	8 693	6 623	6 745	9 822	6 630	7 276	6 235	6 480	3 951	5 216	5 406	5 394
Szeged	11 622	12 646	15 062	16 061	17 490	22 392	20 981	21 100	21 065	16 785	18 856	32 620	17 087
Kaposvár	5 358	6 954	8 564	7 753	7 308	9 007	14 607	11 031	16 983	7 185	5 551	18 442	4 498
Pécs	7 576	6 853	8 645	8 940	8 345	9 595	9 030	6 269	36 591	6 116	7 710	25 219	19 550
Székesfehérvár	7 796	9 617	8 913	8 893	7 501	7 801	7 175	7 679	33 275	5 270	3 932	6 819	3 608
Veszprém	7 236	6 607	8 937	7 342	5 701	5 732	7 258	12 507	9 179	12 398	4 097	5 009	3 443
Szombathely	8 957	9 618	9 852	9 947	12 241	13 182	11 917	14 333	14 775	8 588	9 288	9 156	6 241

A két-két szélső érték itt és a következő táblázatban kiemelten látható.

A tíz könyvtár beszerzéseinek átlagárai 2000–2012 között

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Tatabánya	598	1114	1191	1427	1685	1558	2664	1987	2188	3490	2838	2077	2850
Debrecen	1019	1569	1326	1701	2715	1990	1917	2087	2074	2990	3012	1371	2652
Szolnok	898	966	1415	1592	1437	1649	2010	1753	1950	1796	1770	1506	1976
Békéscsaba	952	1153	1507	1520	1712	1470	2236	1937	1875	2092	2084	1189	2154
Szeged	832	1090	1010	1450	1640	1465	1871	1491	1700	2580	2140	845	1906
Kaposvár	1131	1025	1603	1317	2319	2556	2046	1572	2364	2543	2937	704	2542
Pécs	1283	1027	1395	1370	2396	1732	1629	1654	1320	2483	1932	854	2109
Székesfehérvár	1728	1273	1408	1551	1987	1009	2091	2481	1356	2045	2261	1496	3514
Veszprém	846	1139	1200	1100	1673	1785	1905	1056	2077	2341	3284	2049	3166
Szombathely	902	1124	1219	1521	1787	1460	2855	2213	2677	2580	1965	1423	2514
Átlag	1018	1142	1327	1454	1935	1667	1942	1823	1958	2494	2431	1358	2294

Idézzük vissza az MKKE 2000-es és 2010-es adatait: 1096 és 1789 Ft, valamint az ÉS-ből számított két adatot: 1696 és 3043 Ft. Az pedig rejtély, hogy miért csak három könyvtárban van 2009 után a legmagasabb átlagár. (Gyakorló könyvtárosok jól tudhatják azt a titkot, amiről a szerző csak a cikk utómunkálatai közben szerzett tudomást, vagyis hogy a kiadók többsége a könyvtárak számára árengedménnyel, gyakran 30 százaléknyi engedménnyel szállít. Ez magyarázza a könyvtári átlagárak és az ÉS-ből számolt átlagár eltérését.)

A könyvtárak saját adatközlése

A Könyvtári Intézet táblázataiban 2005 után változást tapasztaltam. Addig külön oszlopban közölték a könyvek és a bekötött (tékázott) folyóiratok éves gyarapodásának megfelelő beszerzési összeget, és a periodikák példányszámához kapcsolott előfizetési összeget. Ez a bontás 2006-tól megszűnt. Ezért érzem hasznosnak a három könyvtár (a szombathelyi Berzsényi Dániel Könyvtár, a tatabányai József Attila Megyei Könyvtár és a székesfehérvári Vörösmarty Mihály Könyvtár) segítőkészségét, amellyel ezeket az adatokat a rendelkezésemre bocsátották.

A három könyvtár adatai

Év	Beszerzett db			Ft (millió)			Átlagár (Ft)		
	BDK	JAMK	VMK	BDK	JAMK	VMK	BDK	JAMK	VMK
2006	7 507	7 616	7 813	13 035	17 610	14 880	1736	2312	1905
2007	9 871	10 213	8 332	17 914	24 430	15 881	1815	2392	1906
2008	10 327	9 076	10 866	18 569	23 816	20 372	1798	2642	1874
2009	7 843	7 080	4 937	19 841	19 645	10 914	2533	2775	2223
2010	8 526	8 341	4 079	11 654	22 846	8 323	1367	2739	2040
2011	6 543	5 173	5 318	13 507	13 336	11 485	2064	2578	2160
2012	3 760	3 950	3 440	7 556	10 412	11 509	2010	2636	3346

A táblázat értelmezéséhez tartozik, hogy a JAMK adataiban 2010-ig benne van a kistérségi beszerzés is; a példányok és árak mindhárom könyvtárban egyaránt a teljes gyarapodásra vonatkoznak.

A legnyilvánvalóbb következtetések:

BDK: 2007-re jelentősen nőtt a keret, ebből következően majdnem negyedével a vásárolt kötetek száma. Az összeg megmaradt, picit még nőtt is, mégis a kötetszám majdnem a 2006-os szintre esett vissza 2009-ben. S ha a számított átlagárakat megnézzük, megtaláljuk a magyarázatot. Majdnem a felével nőtt a könyvek ára. Más könyvtárakkal kellene összevetni, hogy ez a beszerzés tartalmával van-e összefüggésben (drágább könyveket, például albumokat, lexikonokat, szótárakat vettek-e többet), vagy országosan nőttek-e ennyire az árak. A legsajnálatosabb az utolsó adatsor. 2012-ben a korábbi évek átlagának a felére, s a legjobb év, a 2008-as majd' harmadára esett vissza a pénzösszeg is, a kötetszám is. Az évek egymásutánosságában a 2009-es és 2010-es év igényelne valamilyen magyarázatot. Hiszen a 7-800 forintos emelkedésnek, azután a majdnem fele árra való visszaesésnek könyvpiaci magyarázata nem nagyon lehet. Bár a 2008-as gazdasági megingás védekezési reakciója akár lehetett is az áremelés, majd a vásárlás visszaesése árengedményeket is eredményezhetett.

JAMK: Előbb azt kell elismerően megfogalmazni, hogy a megyei könyvtárak között egy meg nem hirdetett versenyben első helyezett lehet a tatabányai József Attila Megyei Könyvtár. Mégpedig a kiadványok, elsősorban a rendszeresen kiadott évkönyvek, gyarapodási jegyzékek, honismereti művek területén. Ezért volt módom ennek a könyvtárnak az állománygyarapítási tevékenységét a legpontosabban és a legtágabb időhatárok között elemezni a nyilvánosságra hozott adatai alapján. Itt volt a legmagasabb – három évben is húszmillió forint fölötti – a gyarapodás értéke, és itt a legkisebb az ingadozás a számított átlagárakban.

VMK: Itt csak a felére csökkent 2009-ben a keret is, a darab is. Itt ingadozott legjobban, és itt nőtt legnagyobbra 2012-re az átlagár. A 2012-es beszámoló alapján:

Vásárlás útján	790 dokumentum	3 350 909 Ft
ebből Kelló-tól	317 db	1 611 210 Ft
Ajándék:	2055 db	7 498 510 Ft értékben.

9. táblázat

**A gyarapodás szélső értékei
ezekben az években**

	Kötetek	Változás
Tatabánya	10 213 (2007-ben) és 3950 (2012-ben)	39%-ra
Székesfehérvár	10 866 (2005-ben) és 3440 (2012-ben)	32%-ra
Szombathely	10 327 (2008-ban) és 3760 (2012-ben)	36%-ra

	Összegek	Változás
Tatabánya	24 430 939 (2007-ben) és 10 412 048 (2012-ben)	43%-ra
Székesfehérvár	20 372 899 (2008-ban) és 8 323 180 (2010-ben)	41%-ra
Szombathely	19 841 000 (2009-ben) és 7 556 610 (2012-ben)	38%-ra

Kurrens periodikák előfizetése (a Könyvtári Intézet táblázatai alapján)

Igaz, hogy tanulmányom címe a „könyvtárak” szóval kezdődik, mégis érdekes lehet néhány pillantást vetni a folyóiratokra. Hiszen az sem szorul indoklásra, miért jelenthet vonzerőt egy megyeszékhely könyvtárában a periodikák választéka, a kölcsönzéseknél gyakoribb böngészés. Amint a táblázatokból látható, a visszaesés jóval kisebb a könyvekénél. És ha belegondolunk, hogy akár tanulmányokhoz, akár a tájékozódáshoz mekkora lehetőséget kínál az 500 feletti átlagos címlista, akkor azt mondhatjuk, hogy a könyvtárak ezen a téren jelenthetik a nagyobb vonzerőt.

10. táblázat

Előfizetett periodikák száma

	1999	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Átlag
Tatabánya	364	372	440	442	424	479	425	440	387	317	407
Debrecen	424	408	416	210	269	288	265	206	187	170	312
Szolnok	1009	1119	649	546	510	485	419	430	350	145	699
Békéscsaba	430	421	588	552	585	543	371	350	361	359	480
Szeged	647	688	680	678	693	574	572	592	615	600	645
Kaposvár	850	678	681	671	558	527	494	464	322	251	544
Pécs	795	618	579	597	559	546	573	606	516	452	562
Székesfehérvár	735	649	796	815	754	646	610	596	548	411	641
Veszprém	510	612	481	531	431	464	491	471	468	454	506
Szombathely	882	493	637	648	526	605	531	444	460	460	592
Átlag	865	605	595	569	531	465	475	460	422	362	539

A legszembeötlőbb tanulságok vagy kérdések a következők:

- Miért volt 1999-ben az éves átlag harmadával több a szolnoki, miért ment le az éves átlag alá a végére?
- Miért ment fel és maradt tartósan az éves átlag felett a székesfehérvári?
- Miért ingadozik annyira a legtöbb könyvtár adatsora a 13 év alatt?
- Az egyes könyvtárak között az éveken belül is jelentősek a különbségek. Miért?
- Mítől függenek a változások, hogyan lehetne ezt tartalmában, belső összetételében megismerni?
- Miért esett vissza a felére vagy még mélyebbre Debrecen, Kaposvár, Szombathely folyóirat-rendelése?

Negatívumok: Jelentős különbségek vannak hasonló nagyságú és szerepkörű városok között (Debrecen–Szeged, Tatabánya–Kaposvár). A 13 év alatt az átlag a felére esett vissza. (Ennek legfőbb magyarázata lehet, hogy az átlagár – lásd a következő táblázatot – a kétszeresére nőtt, vagyis ugyanannyi pénzből feleannyi periodika volt rendelhető.) Az időszak első felében az átlagot erősen torzítja a szolnoki részarány.

Pozitívumok: Az átlagok átlaga, azaz az 542 azért mégsem olyan rossz. Vannak egyenletes, vagyis stabilnak látszó adatsorok, az átlaguktól nem sokban eltérők (Tatabánya, Szeged, Székesfehérvár, Veszprém).

A Könyvtári Intézet táblázataiban 2005-ig követhető külön a könyvekre és a periodikákra fordított összeg és annak változása. Ezért csak hét évre lehet átlagárakat számolni, könyvtáranként és évenként. Csak így látszik, hogy például Szolnok, Pécs és Veszprém átlagára a többiekének fele. Így részben magyarázható a szolnoki kiugró példányszám. Debrecen és Békéscsaba pedig az átlagnál magasabb. Az átlagár kisebb vagy nagyobb ugrásokkal nőtt, s a hét év folyamán 94 százalékkal lett több.

A különös szélsőségek mazsolázását az olvasóra hagyva, ezt a táblázatot is közöljük:

11. táblázat

Egy periodikára jutó átlagár

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Átlag
Tatabánya	5019	5544	5225	5165	7024	8 677	7 672	6332
Debrecen	5683	5845	6250	8242	8468	10 957	9 004	7778
Szolnok	3455	3453	3025	3621	4229	6 715	7 103	4514
Békéscsaba	6690	7396	6568	7404	6444	6 973	7 380	6979
Szeged	3587	3165	6159	5264	7427	8 181	8 787	6081
Kaposvár	3949	5658	5114	5721	6563	6 867	7 324	5885
Pécs	2550	4328	4756	4448	4942	14 353	13 227	6943
Székesfehérvár	4638	6092	5964	6355	6590	7 460	7 005	6300
Veszprém	2719	4470	4282	4176	4688	4 696	7 320	4621
Szombathely	4890	8839	6242	6803	7723	8 308	8 330	6238
Éves átlag	4270	5478	5358	5724	6414	8 223	8 318	

Az utolsó adatsort, az áttekintés összefoglalásaként a Könyvtári Intézet diakrón összesítéséből vettem át, ahhoz számoltam százalékokat. Nem lenne hasznos a teljes számsort közölni, csupán a 2000-es és a 2012-es értékeket és az évenkénti százalékos változást.

2000-ben az adatot szolgáltató könyvtárak állománya 1 919 535 egységgel nőtt, 4 564 534 000 Ft értékben, az átlagár 2377 Ft, az előfizetett kurrens folyóiratok száma cím szerint 108 726 volt, s a teljes bérköltés 10 636 408 000 Ft.

2012-ben a gyarapodás 1 484 318 egység 5 739 883 000 Ft értékben, az átlagár 3867 Ft, a kurrens folyóiratok száma 101 736, s a teljes bérköltés 17 499 481 000 Ft.

12. táblázat

A négy százaléksor 2000 és 2012 között

(az induló értéket véve 100 százaléknak)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
gyarapodás	100	98	130	132	112	135	110	112	115	95	85	84	77
értéke	100	119	142	156	146	133	135	121	147	154	124	114	126
folyóiratok	100	108	130	135	122	118	109	103	104	111	104	99	94
bérköltés	100	118	157	209	218	230	195	206	239	214	204	196	193

Ezeknek a százalékos értékeknek az értelmezése során a tanulmány írója ingoványos talajra téved. Mert ha önmagában nézzük a sorokat, akkor is feltűnik, hogy

a két első, összefüggő sorban a számok hol együtt haladnak, azaz arányban van a dokumentumegységnek és az árának a változása, hol pedig elugranak egymástól (pl. 2003–2004-ben, majd 2008-tól egyre távolabb kerülnek egymástól), 2008-tól a 21 százalékos költségsökkenés 42 százalékos példánycsökkenést okoz, egészen biztosan az árak emelkedése következtében. A bérköltség pedig ebben az időszakban 46 százalékkal csökkent. Ha pedig ezeket az adatokat a korábbi táblázatokkal, a tíz kiválasztott könyvtár számaival vetjük össze, az látható, hogy a visszaesésük jóval nagyobb az országos átlagnál mind a könyvek, mind az időszaki kiadványok tekintetében. Lehet az a magyarázat, hogy a megyei könyvtáraknak volt miből „engedni”, szemben a kisebb közművelődési, az iskolai, a felsőoktatási vagy a szakkönyvtárakkal?

ÖSSZEGZÉS

Kísérjük meg az eddigi fejezetek legfőbb adatait gondolatban egymás mellé téve az állománygyarapítás folyamatát valahogy értékelni. Egyrészt a valóság, másrészt az ideák világában, a **van**-ban és a **legyen**-ben.

Az utóbbi harminc év adataiban a legjellemzőbb állandóság a könyvtárankénti és évenkénti 8000 körüli gyarapodás. Persze az utóbbi éveket leszámítva. Ez azt jelzi, hogy minden más körülmény változása, romlása ellenére a könyvtárak tartották a megszerzett pozícióikat. Tették ezt egyik oldalról az elszabadult könyvárak és az ingadozó, nem arányosan növekvő és gyakran csökkenő anyagi lehetőségeik ellenére. Ez elismerésre méltó. Ugyanakkor a másik oldalon a növekvő kiadványszám és a csökkenő példányszám fényében ez talán mégsem elég. Gondoljunk a többes példányok rendelésének erős visszaesésére, ami megnöveli az olvasó várakozási idejét, illetve az ugyanezen okokból visszaeső egyéni könyvvásárlásra. Nemrég olvastam egy netes hozzászólást az angol nyelvterület sikerkönyveinek elbulvárosodásáról szóló hírhez. A bíráló fájoan jegyezte meg, hogy mostanában csak kb. havi 2000 forintja van könyvre. Arra gondoltam, hogy akkor nem is tud havonta egy könyvet venni.

Mekkora állománygyarapítási keretből lehetne a 13 év (2000–2012) átlagának megfelelő mennyiségű könyvet vásárolni könyvtáranként, a 2012-re érvényes átlagárak alapján? Évi 18-20 000 000 forintból. De ekkor a könyvtár csak a megjelent művek kétharmadát veheti meg egy példányban. Tehát az összeget megtoldhatjuk a felével. Így épp azt az adatot kapjuk, amit az ideai könyvhét árai kapcsán feltételeztem. És amit az éves jelentésében a tényleges keretének a négyszereséről álmodozó könyvtár igényelne.

Itt térek vissza Kertész Károlynak a bevezetőben idézett írásához. Mitől függ egy könyvtár használóinak, a beiratkozott olvasóknak az aktivitása, elégedettsége? A mindenkori beszerzésektől (a könyvek, folyóiratok és egyéb dokumentumok választékától), vagyis a pénztől? A tárgyi feltételektől (megközelíthetőség, épület, felszereltség)? A helyben lévő más (városi, felsőoktatási vagy egyéb szak-) könyvtáraktól? A könyvtárosok személyiségétől? A public relations-tól (reklám, propaganda, rendezvények, kapcsolatok)? Vagyis mindezekből együtt, de hogy egy adott településen melyik milyen szinten áll, illetve melyiknek mekkora a részesedése az elégedettségben és a kihasználtságban, az talán elég tág határok között értékelhető. Ennek a soktényezős rendszernek csupán egy szeletét próbáltam értelmezni, feltárni.

Ha egy megyei könyvtár kíváncsi a saját szerepének, tevékenységének a hatékonyságára, a hasonló szerepű könyvtárakhoz viszonyítva tudja ezt legjobban kontrollálni. Viszonyíthatja a település lakossága, a beiratkozott olvasók, az éves látogatottság tükrében egyaránt az állomány nagyságát, az éves gyarapodást, a megrendelt periodikák számát. És mindezen adatok időbeli változását, a változás irányát és mértékét. A tények részét képezi azonban a szavakban megfogalmazódó olvasói, könyvtárhasználói vélemény is. Az egyik könyvtár interneten hozzáférhető tavalyi beszámolója ezt annyira fontosnak tartotta, hogy a beszerzési kerete csökkenése kapcsán – a keret négyeszeresét tartván szükségesnek – meg is fogalmazta, mint megtapasztalt negatív reakciót.

UTÓSZÓ (A SZERZŐ MAGA MENTSÉGÉRE)

A szerző szerény eszköztára és időkerete nem tette lehetővé, hogy teljesen kimerítse a tárgyat és az olvasóit. A téma kiötlésekor szándékomban állt térben is és időben is törekedni a lehető teljességre. Megalkuvásra kényszerítettem azonban magamat. Részint a rendelkezésemre álló források, az, hogy nem sikerült társszerzőt találnom, részint nem is akartam elhúzni az időt, nehogy távol kerüljek az előző írásomtól, mindezek együtt okozzák a jelen tanulmány fogyatékoságait. Azonban azzal vigasztalom vagy áltatom magam, hogy ha a téma érdemes a továbbgondolásra, illetve a kiterjesztésre, talán akadnak, akik folytatják, teljesebbé teszik.

Igaznak tartom Márky Balázs kollégának, a Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár osztályvezetőjének a véleményét, a konzultációnk során tett javaslatát. Szerinte akár egy diplomamunka is foglalkozhatna a témával. Figyelmébe ajánlom ezt az egykori alma materem utódintézményében, a Savaria Egyetemi Központban éppen témaválasztás előtt álló végzősöknél. De remélem, hogy ebben a töredékes és mozaikszerű állapotában is sikerült releváns információkat bemutatni és megálapításokat megfogalmazni a szakmai közönség számára.

Polák István

Hagyomány, értékőrzés és modernizáció

Interjú

Zahuczky Lászlóval és Horváth Péterrel

2013 júliusában Egerben rendezték meg nagy sikerrel a könyvtárosok 45. vándorgyűlését, ahol ismét kitüntettek egy ifjú kollégát „Az év fiatal könyvtárosa” díjjal. A Magyar Könyvtárosok Egyesülete, valamint az Informatikai és Könyvtári Szövetség – kuratóriumi döntés alapján – Zahuczky Lászlót, a miskolci II. Rákóczi Ferenc Megyei és Városi Könyvtár könyvtárosát részesítette ebben az elismerésben. „Az év fiatal könyvtárosa” pályázatra beérkezett pályaművek közül Horváth Péternek, a kaposvári Takáts Gyula Megyei és Városi Könyvtár munkatársának igencsak aktuális témát boncolgató dolgozata pedig a Kovács Máté Alapítvány különdíját nyerte el. Az alábbi beszélgetésekből ismerhetjük meg jobban a két tehetős fiatalembert.

„Hosszú távra tervezem, ezért szeretnék még nagyon sokáig könyvtáros lenni! Örömet lelem a hivatásomban.”

Zahuczky László

– *Hogyan nyerted el a díjat? Az olvasók kedvéért röviden összefoglalnád a pályázatod tartalmát?*

– A díjra a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Borsod Megyei Szervezete jelölt. A pályázatra benyújtott dolgozatom címe: *Életrajzi adatbázisok és adatgyűjtemények létrehozásának módszertana*.* Jómagam régóta foglalkozom azzal, hogy a Miskolcon élt vagy a városhoz szorosan kötődő személyek életútját feltárjam. Ennek konkrét eredménye is született: a *Miskolci életrajzi lexikon*, amely 2008-ban jelent meg Dobrossy István levéltár-igazgatóval és Eszenyi Miklós művelődéstörténésszel közös, társszerzős összeállításban. Munkánkat több éven keresztül végeztük, és az akkor tapasztalt problémák ösztönöztek arra, hogy egy módszertani útmutatást, összegzést nyújtsak mindazon könyvtáros kollégák, fiatal kutatók számára, akik életrajzi adatbázisok, adatgyűjtemények kialakítására töreksenek. Az elmúlt néhány évben több olyan életrajzi lexikon és adatbázis jelent meg, amelyeket a faktográfiai tájékoztatás, tájékozódás elsődleges forrásaiként tartunk számon.

* A pályamunka, a korábbi években díjat nyert alkotásokkal együtt elérhető az MKE honlapján: <http://mke.info.hu/tevekenysege/palyazatok/az-ev-fiatal-konyvtarosa/>

A helyi és nemzeti emlékezet fontos információs eszközének tekinthető életrajzi adattárak a könyvtári tájékoztató munka nélkülözhetetlen segédletei. Ugyanakkor építésük módszertani kérdései nagyrészt tisztázatlanok. A beadott tanulmányomban erre teszek érdemi, gyakorlati kísérletet.

– *Hogyan választottad ezt a szakmát? Mióta dolgozol könyvtárosként?*

– Már gyermekkoromban kapcsolatba kerültem a könyvekkel. Gyakran kaptam könyvet – anyai nagyszüleimnek és édesanyámnak köszönhetően – névnapomra, születésnapomra, karácsonyra. A szerencsi Hunyadi János Általános Iskolában kiemelkedő tanulmányi teljesítményemért, szorgalmamért többször részesültem könyvjutalomban. Szabadidőm nagy részét szívesen töltöttem a szerencsi városi könyvtárban, ahol elsősorban a történelemmel és segédtudományaival, valamint a magyar irodalommal foglalkozó könyvek szinte azonnal lenyűgöztek. Középiskolai tanulmányaimat a szerencsi Bocskai István Gimnáziumban folytattam, ahol a könyvek iránti vonzódásom, az új ismeretek iránti kíváncsiságom és az olvasás iránti szeretetem továbbra is megmaradt. 1997-ben érettségi vizsgát tettem a gimnáziumban, majd szakmai képesítő-végzettségeket szereztem. Jogász szerettem volna lenni, de ez nem sikerült. Így könyvtáros lettem, és azóta egyszer sem bántam meg! 2003-ban szereztem főiskolai diplomámat könyvtáros–művelődésszervező szakon, levelező tagozaton, a Szent István Egyetem Jászberényi Főiskolai Karán. 2004 márciusában sikerült elhelyezkednem a Miskolci Városi Könyvtárban. Ettől az időtől kezdve dolgozom könyvtárosként és vagyok az MKE egyéni tagja. A könyvtáros szakma iránti szeretetem, hivatástudatom az eltelt évek során tovább erősödött, ezért 2012-ben az ELTE BTK levelező tagozatán, mesterképzésben, informatikus könyvtáros, kutatás-fejlesztési információmenedzser szakirányú egyetemi végzettséget szereztem, kiváló eredménnyel.

– *Bemutatnád néhány mondatban a könyvtárat, ahol dolgozol? Melyik részlegben dolgozol, melyik a szűkebb munkaterületed?*

– Kilenc éve dolgozom a Miskolci Városi Könyvtárban. 1960-ban hozták létre a könyvtárat, amely fiókkönyvtár-hálózat fenntartásával látja el és szolgálja a város különböző részein egyrészt a helyi lakosság, másrészt az agglomerációban élők olvasási, rendezvényeivel pedig a tartalmas időtöltési, kikapcsolódási igényeit. Az utóbbi néhány évben a városi intézmény számos változáson – átalakulások, személycserék stb. – ment keresztül. 2009 szeptemberétől, az addigi igazgató nyugdíjba vonulása után új vezető került a könyvtár élére. 2010-ben az ötven éves fennállását ünneplő intézmény jelentős mértékben megújult, és a Miskolci Városi Könyvtár és Információs Központ nevet vette fel. 2012 áprilisától nonprofit gazdasági társasággá alakult, és a város új ügyvezető igazgatót nevezett ki, de még ugyanabban az évben megtörtént az újabb szervezeti átalakítás előkészítése. Miskolcon ötvenkét éven át, 1960. január 1-jétől 2012. december 31-éig létezett külön városi és külön megyei könyvtár(hálózat). A két intézmény egymás mellett, néhány közösen megvalósított szakmai rendezvényt leszámítva, párhuzamos életet élt. Idei évtől a II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár és a Miskolci Városi Könyvtár és Információs Központ Nonprofit Kft. egy intézményként, Miskolc Megyei Jogú Város fenntartásában, II. Rákóczi Ferenc Megyei és Városi Könyvtár néven működik tovább. Én az új, összevont intézmény városi hálózatában maradtam. Je-

lenleg a József Attila Könyvtárban dolgozom olvasószolgálatos könyvtárosként. Munkakörömhöz tartozik az olvasószolgálati feladatok ellátása, a kijelölt állományrész gondozása, irodalomkutatás, bibliográfiai tevékenység, valamint adatbevitőként a megyei életrajzi adatbázis építése.

– *Melyik a legkedvesebb könyvtári munkád?*

– Nagyon szeretem a speciális ismereteket igénylő, komplex referenzkérdéseket. Bár az igazsághoz hozzátartozik: ezek elég ritkán fordulnak elő munkám során. A legkedvesebb könyvtári tevékenységem a tájékoztatás, a helyismereti-helytörténeti, kiváltképp az életrajzi jellegű referenzkérdések megválaszolása. Ez a munka azért különösen kedves számomra, mert közben magam is tanulok, új ismereteket, információkat szerzek mindennapi életem helyszínéről, illetve a Miskolcon élt emberek életéről, itt kifejtett tevékenységéről.

– *Melyik a legemlékezetesebb élményed a könyvtárról?*

– Mai napig szívesen emlékszem vissza 2009 őszére. Az élők kötelessége gondoskodni nagy elődeik munkásságának megörökítéséről. E gondolattól vezérelve – és a könyvtárosi hivatás elismerését, a szakmai örökség, valamint a haladó hagyományok ápolását szolgálva –, kezdeményezésemre ünnepeltük meg Kordos László születésének 100. évfordulóját 2009. október 21-én. Ebből az alkalomból a Miskolci Városi Könyvtár, a II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Borsod Megyei Szervezete, a Herman Ottó Múzeum – Miskolc Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatalának Kulturális és Vendéfgazdálkodási Osztálya támogatásával – Kordos László-emléknapot rendezett. A kiváló könyvtáros, népművelő, pedagógus és irodalomtörténész jubileuma alkalmából emléktábla-avatással, tevékenységét felidéző emléküléssel és sírjának koszorúzásával tisztelegtünk emléke előtt. Kordos László emberi nagysága igazán akkor teljesedett ki, amikor a városi könyvtár élén, az intézmény második igazgatójaként bizonyította kivételes szakmai képességeit. Olyan messzire tekintő és időtálló fejlesztési programot dolgozott ki, amelynek hatásai ma is érzékelhetőek. Életéről, tevékenységéről – közel másfél év intenzív könyvtári és levéltári kutatásait, személyes interjúit felhasználva – könyvet írtam. Az emléknap eseményeiről a sajtót, a könyvtáros társadalmat is tájékoztattam.

– *Melyik a legemlékezetesebb élményed eddigi pályád során?*

– Egyetlen anyaországi résztvevőként nyertem el 2011 őszén a Magyar Országgyűlés elnökének pályázatát, amelyet a könyvtárakban dolgozó, magyar, 35 év alatti szakemberek közös munkavégzésének, tapasztalatcseréjének támogatására írtak ki. A *Kárpát-medencei fiatal magyar könyvtárosok együttműködése* elnevezésű ösztöndíjprogramra, Ausztria kivételével, az összes környező ország magyar, valamint hazai könyvtárosai jelentkeztek.**

A közösen töltött egy hónap során kiváló embereket ismerhettem meg, és dolgozhattam együtt velük. Életre szóló emlékeimet, itt szerzett élményeimet és tapasztalataimat szubjektív beszámolóban összegeztem és a Könyvtári Levelező/lapban publikáltam.

** Az ösztöndíjprogram résztvevőivel készített interjú megjelent a Könyv, Könyvtár, Könyvtáros 2011. évi 12. számának 30–40. oldalán.

– *Mely területek foglalkoztatnak még? Mivel foglalkozol még a könyvtárosi munkán kívül?*

– 2008-ban információs társadalmi tanácsadó végzettséget szereztem a Pécsi Tudományegyetem Illyés Gyula Főiskolai Kara által szervezett akkreditált képzésen. E végzettség birtokában nagy népszerűségnek örvendő internethasználó-tanfolyamokat szerveztem és tartottam a könyvtár környezetében élő, főként idősebb korosztály tagjainak. A tanfolyam résztvevőit megismertettem a számítástechnika vívmányaival, a modern infokommunikációs eszközökkel, az internet nyújtotta lehetőségek – az ingyenes, elektronikus levelezés és kommunikáció – rejtelmeivel, de a lehetséges veszélyforrásokra is felhívtam figyelmüket. Nem újszerű ez a törekvésem. Mindig is érdekelt az informatika világa, a tudomány újdonságai, a technika vívmányai, a kultúra és a művészetek. Felhasználói szintű számítástechnikai ismereteimet kezdetben autodidakta módon, később könyvekből sajátítottam el, majd 2000-ben a miskolci Gábor Áron Szakközépiskolában középfokú számítástechnikai szoftverüzemeltető vizsgát tettem. Szeretek segíteni másokon, ahogy az csak tőlem telik, szolgálatba állítva az információ tudományát. Jóleső érzés megmutatni a könyvtárhasználók számára az információs technika jelenlegi állását. 2013-tól 2014. augusztus 31-ig B-típusú eTanácsadóként veszek részt a TÁMOP 2.1.2/12-1-2012-0001 *Idegen nyelvi és informatikai kompetenciák fejlesztése* elnevezésű pályázat megvalósításában. A projekt keretében végzendő feladataimat a könyvtári munkaidőmön kívül, heti hat órában vállaltam. Munkaszerződéselem szerint kiemelt teendők többek között: a célcsoport tájékoztatása, a képzésre jelentkezés segítése, mentorálás, segítségnyújtás az IKT-képzések lebonyolításában, ügyfélszolgálat fenntartása és biztosítása az eMagyarország Ponton, helyi igények felmérése, folyamatos kapcsolattartás, valamint adatszolgáltatás a Nemzetközi Technológiai Nonprofit Kft. felé. Egyéni érdeklődésemből fakadóan több éve foglalkozom helyismerettel, helytörténeti kutatással. Szabadidőm jelentős részét szívesen töltöm könyvtári és levéltári kutatómunkával, egy-egy híres vagy méltatlanul elfeledett személy életútjának felderítésével, összeállításával. Szerencsésnek mondhatom magam, mert a hivatásom és a hobbim jelentős részben ugyanaz, így érdekes és mindenképpen megoldandó feladatnak tekintem a szakmai kihívásokat, különféle pályázatokat.

– *Milyen terveid vannak?*

– Szeretném a maximumot kihozni magamból! Hosszú távra tervezem, ezért szeretnék még nagyon sokáig könyvtáros lenni! Örömet lelem a hivatásomban. A II. Rákóczi Ferenc Megyei és Városi Könyvtárban jól érzem magam, és a városi hálózatban rengeteg kiaknázásra és kivitelezésre váró lehetőséget látok. Ötletem, terveim maradéktalan megvalósítása hosszú évekre biztosítja szabadidőm hasznos eltöltését. Miskolc város művészeti és tudományos ösztöndíj-pályázatán alkotói ösztöndíjat nyertem, ezért szeptemberben Szabadkára és Egerbe utazom, hogy életrajzi gyűjtő- és kutatómunkámat folytassam, *Lányi Ernő élete és munkássága* címmel tanulmányt készítek. Továbbra is készítek életrajzokat egy, a jövőben megjelenő életrajzi lexikon számára. A készülő kötet a 2008-ban megjelent lexikonból kimaradt sportolók életrajzain kívül az azóta elhunyt személyek életrajzi adatait is tartalmazni fogja. Szeretném, ha szeretteim a jövőben is büszkének lehetnének rám, tovább biztatnának, és szeretnék többet együtt lenni barátaimmal, akik őszintén tudnak örülni sikereimnek.

– *Hogyan látod a könyvtárak jövőjét?*

– Úgy gondolom, hogy a jövőben is szükség lesz könyvtárra mint a tudás őrző-helyére. Azonban csak olyan könyvtárra lesz ezután is szüksége az emberiségnek, amely képes az eddiginél gyorsabban megújulni; képes az aktuális trendeket korszerűen alkalmazni; képes a kor kihívásainak, felhasználói igényeinek és elvárásainak megfelelni, ezekre hatékonyan reagálni és képes mindezeknek megfelelően működni. A számítógépek a jövőben sem tudják majd teljes egészében átvenni az ember helyét és szerepét. Már most is szükség van és a jövőben még inkább szükség lesz olyan könyvtáros szakemberekre, akik útbaigazítják az információt napi szinten igénylőket, kiválogatják számukra az információs tengerből a releváns ismereteket, további munkájukkal pedig csökkentik az egyre növekvő digitális és funkcionális analfabéták számát. Magaménak vallom Kiszl Péter, az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet igazgatójának a könyvtárak jövőjével kapcsolatos, gyakran idézett gondolatát: „*A jövő könyvtára dokumentum- és információszolgáltató lesz egyben, továbbá közösségi, sőt szociális tér. Ahogy a múltban, úgy a jövőben is jórészt a könyvön és a könyvtáron át vezet a társadalmi felemelkedés útja.*”

– *Köszönöm a beszélgetést, és további sok sikert kívánok!*

* * *

„Egy hagyománytisztelő nagyon modern intézmény lenne, azt hiszem.”

Horváth Péter

– *Mióta dolgozol könyvtárosként? Hogyan választottad ezt a szakmát?*

– Bár ma már én is beleborzongok, ha valakitől hasonló indoklást hallok, de bevallom, kicsit több mint tíz éve – 2002-ben – én is a „klasszikus” okok miatt jelentkeztem könyvtáros képzésre. Egyrészt az utolsók között voltam, akik feje felett még ott lebegett a sorkötelezettség, és mivel a középiskolában tanult szakmám (ruhaipari technikus) sem állt kellően közel hozzám, mindenképpen szerettem volna tovább tanulni. És – hogy az igazán borzongató részre térjek – mivel olvasni szerettem, és a magyar szak mellé egy másikat is kellett választanom, így jelentkeztem informatikus könyvtáros szakra is a szombathelyi Berzsenyi Dániel Főiskolára. Mentségemre szóljon, hogy két év múlva már rácsodálkoztam azokra, akik ugyanezzel a szakpárral azt mondták, inkább tanítani szeretnének, mint könyvtárban dolgozni. Igaz, alattam jártak, és később többükből lett könyvtáros. Lehet, hogy csak kellő időt kellett eltölteni az iskolapadban. 2006-ban végeztem a főiskolán, és még abban az évben sikerült munkát kapnom a Kodolányi János Főiskola siófoki könyvtárában. Visszanézve ideális első, könyvtári munkahely volt. Szinte egyidősen a hallgatókkal könnyen megtaláltam velük a közös hangot, és közben alaposabban megismerhettem a mindennapi munkát egy könyvtárban. 2008 őszén azonban a siófoki státusom megszűnt, de Kaposváron éppen akkor kerestek könyvtárost, így rövid szünet után a somogyi megyeszékhelyre kerültem az akkori Megyei és Városi Könyvtárba, ahol a mai napig dolgozom.

– *Bemutatnád néhány mondatban a könyvtárat, ahol dolgozol? Melyik részben dolgozol, melyik a szűkebb munkaterületed?*

– Amikor megtudtam, hogy egy megyei könyvtárba kerülök, kicsit meg voltam ijedve. Egy-két fővel üzemelő könyvtárból Somogy megye legnagyobb állományú nyilvános könyvtárába kerülni – megrémisztett. Hamar kiderült azonban, hogy félelmeim alaptalanok voltak; a kollektíva nagyon jó, és azt hiszem, idővel mindenkivel sikerült jó kapcsolatot kialakítanom. Ez részben annak is köszönhető, hogy mint általános tájékoztató kerültem a könyvtárba. Ahogy ezt egyszerűbben mondani szoktam, amolyan „intézményi jolly joker” vagyok. Az olvasószolgálaton belül nincs meghatározott helyem, elsősorban az a feladat, hogy minden munkaállomáson el tudjam látni az alapvető feladatokat, és ha valahol emberhiány van, mondjuk, szabadság vagy esetleg betegség miatt, helyettesíteni tudjam az éppen hiányzó kollégát vagy kollégánót. Ebben a munkakörben az a jó, hogy az olvasószolgálaton belül minden munkakörben van tapasztalatom, több szempontból rálátok a problémákra, több megközelítésből ismerhetem meg a használói igényeket. Így könnyebben tehetem meg a szükséges lépéseket is. Ha pedig minden munkaállomáson van valaki, aki ellátja a napi feladatokat, tudok az egyéb feladataimra koncentrálni. Szaktájékoztatóként hozzám tartozik a földrajz és a sport állományrész, emellett aktívan részt vettem az ügynevezett „születésnap csomag” készítésének kidolgozásában. Bár ezt ma már nagyjából két kollégánóm végzi, szükség esetén ebben is be tudok segíteni. Néhány éve pedig a könyvtárban folyó digitalizálási projekttel is engem bíztak meg. Végül ez a feladatkör lett az is, ami a pályázati anyagom alapjául is szolgált.

– *Hogyan nyerted el a díjat?*

– Pintérné Kék Krisztina, az MKE Somogy Megyei Szervezetének elnöke keregett meg azután, hogy az egyesület közzétette a pályázati felhívást „Az év fiatal könyvtárosa díj” elnyerésére. Kriszta elmondta, hogy én vagyok az egyik potenciális induló, akire gondoltak, és megkérdezte, érdekelné-e a lehetőség. Megígértem, hogy gondolkodom a dolgon, majd körülbelül két hét intenzív ötletelés következett, milyen témát is írhatnék meg pályázati anyagként.

– *Az olvasók kedvéért röviden összefoglalnád a pályázatod tartalmát?*

– A teljesség kedvéért ott kezdeném, hogy 2009-ben visszatértem Szombathelyre az akkor már Nyugat-magyarországi Egyetem Savaria Egyetemi Központ (NymE – SEK) néven működő alma materbe mesterképzésre. Amikor szakdolgozati téma választására került sor – mivel akkor már Kaposváron tapasztalatot szereztem a digitalizálás munkakörben –, egyértelmű volt, hogy valamilyen módon ezzel a témával szeretnék foglalkozni, de konkrét elképzelésem még nem volt. Olvasni kezdtem a szakirodalmat, hogy valami fogódzót találjak, ami alapján megírhatom a diplomadolgozatomat. Ekkor több helyen is – írásos anyagban, konferenciák, kerekasztal-beszélgetések videoanyagaiban – találkoztam olyan kérdésekkel, hogy mi lesz a könyvtár sorsa az internet világában, és olyan véleményekkel is, amelyek azt szorgalmazták, hogy a könyvtárak a lehető legtöbb forrásanyagot tegyék elérhetővé a világhálón. Ez a látszólagos ellentmondás felkeltette az érdeklődésemet, de a témát konzulensem, Koltay Tiborral egyetértve nem tartottuk elegendőnek arra, hogy a szakdolgozatom alapja legyen. Utólag megbizonyosodott, hogy mindketten tévedtünk, mert amikor már két hete gondolkodtam a lehetséges

pályázati témán, eszembe jutott ez az immáron hároméves terv egy kérdőíves felmérésről. Vajon mit gondolnak a könyvtárosok arról, hogy a hosszú évtizedeken át gondosan őrzött dokumentumokról önként készítsünk digitális másolatot, esetenként tegyük bárki számára díjmentesen hozzáférhetővé az interneten? A pályázatra benyújtott tanulmányom alapja végül ez lett, amit a Kovács Máté Alapítvány megfelelőnek talált ahhoz, hogy díjazásban részesítse. Tulajdonképpen a *Magunk alatt vágjuk a fát? Tanulmány a digitalizálás megítéléséről a könyvtárosok körében*” című dolgozat*** nagyobb figyelmet is kapott így, mint szakdolgozatként.

– *Melyik a legkedvesebb könyvtári munkád?*

– Az olvasószolgálati. Persze tudom, hogy ez elég tág megfogalmazás, de lassan hét éve vagyok tájékoztató könyvtáros, így ez a legpontosabb válasz, amit adhatok. Mivel általános tájékoztatóként sokféle feladatom van, és amúgy is mindig szerettem több dologgal foglalatkoskodni, csak azt mondhatom, hogy a változatoságot élvezem a legjobban.

– *Melyik a legemlékezetesebb élményed a könyvtárról?*

– Ilyet egészen biztosan nem tudnék mondani.

– *Mely területek foglalkoztatnak még? Mi érdekel a könyvtárosi munkán kívül?*

– Tulajdonképpen nehezen tudom elválasztani a könyvtári és a könyvtáron kívüli munkát. Szerencsére sok olyan dologgal foglalkozom munkaidőben, amit szeretek csinálni. Szabadidőben, ha tehetem, szívesen utazom, és ilyenkor lelkesen kattogtatom a fényképezőgépet is. A képekkel pedig szívesen bíbelődök otthon a négy fal között. Nemcsak a magam által készített fotókkal, hanem bármivel, ami éppen eszembe jut. Mondhatjuk, hobbi szinten foglalatkoskodom a képszerkesztő programokkal, online alkalmazásokkal, vektorgrafikával, amiket jól tudok hasznosítani a könyvtárban is. Emellett jelenleg éppen az angol nyelvvel ismerkedem, mivel egy nyelvvizsgát még fel kell mutatnom a mesterképzéses diplomám átvételéhez. Ha kellő jártasságom lesz az angolban, akkor persze ezt is szeretném az utazások során kamatoztatni, és a német után angol nyelvterületekre is eljutni.

– *Milyen terveid vannak?*

– Túl sok és sokféle ahhoz, hogy ezt érhetően el tudjam mondani, és még a lapba is beleférjen.

– *Hogyan látod a könyvtárak jövőjét?*

– Itt hadd idézzek a beadott pályamunkából: „*A magam részéről nincsenek illúzióim; úgy vélem, maximum 50 év múlva a mai könyvtárforma meg fog szűnni (a folyamatot jól példázza, hogy már napjainkban is új alternatívákat keresünk, és könyvtár helyett forrásközpontok, tudásbázisok nyílnak, noha, ezeknek még része a hagyományos értelemben vett könyvtár is). Azonban a könyvtárak megszűnésének vagy még inkább átalakulásának nem kell feltétlenül magával hoznia a könyvtáros szakma megszűnését is. Talán nem könyvtárosnak fogják nevezni a jövő szakembereit (lehetnek információmenedzserek is, hogy egy szintén mai példát*

*** http://www.mvkkvar.hu/images/stories/cimlap/horvath_peter_palyazat_2013.pdf

említsek), a lényegen ez sem változtat: segíteni kell a használókat a számukra fontos információ megtalálásában.”

– Álmaid könyvtára milyen lenne?

– Biztos, hogy a gazdag papíralapú dokumentumok mindegyikéről lenne digitális másolat is, kereshető szöveggel. Azt hiszem, még emellett is szükség volna könyvtárosokra, mert a szabadszöveges keresés nem pótolja a strukturált információkat. A használók pedig – különösen most, *A da Vinci-kód* és klónregényeinek időszakában – tudnák, hogy a könyvtáros alkalmanként olyan szakértelemmel „nyomoz”, mint maga a regénybeli kutató, Robert Langdon, és ennek tudatában ítélnék meg a munkásságát. Egy hagyománytisztelő nagyon modern intézmény lenne, azt hiszem.

– Köszönöm a beszélgetést, és további sok sikert kívánok!

Tóth Andrea

Felhívás Füzéki István emlékérem adományozására

Dr. Füzéki Bálint, testvére, az 1956-ban hősi halált halt Füzéki István könyvtáros emlékére díjat alapított.

Az emlékérmeket minden évben az a könyvtáros kapja meg, aki a megelőző évben, években a legtöbbet tette, kiemelkedő teljesítményt nyújtott a könyvtári szolgáltatások és/vagy tudományok terén.

A díjat öttagú kuratórium fogja odaítélni.

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnöksége kéri, hogy aki méltó személyről tud, tegyen javaslatot, és **2013. szeptember 30-áig** küldje azt meg indoklással együtt a Magyar Könyvtárosok Egyesülete címére. (1827 Budapest, Budavári palota F ép.)

(A Füzéki István Emlékérem alapító okirata
a Könyv, Könyvtár, Könyvtáros 2002. decemberi számának 27–28. oldalán
olvasható.)

Külhoni könyvtáraink Rómában

„*Pensiero e azione – Gondolat és tett...*”

(Mazzini)

A Balassi Intézet égisze alatt valósul meg a határon túli magyar kultúra magyarországi és az egyetemes magyar kultúra külföldi bemutatása. 17 országban 19 magyar intézet működik a magyar kultúrát népszerűsítve a nagyvilágban, segítve a külföldön vagy határon kívül létező magyar hagyományok és kultúra megismerését Magyarországon. Az egyik legpezsgőbb kulturális életet magának tudható intézmény Rómában található. Most a Római Magyar Akadémia (RMA) és a Pápai Magyar Intézet (PMI) könyvtárával ismerkedhetünk meg.

Itália fővárosában, a Tevere partjáról szemlélve számos jelentőségteljes épülettel találkozunk. Figyelmünket most mégis az antik kor egyik kikötőjére irányítjuk, amely fölött a Via Giulia 1. számú épülete, a márvánnyal borított Falconieri-palota látható.

A palotát 1638-ban Oracio Falconieri vásárolta meg, aki 1646-ban Francesco Borromini-t hatalmazta föl az átépítésével. 1892-ben Luigi Medici del Vascello tulajdonába került, aki a felújítással egyidőben eklektikus stílusú fölépcsőházzal bővítette ki az épületet, amely ma is eredeti pompájában gyönyörködteti a látogatót.

1928-tól ebben az épületben kapott helyet a Fraknoi Vilmos által alapított római Magyar Történelmi Intézet és Szépművészeti Akadémia utódintézménye és a könyvtár.

Az Osztrák–Magyar Monarchia bukása után a magyar kormány kulturális intézeteket hozott létre Európában a magyar vonatkozású emlékek felkutatására, illetve a magyar kultúra megismertetése céljából. Klebelsberg Kunó kultuszminiszter 1927-ben a Falconieri-palota megvásárlása mellett döntött, ennek köszönhetően – minden túlzás nélkül – hazánk legértékesebb ingatlanát tudhatjuk, benne az egymástól függetlenül máig is működő Római Magyar Akadémiával és a Pápai Magyar Intézettel, amely 1940-ben önállósult a Római Magyar Akadémia papi osztályából.

A fénykor

XIII. Leó pápa 1880-ban nyitotta meg a Vatikáni Titkos Levéltárat a kutatók előtt.

Magyarország az elsők között küldte ide történészeit kutatni, hogy az eredeti dokumentumokat föltárhassák, amely kutatómunka több mint egy évszázada számos meglepetéssel szolgál, s visszafogott misztériumával lenyűgözi az ajtaján belépő kutatót.

Fraknói Vilmos (1843–1924) címzetes püspök, nagyvárad kanonok, a Magyar Tudományos Akadémia történésze – az akadémia főtitkára, majd másodelnöke – Rómába érkezvén azonnal megkezdte munkáját. 1894-ben létrehozta a Magyar Történelmi Intézetet. Vezetésével a történelmi kutatások eredményeit a *Monumenta Vaticana historiam regni Hungariae illustrantia* köteteiben publikálták, ezeket ma is nagy haszonnal forgatják a kutatók.

A Rómába érkező történészek mellett a művészek is nagy érdeklődéssel fordultak az „örök város” művészete felé. Fraknói Vilmos, látva a megnövekedett igényeket, 1902 és 1904 között az első épület mellé egy másikat is építtetett, ez a Szépművészeti Akadémiának adott helyet. Ennek köszönhetően a művészeti ösztöndíjasok köre is kibővíthetett.

Saját kétezer kötetes gyűjteményével alapította meg az intézet könyvtárát. Később Patthy Károly művészettörténész 225 kötetes latin, görög művészeti és irodalomtörténelmi könyvadományával egészítette ki az értékes gyűjteményt. További adományokkal – hozzájuk csatlakozva mások is – folyamatosan fejlesztették a gyűjteményt.

A kutatók szolgálatába állított közel ötezer kötetes könyvtári állomány hungaricumokat, ösnyomtatványokat és egyéb könyvritkaságokat tartalmazott a magyar és itáliai irodalomból, amelyek a Római Magyar Akadémia jelenlegi gyűjteményének is legféltettebb kincsei lehetnének.

Fraknói Vilmos minden vagyonát a magyar történelmi és teológiai kutatás, a művészeti kibontakozás szolgálatába állította. Célja az volt, hogy föltárják a Vatikáni Levéltár magyar vonatkozású anyagát, segítve a művészettörténelmi, régészeti kutatásokat. A középkor, elsősorban egyház- és diplomáciatörténelmi témáját dolgozta fel, főleg az olaszországi levéltári anyag felhasználásával. Szerkesztette az akadémia *Értekezések a történettudomány köréből* kiadványsorozatát, évkönyveit, értesítőjét és a *Magyar Könyvszemlét*. Kiadta a *Magyar Országgyűlési Emlékek I–X.* kötetét (az utolsó kettőt Károlyi Árpáddal), a vatikáni magyar okmánytár (*Monumenta Vaticana*) I–IV. kötetét (1884–1899), Mátyás király levelezését a római pápákkal (1891).

A Magyar Történelmi Intézet a történelmi és teológiai kutatásokat, a művészek alkotómunkáját és tanulmányainak segítségét tűzte ki célul, amely ajánlására 1913-ban került a magyar állam tulajdonába, felügyelete pedig a Magyar Tudományos Akadémiához került.

Fraknói Vilmos 1924. november 20-án, Budapesten halt meg úgy, hogy még láthatta munkálkodásának áldásos eredményét.

Klebelsberg Kunó kultuszminiszter intézeti hálózatot hozott létre a Collegium Hungaricumok kialakításával, amelyek a külföldi képzést voltak hivatottak segíteni. Így a magyar kulturális értékek terjesztése is fokozottan előtérbe került.

1927-ben a magyar állam megvásárolta a Via Giulia 1. szám alatti Falconieri-palotát, ahova átkerült az intézmény székhelye, majd az első emelet dísztermébe az akkor negyvenezer koronára becsült könyvtára, amely szervezetileg a Collegium Hungaricumhoz illeszkedett.

A második emeleten kapott helyet a Pontificium Istitutum Ecclesiasticum Hungaricum in Urbe: a Pápai Magyar Intézet.

Viszontagságokkal teli évek

„[...] A Római Magyar Intézet könyvtárának anyaga mintegy 13 000 kötet, melyből 1000 kötetet vétel, csere útján, ezen kívül ajándékba kaptunk az utolsó három évben. A könyvtár bázisa Fraknói Vilmos 4-500 kötetnyi magyar történeti és világtörténeti gyűjteménye. Ehhez járul a könyvtár görög, latin, francia, spanyol, angol, olasz, német anyaga. Végül mintegy 300 kötet ismeretlen magyar hungaricából, ősnymtatványokból, Elzevirekből és ritkaságokból álló gyűjtemény, amelyet ugyancsak Fraknói Vilmos gyűjtött össze.”¹

A II. világháború, s az azt követő évek zavaros politikai időszaka az intézmény működésére is rányomta bélyegét. A Római Nagykövetség része lett, főleg propaganda célokat szolgálva. Ezzel lezárult a Fraknói által megálmodott és működtetett intézet majd' félévszázados fénykora.

A Római Magyar Intézet² kezdeményezésére, amely 1950–1959-ig a Külügyminisztérium Római Nagykövetségének részét képezte, nyilvánvalóvá vált a könyvtár legértékesebb darabjainak Magyarországra történő szállítása állományvédelem jogcímén. Az intézet 1950 júliusában a könyvritkaságok egy részét Budapestre küldte, hogy azok megfelelő hasznosítást nyerjenek. A minisztérium a Magyar Tudományos Akadémia javaslatát kikérve járult hozzá. Ezt követően rendszeressé váltak a könyvküldemények, amelyeket hivatalos források szerint a Magyar Tudományos Akadémia, az Országos Széchényi Könyvtár, az Eötvös Loránd Tudományegyetem és – meg nem erősített források szerint – más hazai és külföldi gyűjtemények fogadtak. A Római Magyar Akadémia a 06380/1/biz.I. B/II. jelzésű levél alapján nyolc láda könyvet eredeti csomagolásban, kísérőjegyzékkel a Magyar Tudományos Akadémiának 1952. május 30-án adott át. Így a római követség felmérése szerint kb. 6200 művet tartalmaz a könyvtár állománya. Az akkori tizenhárom-ezres állományból 1830 kötetet szállítottak haza, noha ennek majd' négyszeresét tervezték. Útra keltek az itáliai magyar irodalom, a dantológia és az ősnymtatványaink gyöngyszemei, amelyek révbe érése csak részben dokumentálható.

Egy 1967-ben kelt feljegyzés szerint a könyvtár eredeti funkcióját tekintve megszűnt működni. Csupán a kint élő magyarok kulturális igényeit biztosította eléggé mostoha körülmények között. A szakmai irányítást részlegesen 1969-ben, majd véglegesen 1973-ban átvette a Kulturális Kapcsolatok Intézete.

Klaniczay Tibor akadémikus, a római La Sapienza Egyetem magyar professzora az akadémia könyvtárának féltése, illetve a helyzetben rejlő lehetőségek okán lejegyezte gondolatait, amelyet alább közlünk. A professzor jegyzete több szempontból fontos forrás, amely jól érzékelteti majd' negyven év elteltével is az akadémiai könyvtár helyzetét, amely 2013-ban – koncepcióját tekintve – még mindig aktuális!

KT 1976

Pro memoria a Római Magyar Akadémia könyvtárának ügyében

Mint a római egyetem jelenlegi magyar professzora, de egyúttal a Magyar Tudományos Akadémián betöltött különböző funkcióim következtében is, kötelessé-

gemnek tartom megjegyzéseimet és javaslataimat megtenni a Római Magyar Akadémia könyvtárának jövőbeli sorsát illetően. Az akadémia épületének jelenleg folyó restaurálása szükségessé teszi a könyvtár áthelyezését, jövőbeni profiljának, rendeltetésének meghatározását. Ez alkalommal vagy jövőtehetetlen károk keletkezhetnek – hibás döntés esetén, vagy pedig beláthatatlan haszon származhat nemzeti kultúránk és kulturális külpolitikánk szempontjából – helyes döntés esetén. Észrevételeimmel ez utóbbi irányba szeretném az esedékes döntést befolyásolni.

1. A Római Magyar Akadémia könyvtárának nyilvánvalóan többfajta funkciót kell ellátnia. A legfontosabb azonban annak meghatározása, hogy a különböző feladatok közül, melyik az alapvető, az elsődleges, a centrális feladat, melyhez kiegészítésként majd más funkciók is társulhatnak. Ez az alapfeladat pedig csak a következő lehet: a könyvtárnak hungarológiai szakkönyvtárnak kell lennie. Az alábbi érvek kívánják ezt:
 - a) Az immár csaknem százéves könyvtár eredetileg is hungarológiai könyvtárként jött létre (kezdetben szigorúan történeti profillal, de később kiterjeszkedve a nemzeti tudományok egészére). Anyagának túlnyomórésze ma is ebbe a kategóriába tartozik, ez az anyag kitűnő és biztos bázis arra, hogy a magyar kultúra és kultúrára vonatkozó tudományok korszerű könyvtárává váljék. Értékes és pótolhatatlan örökségről van szó, melyet paragon hagyni, vagy pláne elherdálni nemcsak tévedés vagy hiba, de súlyos bűn lenne.
 - b) A kapitalista világban jelenleg egyetlen korszerű, s a mi igényeink szerint összeállított és fejlesztett hungarológiai szakkönyvtár sem létezik. A párizsi és bécsi magyar intézetekben lévő könyvtárak szerényebbek s ott a fejlesztés lehetőségei is kisebbek. A Rómában rendelkezésre álló palota viszont kiváló módot, helyet biztosíthat egy ilyen könyvtár számára.
 - c) [...] Sohasem remélhetjük, hogy a magyar témák, kérdések iránt hasonló érdeklődés legyen mint pl. a belga, lengyel, román stb. iránt (szándékosan nem a „nagy” kultúrákat említem!), ha nem biztosítjuk a megfelelő könyvtári bázist hozzá.
 - d) Napirenden van a külföldi magyar kutatások, tanulmányok elősegítése, vagyis a hungarológia fejlesztése. Az Agit. Prop. Bizottság határozata nyomán küszöbön áll a „Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság³⁹” megalakulása, melynek célja éppen a külföldön dolgozó hungarológusok összefogása, munkájuk segítése lesz. Nevetséges lenne, hogy miközben komoly erőfeszítéseket teszünk jól felfogott nemzeti és politikai érdekből a nemzetközi hungarológia fejlesztésére, addig a másik kezünkkel lerombolnánk azt is, amit e téren elődeink megtettek.
 - e) A hazai országos tudományos távlati tervezésben most van kidolgozás alatt a nemzeti hagyományok, azaz a nemzeti múlt értékei és emlékei feltárásának és feldolgozásának hosszú távú programja. E program egyik célja a hazai és külföldi gyűjteményekben lévő még feltáratlan magyar anyagnak az összegyűjtése, felkutatása és hasznosítása. Közismert, hogy Bécs mellett Róma az a külföldi város, ahol a legnagyobb mennyiségű magyar forrásanyag vár felkutatásra. Nem véletlen, hogy más országok egész kutatógárdát foglalkoztatnak rendszeresen a vatikáni levéltárban lévő anyaguk összegyűjtésére. A kialakítandó hasonló magyar program során a Rómában rendszeresen dolgozó magyar kutatók nem nélkülözhetik egy korszerű hungarológiai könyvtár meglétét.

- f) A római egyetemen működő magyar tanszék munkája is csak akkor válhat igazán eredményessé, ha az akadémiának jól működő hungarológiai könyvtára lesz. Az Itáliában magyart tanulók kb. a fele Rómában van, de valamennyi tanszék közül az itteni van a legmostohább állapotban. A hallgatók részéről állandó a jogos panasz, hogy nem jutnak hozzá a szükséges magyar szakkönyvekhez, lassan ez el is veszi a kedvüket, főként azokat, akiktől komoly eredményt várhatnánk. A hungarológiai szakkönyvtár ebből a szempontból is nélkülözhetetlen.
2. A Római Magyar Akadémia könyvtárának korszerű hungarológiai szakkönyvtárrá való fejlesztése távolról sem jelentene megoldhatatlan nehézséget. Az alábbi teendőkre volna szükség (a technikai feltételekről, berendezésekről nem beszélve):
- A jelenlegi könyvanyagot meg kell szabadítani a teljesen felesleges, a könyvtár profiljához, s esetleges kiegészítő feladataihoz egyáltalán nem tartozó, s egyébként is értéktelen anyagtól. E válogatást azonban nagy gonddal kell elvégezni; véleményem szerint, ami a hungarológiai szakkörbe beletartozik, ha kevésbé fontos is, és ha ma nem is kellene beszerezésére gondolni, azt meg kell tartani. (Ez egyébként minden könyvtár fejlesztésében általános elv.) Nemcsak a szakirodalmat, a szakfolyóiratokat kell megtartani, hanem a magyar szépirodalmat is. Csak kivételes esetben, s csak a nem magyar tárgyú anyagból szabadna könyveket hazaküldeni. Ne tévesszük szem elől: egy nemzeti kultúra súlyának, fontosságának egyik mutatója, hogy mennyi könyve van a határain túl; hiszen a nemzeteket jelentékeny mértékben a könyveik reprezentálják külföldön, sokszor tartóssabban és hatékonyabban, mint maguk az emberek.
 - Viszonylag jelentékeny számú magyarra fordított idegen szépirodalom is található jelenleg az akadémia könyvtárában. A leendő hungarológiai gyűjtőkör szempontjából ezek feleslegesek. Mégis, kár lenne őket kiselejtezni vagy hazaküldeni, mert igen hasznos és értékes olvasmányanyagot jelenthetnek az itteni magyar kolónia tagjainak. Legfeljebb különválasztani kellene ezt s szakszervezeti vagy KISz-könyvtárként kezelni.
 - A könyvtár korszerűvé tétele mindenekelőtt a felszabadulás utáni, csak véletlenszerűen meglévő marxista szakirodalom teljes összegyűjtését teszi szükségessé. Ez kevés kivétellel megoldható részben az akadémiai kiadványokból lévő vastartalék, részben a különböző szakkönyvtárakban lévő duplum anyag, s részben a Széchenyi Könyvtár által kezelt, nemzeti tulajdonba került óriási mennyiségű felhasználatlan könyvanyag alapján. Az MTA-nak nagy mennyiségű könyv rendelkezésre bocsátásával kellene a célt elősegítenie.
 - A különböző könyvtárak duplum anyaga és a központi raktárak anyaga alapján ki lehet egészíteni a felszabadulás előtti anyagot is. E téren az akadémia könyvtárában jelenleg is kitűnő, igen értékes és jól összeállított anyag van. A legfontosabb hiányokat fel kellene mérni s ennek alapján a kiegészítéseket megtenni.
 - Külön gondot kell fordítani az alapvető magyar történeti, irodalomtörténeti, nyelvészeti stb. szakfolyóiratok teljes anyagának megszerzésére, hiszen minden munkának ez az alapja. Sajnos ezek az utóbbi években teljesen rendszertelenül jártak az akadémiára. Például ki érte azt, hogy néhány éve leállították a legfontosabb, központi magyar irodalomtörténeti folyóiratnak, az *Irodalomtörténeti Közlemények*-nek a járatását. A hiányzó fo-

lyóiratok nagy része pótolható azonban az Akadémiai Kiadó raktáraiból, ahonnan időnkint úgyis selejtezik a nem eladott régi folyóiratszámokat. Persze így is maradna sok hiány, de az antikváriumoknak adott megbízás alapján egy-két év alatt csaknem minden pótolható.

- f) Következik a fentiekből, hogy a könyvtár nem fejleszthető ki központi utasítások és távirányítás alapján, hanem csak a helyben dolgozó könyvtáros aprólékos munkája eredményeként. Feltétlenül szükséges, hogy a hungarológiai irodalomban tájékozott könyvtáros innen irányítsa a könyvtár fejlesztését, s ő szabja meg, hogy mit kell megkapnia hazulról.
- g) Mennyiség szempontjából természetesen egy hungarológiai szakkönyvtár igen nagy nagyságrendben is elképzelhető. De nem szabad elfeledkezni arról, hogy már egy 20 000 kötet is kiváló alap lehet komoly és sokirányú tudományos és kulturális munkához. Teljesen durva becslés szerint a jelenlegi könyvtárat korszerűvé lehetne tenni kb. 10 000 nagy gonddal és szakértelemmel összeválogatott kötet hozzáadásával. S ezek nagy többségét ingyen is meg lehet szerezni.

1976 december²⁴

A többszörös véleményütköztetéseket követően 1976-ban megtervezték a könyvtár földszinten történő elhelyezését. Az OSZK segítségével selejtezést tartottak, közben elkezdődött a palota felújítása.

1979-80-ban a könyvtárat a földszinten közel 200 négyzetméter alapterületen helyezték el. Az intézményi iratok tanúsítják, hogy a felújítás során több mint kétszáz kötet elázott, ezeket nem tudták megmenteni. A Palazzina pincéjében tárolt s tönkrement könyvek egy részéről kiderült, hogy érdemtelenül selejtezték ki, ami a régi gyűjteményt képezte. Közel nyolcszáz kötetet megmenthetőnek véltek – ezerhétszázat pedig egy későbbi restaurálás reményében elkülönítettek. A könyvészeti legértékesebb ötven művet Budapestre szállították. Végleges sorsukat illetően nincs dokumentálható információ.

„Sajnos, az ebben az időszakban alapított vagy átalakított könyvtárak nem érték el elődeik színvonalát: többnyire inkább egy jól-rosszul összeállított művelődési ház könyvtárára emlékeztettek, mintsem tudományos kutatóhelyre, és leginkább a helyi magyar kolónia igényeihez alkalmazkodtak. A másik célközönség, a Magyarország iránt érdeklődő helyiek számára sok esetben behatároló tényező volt az az 1987-ig központilag Magyarországról az OSZK által kiküldött könyvanyag, amely természetéből kifolyólag döntő mértékben magyar nyelvű volt. Ezért a magyarul nem tudó látogatók számára inkább a zenei anyagnak, a turisztikai brosúráknak és a számos esetben a könyvtárak keretein belül megrendezett nyelvtanfolyamoknak lehetett a legnagyobb vonzereje. A befogadó országban megjelent műfordítások, egyéb hungarikumok beszerzése ugyanakkor sokszor anyagi, másszor politikai-ideológiai akadályokba ütközött. A nyolcvanas évek második felétől az intézetek már maguk dönthették el a Budapestről kapott ajánlójegyzékek alapján, a helyi viszonyokat figyelembe véve, hogy milyen könyveket, periodikákat szeretnének beszerezni, de ekkorra a szűkülő anyagi lehetőségek váltak korlátozó tényezővé. Ezért a kilencvenes évek elejére az intézeti könyvtárak állománya jelentős részben elavult, hatvanas-hetvenes évekbeli kiadványok-

ból állt. További problémát jelentett, [...] hogy a kezelésüket szinte kivétel nélkül szakképzetlenek, többnyire a kiküldöttek munka nélkül maradt házastársai végezték.⁵

A helyreállítás

Sajnálatos módon a fenti megállapítás a Római Magyar Akadémia könyvtárának vonatkozásában is megállja a helyét. A szakértelem és a könyv iránti alázat hiánya, a bizonytalan vezetés is hozzájárult az állomány minőségének leromlásához. A könyvtárral való foglalkozás egyre jobban a perifériára szorult.

Nagy előrelépést jelentett, amikor Budapestről szakképzett könyvtáros segítségére érkezett, aki betanította az akadémia aktuális könyvtárosát, miközben az állomány jelentős részéről elkészítették a cédulakatalógust. Az állományt a leltári számok és a könyvek magasságának növekvő sorrendjében helyezték el. Ez a munka folytatódott egy ideig, de sohasem érte el a naprakész állapotot, amelynek egyenes következménye, hogy nem lehetett pontos kutatási alap.

Korábban említettem, hogy a könyvek egy része tönkrement. 1993. január 12-ei, illetve 21-ei keltezéssel rendelkezésünkre áll egy jegyzet a levéltári anyag tárolásának optimális körülményeiről és az egyetlen hiteles, ötkötetes *Fraknói-féle leltárkönyv* restaurálásáról. E jegyzet a védőtokban tárolt, savmentes papírral ellátott leltárkönyv mellett volt, mely útmutató az egész könyvtár állományára érvényes tanáccsal szolgál.

„Áthidaló megoldásként a kötetek lapjai közé savmentes »Fáraó« papírokat helyeztünk, amelyek kalciumkarbonát tartalma semlegesíti a savakat, ezáltal lassítva a kötet lapjainak további károsodását. A restaurálás során a köteteket szétbontottuk, a rozsdásodó fémkapcsokat eltávolítottuk, a lapokat szárazon tisztítottuk és a sérüléseket és hiányokat akril ragasztóval bevont japánpapírral (Crompton tissue) javítottuk. A kijavított papíríveket cérnára felfűztük és a köteteket újrakötöttük. A nagyon savas és rongált régi kötést nem használtuk fel, ezeket mellékeljük.”⁶

A kilencvenes évek közepén kettős funkcióval, a Fraknói Intézet újjáalapításával lendületet vett az akadémia tudományos és kulturális élete.

„A Művelődési és Közoktatási Minisztérium szakmai és pénzügyi felügyelete alatt működő intézet új státútuma rendelkezett a kettős (tudományos és kulturális) profil intézményesítéséről, s a tudományos igazgató javaslatára megalapította az Istituto Storico »Fraknói«-t. A Római Magyar Akadémia 1996. február 12-én elfogadott Szervezeti és Működési Szabályzata biztosította a történeti intézet tevékenységének teljes szakmai autonómiáját az Accademia d'Ungheria szervezeti keretein belül. Célja a humán tudományokkal foglalkozó magyar szakemberek, ösztöndíjasok kutatásainak, szakmai kapcsolatteremtésének és képzésének intézményes támogatása. A történelem, a művelődéstörténet, az irodalom- és művészettörténet, a klasszika-

filológia, a régészet és az italianisztika területén önálló kutatások folytatása, különös tekintettel az olasz-magyar kapcsolatokra. E témák valamelyike iránt érdeklődő nem magyar szakemberek kutatómunkájának a segítése.

[...] Napvilágot látott a korábbi két számtól lényegesen különböző elvek alapján szerkesztett Annuario (Annuario, 1997). [...] Az írások szerzői elsősorban ismert hazai szakemberek, akik római kutatásaik során elért eredményeikről számolnak be. A tizenhat kutató közül néhányan talán életük utolsó művét közölték itt (Pásztor Lajos, Hanák Péter, Szakály Ferenc). Kiemelhetjük továbbá Pásztor Edit, Jászay Magda, Kosáry Domokos, Erdő Péter tanulmányait.

*Az 1996-ban létrejött Istituto Storico »Fraknoi« igazi megméretését az Uniónéba való felvétel jelentette. [...] Az Unione 1998. június 18-án tartott közgyűlése egyhangú szavazással felvette tagjai sorába az Istituto Storico »Fraknoi«-t. Az Unione évkönyvében véglegesen elfoglaltuk a helyünket a legjelentősebb olasz és nemzetközi akadémiák között.*⁷

A könyvtár gyűjtőkörét eredeti szellemiségében erősítették meg, amelyet a tudományos titkár irányít.

1997 tavaszán a könyvtár olvasóterme a földszintről felkerült az első emeletre, amelyet reprezentatív bútorokkal rendeztek be, elsősorban a kézikönyvtári anyag és a magyar történelemre vonatkozó gyűjteménynek.

Egyrészt az itáliai magyar irodalom, művészettörténet, történelem iránt érdeklődő kutatók, egyetemi hallgatók szakirodalommal, forrásirodalommal, illetve a Magyarországon megjelent Itáliával kapcsolatos művekkel való ellátása került középpontba a magyar kulturális értékek bemutatásával egyidejűleg. Másrészt a Magyarországról érkező kutatók, ösztöndíjasok kutatómunkájának segítése (információs háttér, kutatáshoz ajánlás, szállás) volt a cél.

A könyvtár állományának feldolgozására és közzétételére 2001 óta áll rendelkezésre az integrált könyvtári rendszer. A külföldi könyvtárosok munkájának segítése érdekében az Ünnepi Könyvhét programja keretében szakmai tanácskozást tartanak a határainkon túli kulturális intézetek könyvtárosai Budapesten, ahol megismerkedhetnek az új könyvterméssel, és szakemberek társaságában kicserélhetik tapasztalataikat. Részlet a Római Magyar Akadémia könyvtárosának tájékoztatásából:

„A körülbelül 22 000 db-os könyvtári állomány számítógépes feldolgozásával elkészültek. A tudomány-történeti rész kiegyenlített. A könyvtárban tavaly volt selejtezés. A hiánylistájuk mérhetetlen, az OSZK segítségét kéri az évtizedek alatt eltűnt hiány pótlásában. [...] Van egy zsák bogaras könyve, amit a többitől elkülönítve tárol, szeretné abban is az OSZK segítségét kérni, hogy bevizsgálják.”⁸

Az OSZK a pótlásra a főlépéldányokból ajánlott lehetőséget, míg a bogaras könyvek esetében mintát kért, hogy intézkedhessen. Időközben azt tapasztalta a könyvtáros, hogy a selejtezéskor kivont könyvek egy része ismét visszakerült az állományba, amelyet a katalóguscédulák nem követtek, ez tovább növelte a káoszt.

A külhoni könyvtárak átkerültek a Balassi Intézethez, így 2007-től – a költségvetési lehetőségek függvényében – beszerzi a Római Magyar Akadémia (RMA) által igényelt magyarországi könyvtári dokumentumokat (könyv, folyóirat, CD, DVD stb.). A nehéz gazdasági helyzet miatt az állomány gyarapítására az évi 300 000 forintos keretet utoljára 2011-ben használhatták föl. 2012-ben a Márai-program II. fordulójának keretében volt lehetőségük új könyvek beszerzésére. A kurrens folyóiratok előfizetése nem szűnt meg – bár számuk csökkent. A Balassi Intézet biztosítja továbbra is a könyvtári szoftver éves frissítését. A költségvetési helyzet figyelembevételével közreműködik a szükségessé vált állományrevíziók lebonyolításában. A könyvtár szakmai támogatását elsősorban könyvtári referensén keresztül biztosítja, aki lebonyolítja a fentebb említett beszerzéseket és ellenőrzéseket, szükség esetén segítséget nyújt a könyvtár munkájával kapcsolatos szakmai kérdésekben, kapcsolatot tart a hazai könyvtáros szervezetekkel. Tény, hogy a római akadémia könyvtárában helyi szinten sosem volt szakképzett könyvtáros, akinek csak a könyvtár működtetése lett volna a feladata, így a távtámogatás sem lehetett hatékony.

Az alkalmanként, misszióként pár hétig besegítő szakképzett könyvtáros vagy *kutató/feldolgozó* (kutatási ideje alatt néhány órában besegít az állomány feldolgozásába) nem pótolhatja az évtizedek alatt felhalmozódott hiányosságok ledolgozását vagy a napi feladatok végzését.

* * *

2011-ben könyvtáros információs társadalmi tanácsadóként konzultálhattam a Falconieri-palotában székelő Pápai Magyar Intézet és a Római Magyar Akadémia könyvtárainról az intézmények vezetőivel, akik a sok megpróbáltatás és nehézségek ellenére a könyvtáraikat a harmadik évezred elvárásainak megfelelő szintjére kívánják emelni. Céljuk, hogy az egy épületen belül lévő két sajátos gyűjtőkörrel rendelkező, egymástól függetlenül működő, különböző funkciójú könyvtár szolgáltatásait, egymást kiegészítve bocsássák felhasználóik rendelkezésére, megtartva szuverenitásukat. Történetesen; ha az RMA könyvtárába betérő, kutatási engedéllyel rendelkező kutató olyan teológiai tárgyú művet keres, amely a Pápai Magyar Intézet (PMI) könyvtárában található meg, azt helybeli kutatásra megkaphatja, és ez fordítva is így működik.

E cél és a Fraknoi-féle tárgyi, szellemi hagyaték és napjaink elvárásait szem előtt tartva dolgoztuk ki a stratégiai tervünket, amelynek megvalósítása érdekében 2012-ben és 2013-ban személyesen vettem részt a munka fázisaiban, a szoftver használatának betanításában, a további feladatok meghatározásában, gyakorlati a teendők végzésében, alig háromhónapos időtartamban.

2012 – állomány áttekintése, feladatok meghatározása és feltárás megkezdése

A Pápai Magyar Intézet és a Római Magyar Akadémia könyvtári állományának áttekintése és feltárása az alapja a jövőbeli munkának, hiszen nincs korrekt nyilvántartás a gyűjteményükről, így a tudományos munkát sem tudják hatékonyan segíteni.

A **Pápai Magyar Intézet** könyvtárára szórvány adatok utalnak az akadémia könyvtári dokumentumai között az 1940-es kiválást követően. Az emlékezet szerint

az akadémián maradtak az egyháztörténeti művek. 1952-ben, a „nagy könyves utazás” jegyzékei között találunk egy bizalmas levelet, amely így részletez 295 művet:

*„Adminisztratív postában egyidejűleg felterjesztem a mellékelt jegyzékekben felsorolt könyveket. (A 2. sz. jegyzékben felsorolt könyvek külön ládában, az 1. sz. jegyzékhez tartozó nagyobb ládában található.) Az 1. sz. jegyzék 95 egyházi munkát, a 2. sz. jegyzék 21 pápasággal kapcsolatos és 12 egyéb munkát, a 3. sz. jegyzék 119 darab egyházi kérdésekkel foglalkozó munkát, végül a 4. sz. jegyzék 48 darab egyháztörténeti munkát tartalmaz.”*⁹

Az eredeti Fraknoi-gyűjteményből 9 db könyv került a Pápai Magyar Intézet könyvtárába.

A PMI könyvtári állományát szemrevételezve és dokumentációját „kezünkbe véve” látható, hogy itt sem volt kiegyensúlyozott a gyarapítás és gondozás, amelynek rendezésére itt is történtek próbálkozások.

A korábbi években az egyik teológus hallgató DOS-rendszerű programmal kezdte meg a könyvek számítógépes adatbázisba történő felvitelét a művek tárgyszavazásával, amelyet a könyvek gerincére ragasztott címkén láthatóvá tett, ami az elhelyezés-keresés alapjául szolgált. Ez jó ötlet és nagy munka volt. 7395 kötetet dolgozott föl. Távozását követően nem használták a programot, mivel nem ismerte senki sem. Most mégis az volt a célunk, hogy ezt a rendszert folytatjuk, hisz’ rengeteg munka áll benne. Sajnos nem volt járható út annak ellenére sem, hogy sikerült fölvenni a kapcsolatot a volt teológus hallgatóval, aki igyekezett mindent megtenni a rendszer ismételt használhatóvá tételéért. A rektor célunk elérése érdekében hozzájárult, hogy a PMI is vásárolja meg ugyanazt az integrált könyvtári szoftvert, amellyel az RMA könyvtára dolgozik, s ha lehetséges, a már föl vitt rekordokat konvertáljuk át az új rendszerbe. Minden erőfeszítésünk ellenére sem sikerült megbízhatóan áttölteni a rekordokat. Ezért előről kellett kezdeni a számítógépes feldolgozást, figyelve a korábbi leltári számokra. A feldolgozás során könnyebbé jelent a könyvek gerincén található tárgyszavazás, ezt az ETO-val összhangba tudtunk hozni, s egy táblázat segítségével könnyedén megtalálható a könyv „helye”. Így a szakképzetlen könyvtáros egyedül is el tudja készíteni az egyszerűsített címléírást. A legmagasabb leltári szám (következtetés) szerint 7395 kötettel rendelkeznek, amelynek töredékéről van csak cédulakatalógushoz előkészített cédulahalmaz, ami tehát használhatatlan. A tényleges gyűjtemény lényegesen nagyobb a jelzetnél, mivel a könyvek jelentős része nincs állományba véve. Gyarapításkor vagy visszamenőleges állománybavételkor az új könyvek szorosan a 7395. leltári számot követik.

Elhelyezés: II. emeleten, a díszteremben a XIX. századi megmaradt régi könyvek, kézikönyvek, albumok és folyóiratok, míg a hallgatói kutatószoba két szintjén az alosztályba sorolt művek, melyeknél a gerincen lévő *egyedi jelzés (tárgyszavas leírás)* segít a tájékozódásban. A feldolgozással egyidőben kerül a könyv gerincére a raktári jelzet, ez folyamatosan felváltja a tárgyszavakat és egységessé, könnyen kezelhetővé teszi az állományt.

A **Római Magyar Akadémia** könyvtári állományának számítógépes feldolgozása is folyamatos. A Fraknoi- és Patthy-hagyatékot, illetve az azt kiegészítő mű-

veket, a „régii könyvtár” anyagát kiemeltük, fölvittük az első emeleti díszterembe, megtartva a leltári számok növekvő sorrendjét. (Eredetileg is ezen a szinten volt elhelyezve a teljes könyvtári állomány, csak másik teremben.) E fokozottan védett gyűjtemény – az akadémia hungarológiai anyagának gyöngyszemei – méltó helyre kerültek. A mellette lévő teremben a kutatók számára nélkülözhetetlen kézikönyvek és folyóiratok a korábbi elhelyezés szerint aktualizálva, de maradtak.

A földszinti könyvtár raktári állománya a korábbi árvíz miatt fellépő vizesedés, szakszerűtlen tárolás miatt megpenészedett, ezért ezt a gyűjteményt megtisztítottuk, és restaurátor szakemberrel konzultálva kiszárítottuk. A régi könyves állomány csak e kezelést követően került ki a régi helyéről. Közben elkezdődött a tisztasági meszelés.

2013 – Feltárás, tradicionális és elektronikus kutatói környezet kialakítása

2013-ban a **Pápai Magyar Intézet** könyvtára föltárta az intézményében föllelhető folyóiratokat, ez az anyag elektronikus forrásként segíti a kutatást.

Az új könyvtáros a szoftver megismerését követően a díszteremben kialakított kézikönyvtár és biblicum jelzetelesével a hallgatói kutatószoba állományának adatbázisba történő bevitelével folyamatosan halad.

A díszterem freskói és a mivesz falpalcokon található könyvek meghitt környezetet biztosítanak olvasóinak. A PMI bővülő állományának legújabb köteteivel is itt ismerkedhetnek meg a hallgatók.

A hallgatói kutatószoba emeleti részén az Egyetemes Tizedes Osztályozást figyelembe véve rendeztük az állományt, kiemelve a szépirodalmat betűrendben. A feltárást követően a teljes állomány ETO szerinti elhelyezést nyer.

Mivel most kezdődött a feltárás, ezért még kevésbé hatékony a kutatás, bár a hallgatók tájékozódását a könyvtári mutatók, míg a kutatást a már feldolgozott művek alapján a könyvtári adatbázis napról napra egyre jobban segíti, amelyet össze tudnak hasonlítani más gyűjtemények anyagával, megkönnyítve ezzel a tanulmányaikat.

A szervergépen kívül egy munkaállomás is a kutatók rendelkezésére áll, míg a hallgatók szobáiban egyénileg is megoldott az elektronikus kutatás lehetősége.

A **Római Magyar Akadémia** könyvtárának földszinti részében előzetes egyeztetés és terv alapján külön teremben nyert elhelyezést a *Kézikönyvtár* – itt kapnak helyet az intézet kiadványai is – *Szépirodalom* (próza, vers betűrendben), *Szakirodalom* (ETO főosztályainak rendjében). Jelen stádiumban raktárként funkcionál a rendezés során még be nem osztott művek a leltári számok növekvő sorrendjében, illetve a folyóiratok számára. A feldolgozás során folyamatosan csökken ez az állomány, majd teljesen beépül az ETO szerinti helyére. A *Miscellanea* az apró nyomtatványokat (kiállítási katalógusok, leporellók a művészek munkásságáról) gyűjti egy helyre.

Noha 2002-ben a korábbi könyvtáros jelezte, hogy az állományt teljes mértékben feldolgozták, ez nem mutatható ki. A könyvtárban, illetve az épület más helyiségében váratlanul fellelt több folyóméternyi beletárolatlan könyv jelentősen megnöveli majd itt is az állományt. 2013 márciusában 10 766 könyv adata volt megtalálható az adatbázisban. A *feldolgozó kutató* most egészíti ki a rekordokat a raktári szakjelzettel – közben pontosítja a bevitt adatokat –, mivel ez nem került be

a rendszerbe. A pótlás során előfordul, hogy törölni kell a kötetet, majd ismét fölvenni, amennyiben véglegesítve volt a rekord. E munkafázisnál történik az állomány gyűjtőkörén kívül eső művek kivonása, amelyek újrahasznosításáról gondoskodik az intézmény vezetése (eladásából új művek vásárlása vagy klubkönyvtár létrehozása, más könyvtárnak való felajánlás csere végett, végső esetben megsemmisítés). A hiányosságok aprónak tűnnek, a megoldásuk azonban elengedhetetlen és hosszadalmas.

Elkészültek a magyar és olasz nyelvű mutatók, amelyek a tájékozódást segítik.

Előkészítettük az audiovizuális gyűjtemény helyét. A CD-k, CD-ROM-ok, DVD-k, videofilmek és hagyományos hanglemezek kerülnek e fokozottan védett helyre, hisz' több film intézet általi szinkronizálása egyedi.

A könyvtárban megtalálható az intézmény fennállása során kiadott művek és azok elektronikus jegyzéke a honlapjukon, amely nagyon megkönnyíti a kutatók munkáját.

Pl. *Pubblicazioni dell'Accademia d'Ungheria in Roma: Annuario, Biblioteca dell'Accademia d'Ungheria di Roma diretta da Eugenio Koltay-Kastner; Biblioteca dell'Accademia d'Ungheria in Roma. Nuova Serie diretta da Tiberio Kardos, Bibliotheca Academiae Hungariae in / – Roma Fontes, Bibliotheca Academiae Hungariae – Roma, Studia, Monumenta Vaticana historiam Regni Hungariae illustrantia. Vatikáni Magyar Okirattár (rist. Anast. 2000–2001) (2.1.1.) Prima serie (1885–1891)*

A részletes jegyzék a Balassi Intézet honlapjáról (www.bbi.hu) érhető el (Róma oldalán a *Kiadványaink* menüben).

Az anyagi lehetőségek függvényében a könyvtár helyiségeinek tisztasági kezelése és a padló burkolása folyamatosan halad, ez az esztétikumon túl a gyűjtemény védelmét is szolgálja.

A visszafogott lehetőségek ellenére a díszteremben található Fraknoi-könyvtár anyagában személyesen, míg számítógép segítségével a feldolgozott állományban lehet kutatni. Mindemellett a tudományos titkár készséggel áll a kutatók rendelkezésére.

Jelenleg mindkét intézmény által a számítógépre vitt állományuk a Netlib szerverén (www.netlib.hu) keresztül kutatható. Hamarosan a saját honlap *könyvtári* menüjéből navigálhatunk, ami egyszerűsíti és elérhetőbbé teszi mindannyiunk számára a kutatást.

* * *

Mindkét könyvtár állományát akkor tudjuk pontosan meghatározni, ha minden könyv feldolgozása elkészül. Hosszú évek óta ez lesz az első megbízható nyilván tartás, amely minden könyvtár pontos munkájának alapja éppúgy, mint a hivatása iránt elkötelezett könyvtáros. Hatékony pedig akkor lehet, ha az átlátható munkafolyamatot, mint stafétabotot, úgy adja tovább, hogy mindenki a lehető legjobb tudása és igyekezete szerint szolgálhasson, ismerve az elődök tevékenységét, hogy ne kelljen annyiszor előlről kezdeni mindent, ahányszor váltás történik. Egy jó könyv-

tár állománya folyamatosan gyarapodik, változik, amely a következetes, egymásra épülő könyvtári feladatok szakszerű végzésével az olvasók elégedettségét váltja ki.

Reményeink szerint, ha feltártuk az állományt, és az a saját honlapról vagy a központi adatbázisból bárki számára hozzáférhetővé válik, és a polcokon az ETO szerinti besorolás és felszerelés megtörténik a letisztult állományban, a két intézmény saját útját járva, mégis egymást kiegészítve a kutatók szolgálatába tudják állítani gyűjteményüket.

A környezet (épület, megközelíthetőség) és a technikai föltételek (számítógép, internet) biztosítottak. Vitathatatlan azonban, hogy az akadémia könyvtári állománya elavult. Mindemellett lehetőséget látok a tudományos célokat szolgáló könyvtár mellett egy közművelődési funkciót is betöltő gyűjtemény kialakítására a szélesebb olvasótábor igényeinek kielégítése érdekében.

Az elmúlt évtizedek hiányosságait pótolva ismét bekövetkezhet a Via Giulia 1. szám alatti külhoni könyvtáraink fénykora, és életre kelhet a harmadik évezred kihívásait is fogadni képes Collegium Hungaricum...

* * *

A Gianicolóra és a Teverére néző ablakokból lenyűgöző látvány fogadja ma is a palotába betérőt. Ha földidézem az akadémikus¹⁰ féltő gondolatait, a könyvtár viszontagságos történetét¹¹, és saját tapasztalataimat átgondolva föltekintek a Falconieri-palota Janus-szobraira, óhatatlanul Déry Tibor szavai jutnak eszembe:

„Hátra lépni és úgy nézni! A jövőt is csak az láthatja meg, aki Janus egyik arcával visszanéz...”

JEGYZETEK

- 1 Kardos Tibor: Feljegyzés a Római Magyar Intézet Könyvtáráról Bp. 1951. május 18.
- 2 Az adott időszak aktuális intézményi elnevezéseit követjük, amelyek a körbélyegzőkön nyomon követhetők.
- 3 Klaniczay Tibor (1923–1992) akadémikus, az MTA tagja, a római La Sapienza Tudományegyetem Magyar Tanszékének tanára (1975–1979). Kezdeményezésére 1977-ben megalapították a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaságot, amelynek jogutódja a Nemzetközi Magyarisztantudományi Társaság.
- 4 A jegyzetet a Római Magyar Akadémia szórvány iratai között 2013-ban találtam. A kézirat jobb felső sarkában „KT 1976”, a végén kézzel írt dátum. Kérésemre a feljegyzés elolvasását követően Sárközy Péter professzor, a római La Sapienza Tudományegyetem tanszékvezető egyetemi tanára (1980–) minden kétséget kizáróan igazolta Klaniczay Tibor szerzőiségét, aki az akadémikus szakmai tevékenységét épp olyan jól ismeri, mint az RMA könyvtárának történetét.
- 5 Varannai Zoltán: A külföldi magyar kulturális intézetek és könyvtáraik. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros. 2004. 6. sz.
- 6 Albrechtné Kunszeri Gabriella: A levéltári anyag tárolásának optimális klimatikus körülményei: A Római Magyar Történelmi Intézet Könyvtárának Törzsléltára öt kötetének restaurálása a Magyar Országos Levéltárban. Hivatkozási szám: ad 1800/92 OL sz. Lelőhely: RMA.

- 7 Pál József. A „Fraknói” Történeti Intézet létrejötte a Római Magyar Akadémián. = Magyar Tudomány. 2004. 2. sz.
- 8 Emlékeztető a 2002-es könyvhét programja keretében az Országos Széchényi Könyvtárban tartott szakmai tanácskozásról. Lelőhely: RMA
- 9 BIZALMAS! 463/biz.-1952. Magyar Népköztársaság Követsége, Róma fejléccel ellátott, 1952. május 26-án Rómában kelt és 1952. május 31-én Budapesten iktatott levél a 06380/1 korábban ismertetett irathoz kapcsolódóan. Előadó: Kalmár György. Lelőhely: RMA. További irodalom: Juhász György: Magyarság? Tudomány? Magyarságtudomány. = Hítel, 2012. 2. sz.; Sárközy Péter: Hungarológia nálunk és más nemzeteknél. Visszhang. = Hítel, 2012. 6. sz.
- 10 Klaniczay Tibor: Pro memoria a Római Magyar Akadémia könyvtárának ügyében. Forrás: RMA.
- 11 Tulok Magdolna: A száz éves Római Magyar Akadémia Fraknói-könyvtárának viszontagságai. = Könyvtári Figyelő 1995. 1. sz.

Benák Katalin

A Digital Library Learning nemzetközi mesterképzésről – hallgatói szemmel

E rövid cikkben vázlatos áttekintést adok a Digital Library Learning (DILL) nemzetközi mesterképzésben való részvételem során gyűjtött élményekről, tapasztalatokról.

A képzésről általában

A Digital Library Learning program három intézmény, az Oslói Főiskola (amely azonban könyvtári területen, egyetemi szinten működik, most már PhD-program akkreditációjával is bír), a Tallinni Egyetem és a Pármai Egyetem konzorciuma által működtetett mesterképzés. A képzés keretében négy évfolyam végzett már, az ötödik 2013 nyarán, a hatodik pedig egy évvel később fejezi be tanulmányait. Jelen formájában a képzés továbbélése az Erasmus Mundus uniós forrásból érkező támogatás megszűnése miatt bizonytalanná vált. Így valószínűleg módosult formában fog létezni a jövőben, némiképp elmozdulva a távoktatási formák felé.

A célkitűzés eredetileg arról szólt, hogy az Erasmus Mundus uniós program céljaival összhangban Európán kívüli hallgatók számára biztosítson digitális könyvtári képzési lehetőséget, évente felülbírált minőségi garanciák keretében. Az Európai Unión belüli hallgatók a negyedik induló évfolyamtól jelentek meg ösztöndíjas képzéses formában, és mintegy felét teszik ki a 15-20 fős évfolyamoknak a negyedik, ötödik, hatodik évfolyamokon.

Az évfolyamok összetétele igen vegyes, nem feltétel a könyvtárosképzésben szerzett BA diploma megléte. Muzeológiai, levéltári, informatikai, kommunikációs–

hírközlési területekhez kötődő alapképzések terén szerzett ismeretekkel érkezik akár felerészben vagy nagyobb arányban is egy évfolyam.

A képzés négy féléves. Az első félévet Oslóban, a másodikat Tallinnban töltik a résztvevők. A harmadik félév első felében Firenzében nyári egyetemi tanulmányokra került sor (az ötödik évfolyam esetében egy hónapon keresztül a város felett Settignano-ban, a Villa Morghen épületkomplexumban). Ezt követi a Pármában töltött időszak, ami újabb egy hónapot tett ki. A szakmai gyakorlat az olasz szemeszterbe lett integrálva, ám Európa-szerte lehet az egyes partnerek bevonásával teljesíteni az olasz és a norvég konzorciumi társintézmények szervezésében egy, illetve két hónap időtartamban (a gyakorlati helytől függően). Az utolsó félév a szakdolgozat elkészítésének ideje; a három partnerintézmény közül bármelyikben teljesíthető, egyéni döntéstől függően. A szakdolgozatot nem kell megvédeni, viszont két különböző konzorciumi tagintézményben értékelik, s az opponens feltehet kérdéseket írásban a hallgató számára. Amennyiben vita van az értékelést illetően a témavezető és az opponens között, akkor a harmadik konzorciumi partner bevonásával döntenek a minősítésről. A diplomákat mindhárom intézmény rektori szinten aláírással és bélyegzővel a sajátjaként hitelesíti, ezután kerülnek átadásra a diákoknak a végzés évében, legkésőbb december tájékán.

A képzés szakmai felépítése, személyes benyomások

Az oslói félév két modulra épül. Az első modul kutatás-módszertani alapot ad, amelyet megelőz egy rövid nyári egyetemi időszak, amikor összegzik a digitális könyvtárakról szóló addigi ismereteit a meglehetősen heterogén nemzetközi társaságnak. Az előadások sok gyakorlati példával illusztráltak, és szemináriumok is segítik különféle típusú és stílusú publikációkhoz kötődő példákkal a különböző módszertani elemek elsajátítását. A félév végén mindenkinek készítenie kell egy kutatási vázlatot, be kell mutatnia, majd egy másik hallgató opponálja is azt. A modul gazdája Ragnar Nordlie, aki a szakmai gyakorlat egyik felelőse is norvég részről. Így aztán ő oktatóként és tutorként az egész programon végigkíséri az évfolyamokat.

A második oslói főtárgy a digitális dokumentumokkal kapcsolatos szabványokra, az RDF/XML alapú szemantikus webes világ megismertetésére irányul, Nils Pharo vezetésével. Közösén oktatják az intézmény saját mesterképzésének résztvevői és a nemzetközi program hallgatói számára. Minden kurzust ezen felül élőben közvetítenek és rögzítenek a távoktatási formában résztvevők számára. Persze ez nem azt jelenti, hogy érdemes lenne a személyes részvételtől eltekinteni az órákon, viszont a vizsgára készülve igen hasznos segítséget jelentettek e videoanyagok.

A könyvtáros ismeretekkel nem rendelkező hallgatók számára a tárgy eléggé megterhelő. Egy időben kell elsajátítaniuk a hagyományos könyvtári információkereső technikák, szabványok elméleti és gyakorlati alapjait, és elmélyülniük az ontológiai alapú szemantikus megközelítés rejtjelmei közt. Ez utóbbi magasabb szintű modellben fogja össze a már korábban alkalmazott dokumentumfeldolgozási nyelvek, szabványok (pl. MARC, Dublin Core) használata kapcsán elsajátított ismereteket. Állítom, az egész képzésnek talán ez a leghasznosabb modulja. Koncentráltan összegzi a korábban megszerzett ismereteket, miközben számos új vo-

nással egészíti ki. A modul számunkra hat óra időtartamú, erősen gyakorlati jellegű kihívásokkal teli zárthelyi vizsgával zárult. A 2012-ben vizsgázó évfolyam már 24 óra időtartamra kapott feladatokat, amelyeket egyéni munkával otthon kidolgozhattott, s a megadott határidőre kellett a vizsgáztatóhoz eljuttatni a produktumot.

Az oktatás kereteit – skandináv értelemben természetes módon – a tökéletesség határait súroló infrastrukturális háttér egészíti ki. E tekintetben egyébként Tallinn sincs túlságosan lemaradva (modern egyetemi épületek, korszerű, hatékony IT-infrastruktúrával, kissé kevesebb a könyvtári és a csoportmunka fizikai tere, s a fizikai könyvtári állomány). Ezzel ellentétben az olasz körülményekről sok jót sajnós, infrastrukturális tekintetben nehezen lehet elmondani (akár az IT-háttérről, akár például a tantermek ergonómiájáról legyen szó).

Oslóban a diákélet eleven, a diákszervezetek és a főiskola nemzetközi irodája rengeteg programmal gazdagított minket. Az ingyenes haladó norvég nyelvórák igen jól jöttek számomra a dán nyelvről való átállásban. Emellett a helyi magyarság is rengeteg rendezvényt szervezett. Külön kiemelném Kovács Katáng Ferenc és Fáskert Mária szerepét e téren. Jeszenszky Géza nagykövettel igen eredményesen működnek együtt a helyi magyar civil szervezetek a kulturális–közéleti kínálat erősítése érdekében.

Tallinnban a két modul menedzsmentjellegű. A félév első felében a Humán-Erőforrás Menedzsment (HRM), a második felében az Információ és Tudásmenedzsment (IKM) modult teljesítettük. Előbbi gazdája Aira Lepik, az utóbbié Sirje Virkus. Az órák nagyon intenzívek voltak (hetente kétszer hat órát töltöttünk tanteemben), számos vendégprofesszor működött közre az ismeretek elmélyítésében. Az oktatás stílusa konstruktivista jellegű volt. A kötelező beszámoló, prezentációk elkészítésén, a csoportmunkában való részvételen túl nagyrészt ez az oktatási stílus a diákokra bízta, hogy a kötelező alapismereteken túl mennyire mélyülnek el egy-egy témakörben. A kiadott kötelező irodalom letöltését, a feladatok leadását saját egyetemi fejlesztésű e-learning felületen keresztül a kurzusgazdák figyelemmel tudták kísérni. 2012-ben a minket követő évfolyam már áttért a Moodle keretrendszerű új e-learning környezet használatára. Az ellenőrzés és a visszajelzés folyamatosan biztosított. Az értékelés alapját a folyamatos órai munka, az egyéni és csoportos projektjellegű tevékenységek jelentették. Mindkét modul kapcsán volt egy-egy egyéni záró prezentáció előre választott témában, de vizsgákra nem került sor. A HRM modul esetében ezt kiegészítette egy diák-opponensi vélemény megjelenése is. Igen hasznos volt számomra az IKM modul során irodalomelemzést végezni a diszciplína különféle oktatási kereteinek vizsgálata révén.

A két modulvezető igazi mentorunkká vált, egyfajta második szülőként számíthattunk rájuk mindenben. Rengeteg kulturális eseményre szereztek jegyet, folyamatosan nyomon követték minket, nem hagyták, hogy egyedül maradjunk a folyamatos tanulmányi terhek súlya alatt.

A HRM modul teljesítésében hangsúlyos szerepe volt a francia partnerintézmény koordinálásával zajlott vállalkozásfejlesztési szemináriumnak. Sajnos, ez utóbbiról sok jót a francia partnerek pedagógiai felkészületlensége és az ottani diákok többségének általános hozzáállása miatt nem lehet elmondani. Az alapötlet zseniális, hogy a könyvtáros hallgatókat vállalkozói ismeretekkel vétezzék fel, s közben egy mini projekten kell együtt dolgozni a francia informatikai profilú partnerintézmény diákjaival. A megvalósítás viszont finoman szólva sem sike-

rült. Rengeteg gyötrődés, frusztráció lett az eredmény, bármiféle sikerélmény nélkül, miközben a francia partnerek által felállított tantárgyi, tanulmányi és értékelési rendszer mindennek volt nevezhető, csak szakmainak és objektívnak nem. Az informatikai és pénzügyi területen gyakorlattal bíró francia diákok pedig, talán egy csoport kivételével, az üzleti tervek kidolgozásakor és a pénzügyi részletek megtárgyalásakor lényegében teljesen pácban hagyták az e téren abszolút gyakorlatlan Tallinnban tanuló kollégáikat. Miután egymás után két évfolyam adott határozottan negatív értékelést e tantárgyi elemre, így a minket követő hatodik évfolyam számára ilyen formában már nem jelent meg a modul részeként. Az amúgy szinte tökéletes tartalmi szerkezetű programnak ez volt az egyetlen negatív eleme. És ez sem a lelkes és lelkiismeretes észtt professzoraink szándékán múltott. Mindazonáltal ez a közzjáték sem tudta elnyomni annak a rengeteg pozitív élménynek a hatását, amelyeket a tanulmányaink alatt, valamint a kirándulások, egyéb diákrendezvények során szereztünk.

Ez utóbbi eset arra is rávilágít, hogy mekkora a személyiség szerepe a tantervek összeállításánál, illetve a tanítási folyamatban. Tallinni oktatóink már Oslóban felkerestek minket, előzetes kérdőíves felmérést végeztek előismereteinkről, valamint tanulmányi elvárásainkról. Az Erasmus ösztöndíjasként Tallinnban velünk együtt tanuló francia diákokkal is zökkenőmentes volt az együttműködés, nem úgy, mint az otthon, eltérő oktatói környezetben tanuló évfolyamtársaikkal...

Tallinn esetében egy fiatal, ám számos tanszékkel rendelkező klasszikus tudományegyetemi modell szerint felépülő intézményről van szó. A nemzetközi összehasonlítástól diákságnak hatalmas kínálat áll angol nyelven rendelkezésre, például társadalomtudományok, média, nyelvtanulás terén, de számos egyéb területen is. Így aztán tanulhattam svédül, részt vehettem balti történelem kurzuson.

Unikális volt a saját moduljainkon kívül egy kurzus. A nemzeti és etnikai kisebbségek kérdésköréhez, a soknyelvű Európához kapcsolódó témákban végeztünk nyelvészeti jellegű (egyben társadalomtudományi háttérű) diskurzuselemzéseket a kijelölt szövegekről angolul, egy német vendégprofesszor vezetésével. A végén egy magunk által választott szövegen elvégzett elemzésen kellett alkalmazni a tanultakat.

S mindezt a gazdag kurzuskínálatot megfejelte a vendégelőadók áradata a különböző tanszékeken, ahol Közép-Európától Burmáig számos térség jelenlegi viszonyaiba lehetett betekintést nyerni, például a Politológiai Tanszék segítségével. Mindenképp meg kell említenem a tallinni Magyar Intézet munkatársainak színes tevékenységét. Bereczki Urmas és Helina Pukk rengeteg segítséget adtak a tallinni életbe való beilleszkedésben, színes programokkal, értékes beszélgetésekkel gazdagították az ott töltött félét.

A harmadik félév Olaszországban töltött része igencsak hektikusra sikeredett. A fő problémát az jelentette, hogy két hónap alatt kellett akkora mennyiségű anyagot elsajátítanunk amennyire Oslóban és Tallinnban egy-egy teljes félév állt a rendelkezésre.

A szakmai program igen felhasználócentrikus nézőpontúra sikerült. Két fő modul alkotja az olasz félét. Az első vezetője Anna Maria Tammaro volt, akit a 2012-es BOBCATSSS-konferencián az év oktatójának választottak, főként széles körű szakmai kapcsolatteremtő erejének, szervezőkészségének a hallgatók javára történő rendkívül sikeres kamatoztatása okán. Ez a modul a digitális könyvtári

szolgáltatások teljes vertikumát járja körül, külön figyelemmel a szolgáltatások minőségére, a felhasználói szempontú értékelésére.

A másik modul egy pisai informatikaprofesszor, könyvtárakhoz kötődő komoly tapasztalatokkal is rendelkező Vittore Casarosa koordinálásával a digitális könyvtári témakör számos informatikai, információtechnológiai nézőpontját foglalta egységes keretbe. Szerves gyakorlati eleme volt, hogy jártasságot kellett szerezniünk a Greenstone nyílt forráskódú digitális könyvtári programcsomag ismeretében, és két-három fős csoportokban kis gyűjteményt kellett építeni szabadon választott témakörben. Ezt követően pedig el kellett készítenünk egy technikai infrastruktúra kiépítését, illetve megújítását előirányzó tervet, tetszőleges típusú könyvtárat mintául véve. Az első modul Firenzében és Pármában is zajlott, míg a másodikra főként a páрмаi helyszínen került sor. Firenzében a szakdolgozati félévre való felkészülést nagyon jól szolgálták az Allison J. Pickarddal folytatott konzultációink. Az oslói félév kutatás-módszertani modulja irodalmának gerincét az ő könyve szolgáltatta. Így volt mihez kötnünk a workshopokat.

Mindkét modul kapcsán számos vendégelőadó tartott órákat, rendezett workshopokat, fórumokat velünk. Főleg információtechnológiai téren kamatozott nagyon sokat a jelenlétük. Áttekintést adtak például az online keresőrendszerek működésének háttéréről, digitalizáló eljárásokról, a könyvtári fizikai tér, illetve a technikai infrastruktúra összehangolásáról, az e-könyves világ technológiai és üzleti alapú működéséről és főbb kihívásairól.

Sajnos, a gazdagon egyedülálló oktatási tartalommal éles kontrasztot alkotva az oktatási infrastrukturális körülmények mindkét olasz helyszínen kívánnivalókat hagytak maguk után. Firenzében az augusztusi éghajlat elviselhetetlen volt, még a mobilklímás tantermekben is csak erős kompromisszummal lehetett órákat tartani. Pármában nem az időjárás jelentette a fő problémát, hanem a fizikai és az IT-infrastruktúra elégtelen volta. Ez utóbbi hiányosságokat oktatóink szívvel-lélekkel, igazi olaszos vendégszeretettel igyekeztek pótolni. Az olasz félév tehát a hatalmas kontrasztok időszak volt. A gazdag szakmai tartalom, a gyönyörű városok és tájak, egyedülálló kulturális örökség – kontra sokkalta mostohább munkakörülmények, mint amit addig akár Tallinnban, akár Oslóban megszokhattunk.

Szakmai gyakorlat

Az olasz munkakörülményekkel szemben újabb hatalmas pozitív kontrasztot jelentett a közép-angliai szakmai gyakorlat, a Leicesterhez és Nottinghamhez közeli Loughborough egyetemi könyvtárában. A kisváros kampusza kiterjedésére nézve az egyik legnagyobb Európában, a diákok létszáma alapján is a harmadik legnagyobb brit egyetemi intézményről van szó!

A könyvtár kitűnő példáját szolgáltatja az ügyfélorientált attitűdnek. Mindehhez társul még az a fajta minimális hierarchiával járó menedzseri szemlélet, amely az alapját adja ennek a fajta ügyfél-orientáltságnak. A kölcsönözhető fizikai állományt dinamikusan alakítják (amit a helyhiány is tovább generál). A kölcsönzési tevékenység teljesen RFID alapon zajlik. Éppen ezért összevonták a korábbi kölcsönző és tájékoztató szolgálatot egy közös ügyfélszolgálatná (User Enquiry Desk), miután a kölcsönzések 95 százaléka automatikusan, gépi segítséggel, könyvtárosi

közreműködés nélkül zajlik. Mindez lehetőséget teremtett arra is, hogy jelentősen megerősítsék a könyvtári ügyfelekkel foglalkozó csapatot.

Az oktatási és a dokumentumfeldolgozási részleg legtöbb munkatársa, beleértve a vezető menedzsereket is, rendszeresen ellátja a tájékoztatási, olvasószolgálati feladatokat is. Közös tréningek biztosítanak olyan szakmai minimumot, amely sikerrel kiegészül az egyes szakemberek specifikus tudásával. Így aztán mindig lehet találni a stábból valakit, aki további információkat tud nyújtani az adott kérdésben. A menedzserek pedig első kézből kerülnek kapcsolatba az ügyfelekkel, gazdagodva saját gyakorlati tapasztalatokkal is. A különböző részlegek vezetőinek egyébként a legtöbb esetben nincs is külön irodája, egy légtérben dolgoznak munkatársaikkal. A könyvtárosi terek nagysága amúgy egyre csökken a felhasználói terek rovására. A könyvtár a '80-as évek elején épült, töredék ennyi diák kiszolgálására, mint a mostani létszám. A 2012 telétől 2013 nyaráig zajló részleges átépítés tovább növeli a felhasználói terek számát, ezzel el is éri a lehetséges maximális méretet.

Gyakorlati munkám a könyvtári kommunikáció és a szolgáltatási kínálat növelésére koncentrált. Felhasználói kérdőíveket készítünk az okostelefon- és táblagépellátottságról. Annak az igényszintnek a mélységére is kíváncsiak voltunk, milyen fajta a főbb mobilplatformokra optimalizált, felhasználói szinten is testreszabható szolgáltatási kínálat jelenjen meg a könyvtár. Ezen felül lengyel és spanyol évfolyamtársnőimmal részletes értékelést készítettünk a könyvtár új webes portáljáról, amely az egyetem tartalomkezelő portálrendszerének szegmenseként került fejlesztésre. Munkánk eredményét bemutattuk az intézmény ügyfélorientált működését évente értékelő külső minőségértékelési szakértő előtt is. A Customer Service Excellence Standard olyan brit nemzeti szabvány, amely a közszolgáltatások ügyfél-orientáltságának mélységét tárja fel. Ennek kitüntető Customer Service Excellence Award minősítését nyerte el és erősíti meg évente a könyvtár. Nagy örömmel szolgál, hogy a minősítés ismételt elnyeréséhez valamelyest mi is hozzájárulhattunk.

Szakdolgozat

A következő, záró félév 2013 tavaszán a szakdolgozat elkészítéséről szólt. Oslóban Ragnar Audunson, egészségügyi okokból történt, sajnálatos ideiglenes kiesése miatt, Ragnar Nordlie témavezetése jelentett gyümölcsöző együttműködést és értékes segítséget.

Témám a digitális könyvtári mesterszintű felsőoktatás összehasonlítása volt a borási, koppenhágai és oslói könyvtárosképző intézményekben. Az összehasonlítás magában foglalta a kifejezetten digitális könyvtári profilú programokat s a könyvtár és információtudományi mesterképzések digitális elemeit. Már korábban Elena Maceviciute borási professzor kidolgozott egy modellt a digitális könyvtári képzések összehasonlítására. Ezt a modellt alkalmazhatónak találtam a könyvtár és információtudományi mesterképzések digitális könyvtári elemeinek vonatkozásában is. Ez utóbbi tény rávilágít arra, hogy nem a képzések elnevezése az elsődleges fontosságú ebből a szempontból, hanem az általuk kínált tartalmi elemek, amelyeket egységes modellben lehet kategorizálni, majd összevetni, és feltárni a képzések közös és eltérő vonásait.

A szakdolgozat minősítése várhatóan 2013 augusztusában születik meg a téma-vezető és (általában az egyik partnerintézményből érkező) külső bíráló véleményének eredményeképpen. Épp emiatt az eljárás miatt sincs szóbeli védés sem. A három különböző intézményben írt, azok oktatói által elbírált szakdolgozatok kapcsán ez megoldhatatlan szervezési nehézséget jelentene.

Összegzés

Összegzésként annyit lehet elmondani, hogy a programban való részvétel több szinten is jelentős mértékben tágítja a hallgató személyes látókörét. Földrajzi értelemben az állandó Európán belüli vándorlás (képzési helyszínek, konferenciák) s az öt kontinensről érkező vendégelőadók révén feltárul a szakma nemzetközi, globális dimenziója, a különféle megközelítések, attitűdök változatossága is. Szakmai értelemben felmérhetetlen jelentőségű továbblépési lehetőséget jelent ez a program az itthoni – sok tekintetben – behatárolt körülményekhez, nézőpontokhoz viszonyítva.

A változatos területeken tovább bővített elméleti tudás mellett az igazi nóvum a gyakorlati tevékenységek végzésében nyilvánult meg (az intenzív órai csoportmunkától, a közös projekteken keresztül a szakmai gyakorlatig). Csoportban dolgozni, multikulturális könyvtári oktatási és munkakörnyezetben – páratlan kompetenciafejlesztési potenciállal bír, otthoni körülmények között nem elsajátítható módon. Olyan összetartó közösség alakul ki az együtt töltött idő, a közös munka során, ami akár életre szóló barátságok kialakulását is lehetővé teszi. Az évfolyamunk összetétele földrajzilag is rendkívül színes volt, iráni, indiai, bangladesi, vietnami évfolyamtársakkal az európai németek, spanyolok, lengyelek, olaszok, litvánok mellett. Speciális előny, hogy a program kifejezetten nemzetközi szakmai karrierutak befutására is felkészít, amit a már végzetek körében elvégzett életútvizsgálatok jelentős mértékben vissza is igazolnak. A magam részéről életem eddigi talán legnagyobb lehetőségeként és esélyeként tudom értékelni a képzésben való részvételemet. Földrajzi térben és szakmailag is új dimenzióba helyezve fejleszti tovább az eddig megszerzett tudásomat, képességeimet. A jövő ad majd választ arra, hogy az így megszerzett tudással milyen eséllyel lehet sáfárkodni szakmai karrierem további állomásai során.

Németh Márton

Magyar írók kisgrafikákon, ex libriseken – írók, költők ex librisei

A fenti dichotómiát kifejező címmel rendezett kiállítást a székesfehérvári Vörösmarty Teremben az ünnepi könyvhét országos megnyitójának előestéjén a Vörösmarty Társaság és a Berzsenyi Irodalmi és Művészeti Társaság e sorok írójának gyűjteményéből. A mintegy ötven hazai és külföldi képzőművész lapjaiból válogatott tárlaton több mint kétszáz grafikát láthattak az érdeklődők, mégpedig az ábrázolt írók születésének időrendjében: Ligeti Miklós városligeti Anonymus szobrának (Vén Zoltán rézkarca), Janus Pannonius apokrif portréjának (Perei Zoltán fametszete) ábrázolásától a kortárs írók – Juhász Ferenc (Diskay Lenke fametszete), Szokolczay Lajos (König Róbert linómetszete, Muzsnay Ákos rézkarca) és mások ex libriseiig.

A tárlaton egyaránt szerepeltek a gyűjtők által rendelt, általában a kedvelt írók születésének évfordulójára utaló „in memoriam” portré-ex librisek, valamint egy-egy művük illusztratív megjelenítésére vállalkozó könyvjegyek, illetve kis méretű szabad grafikák. (Az utóbbiak között kapott helyet Perei Zoltán és M. Kiss József grafikai mappáiban szereplő több eredeti nyomat.¹) A kiállítás érdekessége főként az volt, hogy a tárlatlátogató együtt szemlélhette az író saját könyvjegyét, azután egy munkáját megjelenítő, egy műve ihlette ex librist, így például a Babits Mihályt megjelenítő tablón együtt szerepeltek az őt ábrázoló portré-ex librisek, Perei Zoltának a Jónást és a cethalat ábrázoló, fanyar hangulatú fametszete (*Ex libris Szanka Rózsa*), Kozma Lajosnak a költő részére készített könyvjegye és Banga Ferenc Munkácsy-díjas grafikusművész Babits életéhez, munkásságához kapcsolódó („*A vádolt: Babits Mihály*”, „*Engem nem látott senki még*” 1–2, „... *kínok és álmok között.*”) groteszk és mégis drámai hangulatú linómetszetei. Így a maguk együttesében rajzolódott ki – szó szerint –, miként köthető egy-egy jeles magyar költőhöz, íróhoz egy-egy kis ex libris-gyűjtemény. Móricz Zsigmond portréi mellett láthatuk Nikelszky Géza az író számára készített ex librisét (címerpajzsban ágaskodó vaddisznó), Benedek Elek arcma mellett Jaschik Álmos szecessziós ex librisét. Radnóti idéző tablón Buday György, a költő részére készült szignetjét és az *Újmódi Radnóti* feliratú fametszetet. Klasszikus íróinkhoz kapcsolódó összeállításokat tette érdekesebbé a részükre utólag készített (pszeudo) könyvjegyek, például Szoboszlai Mata János sorozatából válogatott lapok.² Legismertebb íróinkat – Berzsenyi Dániel, Vörösmarty Mihály, Jókai Mór, Petőfi Sándor, Móricz Zsigmond, Kós Károly, Ady Endre – a teljesség igénye nélkül, lehetőleg különböző művészekről válogatott hat-tíz grafika idézte fel, így a látogató érdekes bepillantást kapott az adott témát más-más módon megközelítő művészek sajátos kifejezési módjába, a kisgrafika sokszínű világába.³ A kortárs írókat egy lapon ábrázoló kettősportrék mellett például a Nagy Lászlót idéző grafikák után láthatuk tanítványának, Király Zoltán költőnek, több bolgár kitüntetéssel elismert műfordítónak az ex libriseit,

köztük Pencso Kulekov Nagy László szmoljanai emlékházát ábrázoló lapját. Az erdélyiek mellett kell megemlítnünk a szlovéniai Salamon Árpád (József Attila), a lengyel Jozef Szuszkiewicz metszetét (Balassi Bálint – *Ex libris Tarnowi Magyarbarátok Társasága*), Dalmay Árpádnak, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség egykori beregszászi járási elnöke részére Jevgenyij Tyihanovics által készített, Ady Endrét ábrázoló rézkarcát, amelyen a következő idézet olvasható: „*Be szép ilyen néppel / ugyanaznak tudni magunkat*”.

Több grafikával szerepelt a tárlaton a XX. századi magyar exlibris-művészet számos meghatározó személyisége, mint például Fery Antal, Stettner Béla Munkácsy-díjas, érdemes művész (a beköszöntő tablón láthattuk Supka Géza filigrán alakját felidéző színes linómetszetét), Varga Nándor Lajos érdemes művész, a Kossuth-díjas Kass János, az elsősorban bélyegművészetéről világhírű Kékesi László. Szerepeltek a kiállításon a helsingöri nemzetközi exlibris-kongresszuson első díjat nyert Diskay Lenke író kortársai (Csoóri Sándortól Vas Istvánig) részére készített, népművészeti motívumokból táplálkozó, elvont ex librisei, amelyek egy bibliofil kiadványban is megjelentek⁴. Ezek különösen értékes darabjai voltak a tárlatnak, hiszen csereforgalomba nem kerültek. A kortárs művészek közül több lappal szerepel ifj. Feszt László, Kőhegyi Gyula, Ürmös Péter, de a legtöbbel Vén Zoltán, a kiállítás rendezője (a Berzsényi Társaság vizuális művészeti alelnöke). A borospoharát emelő Vörösmartyt, vagy a kedélyesen pipázó Berzsényit ábrázoló jóízű, mives rézkarcai mellett külön nyeresége volt a kiállításnak, hogy erre az alkalomra több új portrét készített, többek között Jékely Zoltánról, Király Zoltánról, Tari Istvánról, Fehér Béláról (akinek a portréját egy Kossuth kiflivel koronázta meg).

A sort még folytathatnánk, ám inkább néhány kortárs költő kevésbé ismert ex librisét említjük meg: Baranyi Ferenc (Czinke Ferenc), Fodor András (Diskay Lenke, Maracsó Gabriella, Vén Zoltán), Garai Gábor (Perhács László), Karinthy Ferenc (Szinte Gábor), Kolozsvári Grandpierre Emil (Würtz Ádám), Mándy Iván (Engel Tevan István), Ördögh Szilveszter (Püspöky István), Takács Gyula (Diskay Lenke, Reich Károly, Vén Zoltán), Váci Mihály (Váci András).

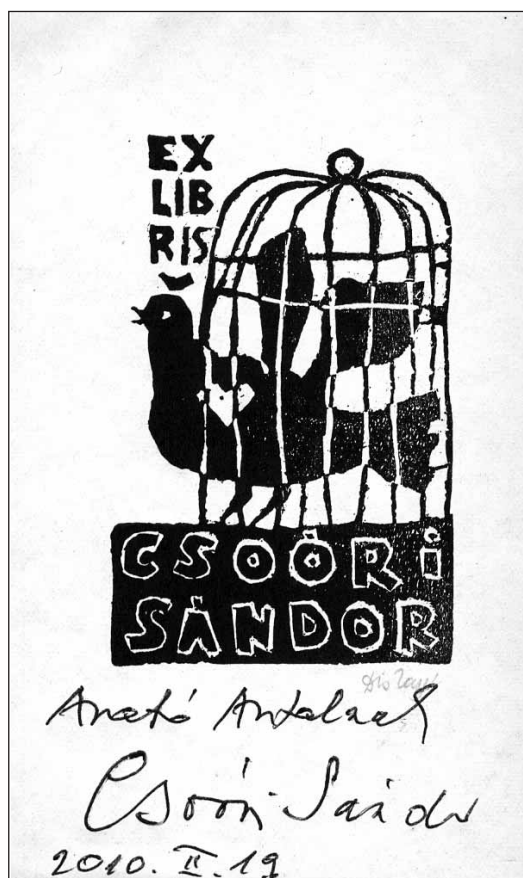
Az erdélyi írókat, grafikusművészeket szintén válogatott lapok reprezentálták. Debreczeni László Dsida Jenő részére készült lapja, Cseh Gusztáv *Hatvan erdélyi főember... című*, könyv alakban több kiadást is megélt sorozatából⁵ eredeti rézkarcok, Bardócz Lajos még a rendszerváltozás előtt Sütő Andrásnak készített könyvjegye (tollat tartó, rácson átnyúló kéz). Jól kapcsolódtak ehhez a Sepsiszentgyörgyön alkotó Hervai Katalinnak a *Csillag a máglyán* és a *Káin és Ábel* világát felidéző szurrealisztikus ex librisei. Kántor Lajosnak Bardócz Lajos (kard hegyén táncoló, fáklyát tartó csiga) és a közelmúltban elhunyt Munkácsy-díjas Deák Ferenc készített ex librist. Kányádi Sándor könyvjegyén (Vincze László linómetszete) egy fatörzsből és ágaiból építkező templomot, míg Lászlóffy Aladárén (Árkossy István rézkarca) az író temperamentumos habitusára utaló tankot láthatott a látogató.

A kiállítás szemléletesen tanúsította, hogy a kisgrafika és a könyv szeretetétől, megőrzésétől elválaszthatatlan ex libris – gazdag esztétikai élmény is nyújtva – sajátos lehetőséget kínál az irodalom népszerűsítésére, a hagyományos írói, történelmi arcképcsarnokon túl az írók személyiségének jobb megismerésére, az illusztratív lapok révén, akár a műveik befogadására is.

JEGYZETEK

- 1 Perei Zoltán: Magyar írók. 37 fametszet. (Bev. Supka Magdolna.) Jászberény, 1979, Jászberényi Városi-Járási Könyvtár, 1 p., 39 lev.; M. Kiss József: Balassitól Nagy Lászlóig. Arcképek a magyar irodalom nagyjairól. (Összeáll. Makkai Márta, bev. Tüskés Tibor.) Bp. 1983, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár–Hazafias Népfront Országos Tanácsa, 4 p., 38 lev.
- 2 Szoboszlai Mata János: Húsz fametszetű könyvjegy a magyar parnasszusról. (Bev. dr. Mitriovics Gyula, dr. Berei Soó Rezső.) Debrecen, 1935, Debreceni Officina, 8 p., 20 lev.
- 3 Lásd részletesebben: Arató Antal: Fery Antal portrémetszete. = Kisgrafika, 1999, 3. sz. 7. p.; Uő: Perei Zoltán (1913-1992). In: A Kisgrafika Barátok Köre Grafikagyűjtő és Művelődési Egyesület évkönyve, Bp. 2009, 40–41. p.; Uő: József Attila – kisgrafikákon. = Pannon Tükör, 2005, 6. sz. 43–45. p.; Uő: Jókai Mór a kisgrafikákon. = Tempevölgy, 2010, március, 28–31. p.; Uő: Illyés Gyula a kisgrafikákon. = Vár, 2013, 1. sz. 83–86. p.
- 4 Diskay Lenke: Ex libris és vers. (Bev. Bisztray Ádám.) Bp., 1986, Kiad. az 54. sz. Ságvári Endre Nyomdaipari Szakközépiskola és Szakmunkásképző Intézet, 60 p.
- 5 Hatvan főember. Cseh Gusztáv rézkarcai. (Előszó: László Gyula.) Bp. Európa, 1988, 132 p.

Arató Antal

Mezei György
(1927–2013)

Tisztelt Gyászoló Család! Kedves Barátok, Kollégák és Ismerősök!

Szomorú alkalomra gyűltünk össze, hogy kegyelettel emlékezzünk és végső búcsút vegyünk Mezei Györgytől, akit 86 esztendősen ért a halál. Búcsúzunk, búcsúzom a megye könyvtárait és könyvtárosait képviselő szakmai szervezet, a Kisalföldi Könyvtárosok és Könyvtárak Egyesülete nevében. Búcsúzom a könyvtárostól, a nyugalmazott könyvtárigazgatótól és az egyesületet alapító elnöktől, sokak Gyurkájától, sokunk Gyurka bácsijától.

Némán állunk a ravatalnál, s közben számtalan gondolat kavargat bennünk. Az élet hétköznapi történései közepette természetesnek vesszük, hogy emberek jönnek, mennek körülöttünk, tesszük a dolgunkat napról napra, hétről, hétre, állandó körforgásban. Azután egy napon jön a hír, hogy eltávozott közülünk valaki. Ekkor megtörik a szokott lendület, megállít és elgondolkodásra készít a szomorúság. Búcsúzunk, de tudjuk, hogy velünk maradnak az emlékek és a történetek. „*Hallgasd, emléked mit beszél, fordulj a múlt csodáihoz!*” – írja a költő. Tegyük ezt most mi is! Idézzük fel Mezei György életét, alakját, mindannak tiszteletére, mit élte során véghez vitt.

Mezei György könyvtárosi pályája 1950-ben kezdődött, azt követően, hogy kényszerűségből abbahagyta közgazdasági egyetemi tanulmányait. Építőipari kitérő után elvégezte a Népművelési Minisztérium Könyvtárosképző Iskoláját, a Győri Körzeti Könyvtár munkatársa lett, majd 1951-52-ben vezetője. Ekkor a könyvtárügy fejlődésének állomásaként létrejöttek a megyei könyvtárak. Mezei György húsz éven keresztül, 1953-tól 1974-ig volt a Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese. Közben elvégezte a budapesti Apáczai Csere János Pedagógiai Főiskola könyvtár szakát és az ELTE könyvtár kiegészítő szakát is. Német nyelvtudomány területen tett tanulmányútjai során a könyvtárügy működésével ismerkedett; külföldi tapasztalatait átültette a hazai gyakorlatba, így lett a szabadpolcos rendszer egyik magyarországi propagálója. Ötlete alapján valósult meg egy új könyvtári bútorcsalád MERABONA (MEzei – arRABONA) néven, s a fűzés nélküli, ragasztókötéssel történő könyvkötés technikája is nevéhez kötődik. 1975-től 1988-ig a győri Városi Könyvtár igazgatója volt. Célját, a városi könyvtári hálózat új, többfunkciójú központi épületének megteremtését 1981-ben érte el, ekkor kezdhette meg működését a könyvtár az új épületben. Könyvtári szakfelügyelőként is tevékenykedett, számos vizsgálatban vett részt. Együttműködést kezdeményezett Győr testvérvárosainak (Erfurt, Kuopio, Sindelfingen) könyvtáraival, ennek keretében rendszeressé váltak a kölcsönös kiállítások és tapasztalatcsere-látogatások.

1988-as nyugdíjba vonulását követően is tevékeny tagja volt Győr társadalmi életének, kiemelve a könyvtáros szakmai szervezetben végzett tevékenységét. Aktív tagja volt a Magyar Könyvtárosok Egyesületének, a Győr-Sopron megyei szervezetnek 1982-től elnöke volt. 1990-ben kezdeményezte önálló egyesület, a Kisalföldi Könyvtárosok és Könyvtárak Egyesületének létrehozását. Az egyesület alapítója, 1998 novemberéig elnökeként dolgozott. Közgazdász tudásának köszönhetően jól sáfárkodott a rábízott javakkal, hosszú távon megalapozta az egyesület működését, amihez méltó partnereket talált az egyesület vezetőségi tagjaiban. Szívügyének tekintette a nemzetközi kapcsolatok kiépítését, alakulását. Az Osztrák Közkönyvtárak Szövetségével és a burgenlandi könyvtárosok szervezetével való együttműködés keretében a szervezetek tagjai számos továbbképzésen, tapasztalatszerzés-látogatáson vehettek részt Győrben és környékén, valamint Ausztriában is. Egyesületünk bekapcsolódott az Alpok–Adria Munkaközösség tevékenységébe is. Tolmácsként az egyesület mellett a város és a megye intézményeinek és hivatalainak munkáját is segítette. Feleségével, Olgival oszlopos tagjai voltak az egyesület kirándulásainak. Nagyon szerettek utazni, világot látni, s amíg fizikai állóképességük ezt lehetővé tette, mindig számíthattunk rájuk útjaink során.

Mezei György munkája elismeréseként számos kitüntetésben részesült: Győr-Sopron Megye Közművelődési Díj (1981), Szabó Ervin Emlékérem (1985), MKE Emlékérem (1993), Dr. Josef Bich Díj (1998), Pro Urbe Győr Díj (1999). Mindannyian tiszteltük! Tudjuk, mit, és tudjuk, kit veszítettünk.

Ahogy élt, úgy fogadta a halált is. Ezzel földi életének köre, a születéssel kezdődő és halállal végződő kör bezárult. Búcsúzni mindig nehéz. Ha jól meggondoljuk, akkor egész életünk, vagy legalábbis az a része, amelyet belőle megosztunk másokkal, tulajdonképpen egy folyamatos búcsúzás. És ez a búcsúzás, akárcsak életünk egésze, olyan kell legyen, hogy ilyenkor, a végső búcsú pillanatában ne bánkódjunk amiatt, hogy másféle is lehetett volna. Ilyen értelemben vigasztalóan, de számunkra egyben figyelmeztetően is csengenek a költő, Reményik Sándor szavai a *Mi mindig búcsuzunk* című versében. Mi ezzel búcsuzunk Gyurka bácsitól:

*Mondom néktek: mi mindig búcsuzunk.
Az éjtől reggel, a nappaltól este,
A színektől, ha szürke por belepte,
A csöndtől, mikor hang zavarta fel,
A hangtól, mikor csendbe halkul el,
Minden szótól, amit kimond a szánk,
Minden mosolytól, mely sugárzott ránk,
Minden sebtől, mely fájt és égetett,
Minden képtől, mely belénk mélyedett,
Az álmainktól, mik nem teljesültek,
A lángjainktól, mik lassan kihültek,
A tűnő tájtól, mit vonatról láttunk,
A kemény rögtől, min megállt a lábunk.*

*Mert nincs napkelte kettő, ugyanaz,
Mert minden csönd más, – minden könny, – vigasz,*

*Elfut a perc, az örök Idő várja,
Lelkünk, mint fehér kendő, leng utána,
Sokszor könnyünk se hull, szívünk se fáj.
Hidegen hagy az elhagyott táj, –
Hogy eltemettük: róla nem tudunk.
És mégis mondom néktek:
Valamitől mi mindig búcsuzunk.*

Gyurka bácsi, nyugodjon békében!

(Elhangzott a győri Szentlélek templom altemplomában, 2013. augusztus 6-án.)

Szabó Judit

**Fogarassy Miklós
(1939–2013)**

Mélyen tisztelt gyászoló gyülekezet!

A könyvtárosok kicsiny konfraternitása nevében szólnék Fogarassy Miklósról. A könyvtárosok nevében, hiszen Miklós könyvtáros volt egész életében. Az volt könyvtár–magyar szakos egyetemi tanulmányai előtt is, alatt is, diplomázása után is, mondhatnám, hogy egészen nyugdíjba vonulásáig, de nem mondanék igazat, hiszen könyvtáros maradt nyugdíjasként is. De ha csak ennyit mondanék róla mint könyvtárossal, végtelenül keveset, szinte semmit sem mondtam volna. Mert Fogarassy Miklós nagy könyvtáros volt. Nagy, a szónak abban az értelmében, ahogy Babits Mihály írta Arany Jánosról, hogy nagy kritikus volt. Miklós nemcsak nemzedéke, de minden korok egyik legnagyobb, legjelentősebb, legnagyobb hatású hazai könyvtárosa volt. Pedig éppen nem volt könnyű és egyszerű azzá válnia.

Miklós halmozottan előnyös és halmozottan hátrányos helyzetből indult. Édesapja Horthy hadseregének kiemelkedő tehetségű vezérkari ezredese volt, aki azután, csapattisztként a Szovjetunió ellen vívott háborúban „tűnt” el, vagyis szenvedett hősi halált. Hogy pontosan hol és hogyan, azt soha nem lehetett megtudni. Édesanyja világraszólóan művelt, minden nagy nyugati nyelven anyanyelvi szinten beszélő grande dame volt. A háború után „természetesen” kitelepítették az özvegyet lányával, Miklós nővérével és kisfiával együtt. A Krisztina körúti nagypolgári otthonból egy alföldi tanyára kerültek. Az édesanya később sem térhetett haza Budapestre, Pápán élt, és nyelvtanításból tartotta fenn magát és gyermekeit. Megintcsak természetesen, Miklós sokáig nem juthatott be az egyetemre. Hiába volt végtelenül művelt, hiába tudott kitűnően több nyelvet (elsősorban a franciát és az an-

golt), ki kellett várnia a diktatúra puhulását. Az egyetem elvégzése előtt főként könyvtári raktárosfiúként tevékenykedett; a szakmát legalulról kezdte és tanulta ki. Azután mégis feljutott a csúcsra. No nem a szó hivatali értelmében. Beosztott könyvtárosként dolgozott mindvégig, egy igen rövid időszaktól eltekintve, amikor az esztergomi városi könyvtár igazgatója volt. (Hogy e rövid idő alatt is milyen nagyszerűségeket művelt, arról az esztergomiak tudnának beszámolni.) Leghosszabban azonban az Országos Széchényi Könyvtárban dolgozott, ott is bizonyos elitszínvonalat képviselő és elváró Könyvtártudományi és Módszertani Központban, a mai Könyvtári Intézet elődjében. Ezen a helyen számos posztot töltött be. Szerkesztette a könyvtárak állománygyarapítását segítő folyóiratot, az *Új Könyveket*, volt a helyismereti–helytörténeti könyvtári munka első számú referense, dolgozott és írt olvasáskutatóként, lett a gyerekkönyvtári munka legfőbb szakértője és támogatója, előadások sokaságát tartotta a KMK-ban szokásos és gyakori könyvtári továbbképzéseken, könyvtári asszisztenseket képzett és továbbképzett, az e területen születő dolgozatokat javította és bírálta, de nem folytatom tovább. Az eddigiekből és kitűnhetett, hogy all round könyvtáros volt, a szakma – mint említettem volt – nagymestere. Az *Új Könyvek* szerkesztőjeként hatalmas világirodalmi műveltségét kamatoztatta; olvasáskutatóként pszichológiai és szociológiai ismereteit vetette be; a helyismereti munka gazdájaként új utakat és módszereket talált és tett közzé ezen az oly fontos, csak az értők által kellően becsült téren. Gyerekkönyvtári referensként egy világgraszálón nagy előd nyomaiba kellett lépnie. Vargha Balázs e területnek legnagyobbja volt, de Fogarassy semmiben, ebben sem adta alább, mint a korábbi nagyok.

Nem mondom, épp csak utalok rá, hogy Miklós szinte minden magyar (és persze számos nyugati) könyvtárat ismert. Aligha van olyan kisebb vagy nagyobb magyar könyvtár, ahol nem fordult volna meg többször is. És persze szinte személyesen ismert minden magyar könyvtárost. Az természetes, hogy ennyi és ilyen könyvtárosi tudással Miklós rengeteget publikált a könyvtári, könyvtárosi szaksajtóban. Számos írása máig kötelező irodalom a legkülönbözőbb főiskolai és egyetemi könyvtár szakokon. Az azonban már éppen nem természetes, sokkal inkább csodaszámba megy, hogy e kiterjedt tevékenység mellett hogyan telt ki tőle még egy egész életműre elegendő irodalmi és művészetkritikusi oeuvre. Pedig kitelt. Csaknem tucatnyi könyv és bravúrosnál bravúrosabb kritikák, amelyek értékét olyanok visszajelzései is igazolhatják, mint Mészöly Miklósiéi, Tandori Dezsőiéi, de a sort még hosszan folytathatnám.

De mi következik ebből ránk, egyszerű könyvtárosokra nézve? Talán az, hogy nem elég szakmánk jó ismerőinek, derekas gyakorlóinak lennünk. Átfogó és nagyon sokoldalú műveltségre, használható nyelvtudásra is szert kell tennünk. Nem a magunk örömeire csak, hanem azért, hogy valóban jól művelhessük a szakmát, és jobban szolgálhassuk azokat, akiknek szolgálatára felesküdtünk: az olvasókat.

Fogarassy Miklóstól hallottam a következő francia sírfeliratot: Mourir c'est rien, etre oublié, c'est tout, azaz: meghalni semmi, elfelejtve lenni, az minden. Persze hazug ez a sírfelirat. Meghalni nem semmi. Az emlékezetbe, a Miklóstra való emlékezésben azonban biztos vagyok, biztosak lehetünk. Nyugodjék békében!.

(Elhangzott a rákoskeresztúri Újköztetetőben 2013. augusztus 28-án.)

Vajda Kornél

Pallagi Mária (1967–2013)

*„Mind elmegyünk, a ringatózó fák alól mind elmegyünk,
a párás ég alatt mind indulunk a pusztaságon át
a száraz ég alá, ahányan így együtt vagyunk,
olyik még visszanez, a holdsugár a lábnyomunkba lép,
végül mind elmegyünk, a napsütés is elmarad...”*

Weöres Sándor

Ismét elment egy könyvtáros. Egy olyan könyvtáros, aki szakmáját szolgálatnak tekintette, magas színvonalon művelte és végtelenül szerette. Akinek még nagyon nem kellett volna elmennie! 46 éves volt.

Huszonhat évvel ezelőtt lépett be a mezőberényi könyvtár kapuján, hogy egy életre elkötelezze magát könyvtára és városa mellett.

Munkáját a gyermekkönyvtárban kezdte. Hamar kiderült, hogy remekül ért a gyerekek nyelvén, meg van áldva pedagógiai érzéssel éppúgy, mint jó előadói készséggel és kreativitással. Nyitott és kíváncsi volt, minden ismeretet szivacsként szívott magába.

A fiatal lányból egyre érettebb és képzetesebb szakember lett. A gyerekkönyvtár hagyományait ápolta és továbbfejlesztette, amikor önállóságot kapott annak vezetésére. Nevéhez fűződik többek között a *Mesetarisznya* – olyan öröm-mesélés, ahol nincs verseny, nincs stressz, egyszerűen csak mesélünk egymásnak, gyerekek és felnőttek. Mesélhet a pösze, a beszédhibás is, a kicsi, a nagy, a többiek pedig hallgatják. Minden évben – így volt ez legutóbb is – rengetegen jelentkeztek rá! Meseünnep lett, már azelőtt, mielőtt hivatalosan lett volna magyar népmese napja...

Volt persze vetélkedés is! Ebben a könyvtárban rendezték meg éveken át a Kazinczy Ferencről elnevezett Szép Magyar Beszéd verseny környékbeli döntőit, és számos más program tette színessé és mozgalmassá a gyerekkönyvtár életét.

Hihetetlen dolgokat találtak ki kolléganőivel; mindenre képesek voltak: hajnalban kakaót főzni olvasótáborosoknak, bohócnak öltözni, síppal, dobbal, nádi hegedűvel varázsolni el a gyerekeket!

Egy kisvárosi könyvtárban az (is) szép, hogy az ember a szakma több területén is szerezhessen – kénytelen szerezhessen – tapasztalatot. Már a gyerekkönyvtárban sem csak olvasószolgálati feladatot kellett ellátnia, hanem gyarapítani, feldolgozni is, részt venni pályázatok írásában, esetenként bekapcsolódni a felnőtt részleg tevékenységébe. Lassan eljött az idő, hogy kedves gyerekkönyvtára után más területen is kamatoztassa szakmai talentumait. Többek között a vezetői képességeit is.

Előbb a Könyvtárpártoló Alapítvány kuratóriumának lett elnöke, 2002-től igazgatóhelyettesi kinevezést kapott, 2005-ben az MKE Békés Megyei Szervezete választotta elnökévé.

Gyarapodtak szakmai eredményei. Jelentős szerepe volt a TextLib integrált könyvtári rendszer bevezetésében, az állomány retrospektív feldolgozásában, tevékenyen részt vett a lakosság internethasználati képzésében, a számítógépes kultúra elterjesztésében. Kezdetektől ő volt a gazdája az MBER fantázianevű mezőberényi helyismereti adatbázisnak, 2005-ben könyvtári szakértő lett.

Társra is talált közben – ki másban, mint egy könyvtárosban? – Csabay Károlyban, aki egyszerre volt számára szellemi partner, házastárs és lelkének párja.

Örültem, amikor 2006-ban, nyugdíjba menetelem után ő lett az utódom a könyvtárigazgatói székben. Nem sokáig. A „vonjunk össze, akár van értelme, akár nincs” nevű betegség Mezőberényt is elérte. (Ma is kérdezem: központilag nem lehetett volna, nem kellett volna-e sokkal határozottabban fellépni az értelmetlen összevonások ellen?)

A könyvtár nagyon nehéz, és többször méltatlan helyzetbe került, megbecsülés helyett támadások érték. De Marika tette a dolgát ekkor is, csökkentett létszámmal, kollégáival együtt rengeteget dolgozott, mert tudta, a könyvtár, az olvasó a fontos, nem a „kóbor beszédek”. Belső igény szintje magas volt, nem akart, nem tudott felében-harmadában dolgozni akkor sem, amikor a munkához a megfelelő feltételek nem voltak adottak. A már-már alig ellátható napi feladatok mellett honlapot és helyi újságot szerkesztett, elkészítette, kiadta a *Mezőberényi Almanach* című helyismereti kiadványt. Munkatársaival tovább folytatták a könyvtár igényes rendezvény-sorozatait, újabbakkal – országos hírűvé váltakkal – bővítve. A *Mesélj nekem!* program keretében ismert, népszerű embereket nyertek meg mesélőként. Elsők között a helyi polgármestert, aztán elszármazott mezőberényieket, de eljött Süveges Gergő és Bakos Piroska, Boldizsár Ildikó és Pogány Judit, Lackfi János és Szabó T. Anna, Novodomszky Éva és Štefan Daňo szlovák főkonzul is – érdemes megnézni a névsort a könyvtár honlapján! A meséhez mindig csatlakozott egy kreatív foglalkozás, és rendszerint mód nyílt a felnőtteknek is egy-egy beszélgetésre a vendégekkel.

Ilyen előzmények után – bizonyára Önök közül is ott voltak néhányan – lett Mezőberény a helyszíne az *Olvasóvá nevelés* konferenciának idén márciusban. Úgy hiszem, a kedves, mosolygós, okos háziasszony és előadó – Pallagi Mária – sokak emlékezetében ott él! Ami pedig a konferencia szakmai tartalmát illeti – többen javasolták a folytatást.

Mindent tudott, amit tudni kell a közművelődési könyvtárról. Mindent tudott a könyvtáráról, a mintaszerűen gyarapított állományról, az olvasóiról és magáról a városról. Együtt lélegzett vele. Amíg lehetett. Életének utolsó napjai is megfeszített munkával teltek. Asztalán hatalmas pályázati anyag tornyosul, amelyet már másnak kell befejeznie...

Szerető családja, olvasói, munkatársai és az egész megye könyvtárostársadalma fájdalmas szívvel kísérte utolsó földi útjára július 25-én.

Isten áldjon, Marika!

Kezed nyoma itt maradt ebben a világban, ahol éltél, ahol szerettünk!

Várfalvi Erzsébet

Trendek, jelenségek – pillanatkép és analízis kettőssége

A szakirodalmi könyvkiadás ingadozó és esetleges piacára egy tudatos, az útkeresés izgalmas folyamatát is tükröző, a tehetséggondozás fontosságát érzékeltető és sikerének jegyeit magán hordozó kötet született az ELTE Könyvtár- és Információtudományi Intézet hallgatóinak tollából, Kiszl Péter irányításával és szerkesztésében.

A nappalis és levelezős informatikus könyvtáros MA-szakos hallgatók, az egyik könyvtári menedzsment kurzusukhoz kapcsolódóan készítették a kötetben megjelent tizenöt tanulmányt. Ahogy azt a szerkesztői előszóban olvashatjuk, a kötet célja, hogy „*pillanatképet fessen: hogyan látják a hallgatók a mai könyvtárosság problémáit.*”. Itt kell kiemelnünk az oktató-szerkesztő szerepét és felelőségét, hogy olyan témákat adjon hallgatóinak, amelyek újszerűek, alkalmasak az érdeklődés felkeltésére, az értelmes önálló kutatómunka végzésére, majd az együttes gondolkodásra, közös munkára, sőt egy esetleges általánosításra és adaptálásra is. A szemináriumi bemutatók alapján kiválasztott előadások és szerzőik hosszú, fáradságos, de a tudományos kutatást örömet is megízlelő utat tettek meg, amikor a személyes találkozások és megbeszélések során a tudományos munka elvárásainak megfelelő dolgozatokat sikerült megalkotniuk.

A szerzők témaválasztása rendkívül aktuális. Az elsősorban innovációra irányuló tanulmányok, amelyek egy-egy kisebb részterületről szólnak, lehetőség szerint a legmélyebb összefüggésekre is rámutatva, egyben alkalmasak a címben jelzett trendek és folyamatok felismerésére, megjelenítésére. A tanulmányokat értő szemmel és arányérzékkel négy nagy csoportba sorolta a szerkesztő: kommunikáció, képzés, pályázatok és a színes csokorként megjelenő ráadás, amelynek művei között egyáltalán nem az a meghatározó, hogy nem tartoznak az első három, tartalmilag jól körülhatárolt egységbe, hanem inkább izgalmas desszertként változottságukkal szinte csak felvillantanak némely kérdéseket.

A Kommunikáció fejezetben található négy írás (Ungi Zsuzsanna–Zahari István: *Nézzünk tükröbe! Könyvtárak az országos sajtóban*; Erdélyi Ildikó: *Országos könyvtári rendezvények az elmúlt öt év tükrében. Rendezvények olvasóknak, használóknak, érdeklődőknek*; Bilicsi Erika: *Hazai szakmai programok a könyvtáros közösség számára*; Nagy Zsoltné: *A szakmai információáramlás fejlődése. A KATALIST levelezőlistára írt üzenetek áttekintő elemzése*) mindegyike érdeklődésre tarthat számot. Az első dolgozatról képet kaphatunk könyvtárügyünk egyik gyenge pontjáról, vagyis az országos sajtóban való megjelenésünkről, amely mind a gyakoriság, mind a tartalom szempontjából elmarad a kívánatostól. A grafikonokkal gazdagon szemléltetett írás nagy segítségére lehet PR-szakembereinknek, illetve a felelős vezetőknek. Erdélyi Ildikó és Bilicsi Erika munkái a könyvtári rendezvényeket veszik szám-

ba és elemzik. Míg az előbbi a felhasználóknak szervezett országos rendezvényeket, rendezvénysorozatokat tekint át, addig az utóbbi az elsősorban a KATALIST-en megjelenő könyvtárszakmai rendezvények sorát összegzi és vizsgálja. Érdekessége az utóbbi tanulmánynak, hogy bevezetesként tipizálja, majd egy-egy példával illusztrálja is a könyvtárosok számára szervezett szakmai alkalmakat. A fejezet záró dolgozatában a legnagyobb általános könyvtári levelezőlista, a KATALIST tartalmi elemzését olvashatjuk. Az idézetekkel és grafikonokkal gazdagon illusztrált írásból jól kirajzolódik a lista tematikai átalakulása és funkcióváltozása.

A második fejezet a képzésről szóló írásokat gyűjti csokorba (Goda Beatrix: *A felsőfokú információs szakemberképzés helyzete Ausztriában, Németországban és Svájcban*; Nagy Ildikó: *Az információs szakemberképzés sajátosságai amerikai, brit, cseh és norvég egyetemeken*; Csónaki Boglárka: *A magyarországi informatikus könyvtáros BA tantervek összehasonlító vizsgálata*; Fecz Ágnes: *A magyarországi informatikus könyvtáros MA képzés összehasonlító vizsgálata*; Varga Mária: *Mennyire futja? Frissdiplomás (informatikus) könyvtárosok a munkaerőpiacon*). Ez a rész több okból is rendkívül érdekes és figyelemreméltó. Aktualitást ad az áttekintéseknek, hogy a bolognai folyamat következményeként átalakult a felsőoktatás, és ebben a 2009/2010-es tanév őszén elinduló informatikus könyvtáros mesterképzés, amelynek első évfolyamán tanultak a kötet szerzői. Ugyancsak lényeges és mindenkor kitüntetett figyelmet érdemel, ha az érintett diákok szemével látjuk, láthatjuk az oktatást, illetve ennek egy-egy szegmensét. Az első két tanulmány nemzetközi körképet ad, vagy inkább a szorító területi korlátok miatt egy-egy külföldi oktatási intézmény specifikumait villantja fel. Örömmel üdvözlöttük, hogy Nagy Ildikó szélesebb kontextust felvázoló dolgozatában megjelennek az IFLA és az ALA célkitűzéseinek egyes elemei. Az informatikus könyvtáros BA- és MA-képzés alapos és a jelenségekre is rámutató összehasonlító elemzését olvashatjuk Csónaki Boglárka és Fecz Ágnes kiváló írásaiban. A fejezet záró tanulmányában a frissen végzett informatikus könyvtárosok a munkaerőpiacon való boldogulását követhetjük. Varga Mária tanulságos írásában többek között érinti a hangsúlyeltolódásokat a pályorientációs vizsgálatok tükrében, a könyvtáros képzés mennyiségi vonatkozásait, vagy a diploma származási helyének és munkaerőpiaci értékének összefüggéseit. Javaslati között szerepel, például a Diplomás Pályakövető Rendszer (DPR) működtetése fontosságának hangsúlyozása.

A harmadik, Pályázatok fejezet logikusan követi a képzést. Az itt található két tanulmány (Koletár Katalin: *Könyvtári pályázati körkép – kiírások, nyertesek, eredmények*; Csoma-Simon Mária: *NKA pályázatok górcső alatt: népszerű forrásszerzés könyvtáraknak*) rendkívül sok forrásra támaszkodva, a teljesség igénye nélkül veszi számba a pályázati lehetőségeket és eredményeket. A statisztikai összegzések számos következtetésre adnak lehetőséget és mindenképpen termékeny felismerésekre, gyakorlati haszonhoz is vezethetnek, annak ellenére, hogy több, az írásokban megemlített prioritás, forrásszerző hely, intézmény már megváltozott és átalakult, mint például a Nemzeti Civil Alapprogram (NCA).

A kötet negyedik fejezete, a már előzőleg is beharangozott Ráadás. Az itt található írások (Csajbók Edit: *Könyvtárépítészeti trendek a világban*; Simon Eszter–

Kamocsa Gábor: *Mit kíván a hallgató? Elvárások a korszerű könyvtárral szemben*; Bencze Eszter: *Mit csinálnék másként, ha főnök lennék?*; Takács Dániel: *Külföldi könyvtári marketing – képekben*) mindegyike valamiért figyelemfelkeltő. A könyvtár-építészeti aktualitásokat, jellemzőket tárgyaló értékes írásban számos jó példát és látványos képet találunk, én mégis hiányolom kedvenc könyvtárain, a norvégiai Tønsberg, az amerikai Seattle, a belgiumi Zottegem közkönyvtárait, valamint a dán nemzeti könyvtár, a Black Diamond ismertetését. Lám, egy ok, amiért az oktatónak is tollat, vagyis inkább klaviatúrát kell ragadnia, hogy e csodákról beszámoljon. Szerencsére sok ilyen intézményről lehet számot adni, kötelességünk is ez, hát tegyük meg! A fejezet legérdekesebb és fiatalos szemléletű írása talán, amelyben számos innovatív ötlet is került, a korszerű könyvtárral szemben megfogalmazódó hallgatói elvárásokat elemző tanulmány. Igazi fiatalosan provokatív téma, önelemzésre és átgondolásra készítő őszinte írás a *Mit csinálnék másként, ha főnök lennék*. Utolsóként olvashatjuk a külföldi marketing megoldásokból szemezgető írást, amely képi megjelenítésével, rövid ismertetéseivel lehetséges irányokat veit elénk.

Az írásokat példamutató módon magyar és angol nyelvű tartalmi összefoglalók, referátumok követik.

Egyet tudunk érteni Iván Géza lektori véleményével, amikor megállapítja: *„Az elkészült tanulmányok bizonyítják, hogy az egyetemi tömegoktatás körülményei között is lehet módot és lehetőséget találni a hallgatókkal való egyéni foglalkozásokra, alkotói készségük és képességük fejlesztésére, a kutatás elvi és módszertani kérdéseibe való bevezetésükre.”*

A kötetet a szerkesztő Kiszl Péter az ELTE BTK Könyvtártudományi Tanszéke egykori nyugalmazott vezetőjének, a könyvtártudomány doktori (PhD) program alapítójának, Voit Krisztina emlékének ajánlja, annak a tanárnak, aki számos diákot, majdani könyvtárost indított el a tudományos pályán, így maga is meghatározó alakja szakmánk tudományos tehetséggondozásának.

A trendek színes csokrát felmutató, az aktuális jelenségeket tükröző és előremutató, egyben az általánosításra is alkalmas, számos innovatív ötletet felsorakoztató pillanatfelvételt tart kezében az olvasó. A kötet az értékes tartalom mellett számos továbbgondolkodásra érdemes, izgalmas üzenetet hordoz, mint például a hallgatói érdeklődés és látószög, a forráskeresés és felhasználás stb. területeken. A könyvből sugárzik a fiatalság. Nosza, lássuk a szemükkel kicsit a világot! Melegen ajánlom a kötetet minden érdeklődő számára!

(Trendek a hazai és nemzetközi könyvtárügyben. Szerk. Kiszl Péter. Eger, Linceum Kiadó, 2013. 310 p.)

Barátné Hajdu Ágnes